

Økonomiplan for 2024 — 2027

Tolga

VEDTAK 14. DESEMBER 2023
K-SAK 104/23

Kommunestyrets vedtak

Kommunestyrets vedtak av 14.12.2023, k-sak 104/23

1. Kommunedirektørens forslag til budsjett for 2024 og økonomiplan/handlingsprogram 2024 – 2027 vedtas slik det framgår av budsjettdokumentet.

Herunder:

- a) Bevilgningsoversikt drift
- b) Bevilgningsoversikt drift pr. sektor
- c) Bevilgningsoversikt investering
- d) Bevilgningsoversikt investering pr. prosjekt
- e) Langsiktig gjeld - oversikt og utvikling
- f) Budsjett 2024 for kontroll- og tilsynsarbeidet i Tolga kommune følger som eget underkapittel og er innarbeidet i det helhetlige budsjettforslaget
- g) Eiendomsskatt og fritaksliste vedtas sammen med budsjettet og framgår av dokumentet

Følgende endringer innarbeides i investeringsbudsjettet:

- Det avsettes inntil kr. 2.000.000, - til infrastrukturtiltak for flere byggeklare tomter i Vingelen. Tiltaket lånefinansieres.

- Solcelleanlegg Tolga kommunehus fremskyndes til 2024.

Investeringen finansieres gjennom bruk av avsatte kraftinntekter på disposisjonsfond.

- Endring av finansiering på samtlige investeringstiltak på VAR-området:

Investeringene finansieres gjennom bruk av avsatte kraftinntekter på disposisjonsfond.

Total bruk av kraftinntekter avsatt på disposisjonsfond: Kr. 7.130.000, -

2. Kassakreditt på kr. 10.000.000 opprettholdes i 2024

3. Med hjemmel i kommunelovens § 14-4 og i hht vedtatt investeringsbudsjett tas opp nytt lån til videreutlån på 1.000.000 og med ubrukte lånemidler blir den totale utlånsrammen kr. 4.000.000 i 2024

4. Ihht vedtatt bevilgningsoversikt investering tas det opp lån på inntil kr. 11 711 000 til egne investeringer. Ihht vedtatt finansreglement Punkt 1-3 a) delegeres det til kommunedirektøren å gjennomføre opptak av lån etter lovlig vedtak fattet i kommunestyret. Oppdatert oversikt investering framgår som en del av vedtaket:

Økonomiplan for 2024-2027

Bevilgningsoversikt investering etter § 5-5 første ledd

Beløp i 1000

	Regnskap 2022	Rev. budsjett 2023	Øk.plan 2024	Øk.plan 2025	Øk.plan 2026	Øk.plan 2027
Investeringer i varige driftsmidler	9 852	24 775	21 275	20 550	9 950	1 000
Tilskudd til andres investeringer	0	1 970	0	1 250	100	0
Investeringer i aksjer og andeler i selskaper	414	440	450	450	450	450
Utlån av egne midler	0	0	0	0	0	0
Avdrag på lån	0	0	0	0	0	0
Sum investeringsutgifter	10 266	27 185	21 725	22 250	10 500	1 450
Kompensasjon for merverdiavgift	-1 699	-4 445	-2 334	-2 170	-1 130	-200
Tilskudd fra andre	0	0	-100	-1 700	-450	0
Salg av varige driftsmidler	-78	-1 030	0	0	0	0
Salg av finansielle anleggsmidler	0	0	0	0	0	0
Utdeling fra selskaper	0	0	0	0	0	0
Mottatte avdrag på utlån av egne midler	0	0	0	0	0	0
Bruk av lån	-8 116	-21 270	-11 711	-17 930	-8 470	-800
Sum investeringsinntekter	-9 893	-26 745	-14 145	-21 800	-10 050	-1 000
Videreutlån	1 230	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000
Bruk av lån til videreutlån	-1 230	-4 000	-4 000	-4 000	-4 000	-4 000
Avdrag på lån til videreutlån	924	750	750	750	750	750
Mottatte avdrag på videreutlån	-614	-750	-750	-750	-750	-750
Netto utgifter videreutlån	310	0	0	0	0	0
Overføring fra drift	-372	-440	-450	-450	-450	-450
Avsetninger til bundne investeringsfond	0	0	0	0	0	0
Bruk av bundne investeringsfond	-311	0	0	0	0	0
Avsetninger til ubundet investeringsfond	0	0	0	0	0	0
Bruk av ubundet fond	0	0	-7 130	0	0	0
Dekning av tidligere års udekket beløp	0	0	0	0	0	0
Sum overføring fra drift og netto avsetninger	-683	-440	-7 580	-450	-450	-450
Fremført til inndekning i senere år (udekket)	0	0	0	0	0	0

6. Kommunestyret gir følgende føringer for arbeidet i 2023 (verbalforslag):

KID-Ordning:

Kommunedirektøren utreder hva det vil koste å innføre en lokal KID-ordning for Tolga kommune.

Kommunestyret ønsker at det kartlegges hva kostnadsbildet vil være for å sikre bedre kollektivtilbud i egen kommune. Hovedformålet er å tilrettelegge for økt mobilitet uten privatbil og å styrke mobiliteten til barn og unge.

Organisering av sektor oppvekst for implementering av kompetanseløftet:

Kommunedirektøren skal legge frem sak for kommunestyret om implementering av kompetanseløftet innen sektor oppvekst. Kommunestyret ønsker særlig fokus på hvordan organiseringen innen sektor oppvekst bidrar til god bruk av ressurser og tidlig innsats både i skole og barnehage. Kommunestyret ønsker seg et tydelig faktagrunnlag slik at implementeringen av kompetanseløftet kan være faktabasert og objektiv. Kommunedirektøren gis derfor anledning til å leie inn ekstern bistand for å kartlegge om sektoren er hensiktsmessig organisert for å løse fremtidige krav. Kommunestyret ber ikke om en utredning av skolestruktur, men om dagens ressurser utnyttes til beste for oppvekstmiljø og arbeidsmiljø innen sektoren. Kommunestyret avsetter inntil 200.000,- kr. fra disposisjonsfond til en eventuell ekstern prosess.

Kommunalt aktivitetstilbud på lørdager:

Kommunestyret ønsker å tilrettelegge for flere aktiviteter på helg. Kommunedirektøren bes derfor om å

kartlegge om flere av dagens tilbud kan ha åpningstid på helg, fortrinnsvis i samarbeid med frivilligheten. Av potensielle tilbud nevnes: Gymsal, basseng, fritidsklubb, kulturhus, kino, BUA og bibliotek.

Miljøfyrtårnsertifisering av kommunale virksomheter.

Kommunedirektøren bes om å legge frem en plan for hvordan samtlige kommunale virksomheter kan miljøfyrtårnsertifiseres innen utgangen av 2027.

I forbindelse med detaljplanlegging av Tolga sentrum Øst inviteres ungdomsrådet med i planprosessen.

Kommunedirektøren bes komme med en plan for drift og vedlikehold av kommunale veier. Planen bør inneholde plan for drift og vedlikehold på alle kommunale veier, samt en prioritering av hvilke veier som bør prioriteres opprettholdt som kommunale veier. Planen legges fram for kommunestyret innen juni 2024, slik at det kan danne grunnlag for prioriteringer i budsjett og økonomiplan 2025-2028.

Kommunedirektørens innledning

Det overordnede målet med kommunedirektørens budsjettforslag er å sørge for at kommunen har en økonomi som sikrer innbyggerne et riktig tjenestetilbud både på kort og lang sikt. Kommunestyret legger gjennom sitt vedtak, rammer for nivå og fordeling av ressurser til de ulike tjenesteområdene. Det er et grunnleggende krav i kommunelovens (KL) §14-1 at økonomien skal forvaltes slik at handleevnen blir ivarettatt over tid. Kommunen må disponere de ressursene som er til rådighet, både den økonomiske og den humane kapitalen som kommunen besitter. Kommunen skal yte tjenester så effektivt som mulig med riktig kvalitet og det er et mål å bygge opp fondsreserver, samt innfri politiske retningsvalg, budsjettpremisser og ønskede satsingsområder.

Kommuneplanens samfunnsdel (2015-2027) er det overordnet styringsdokumentet for kommunens aktiviteter, er retningsgivende for andre styringsdokumenter og for arbeidet både i de politiske organ og kommunens administrasjon. Styringsplattformer for henholdsvis: oppvekst, velferd og samfunnsutvikling ble vedtatt i september 2023 og er førende for det budsjettforberedende arbeidet .

Budsjettforslaget tar i stor grad utgangspunkt i de økonomiske realiteter. Budsjettet er stramt og handlingsrommet er begrenset. I budsjettet for 2024 legges det opp til et netto driftsresultat på -0,9 %. Dette er vesentlig lavere enn målsetningen på 1,75 %. Forskjellen mellom brutto og netto driftsresultat viser hvor stor andel av kommunens inntekter som går med til å betjene renter og avdrag. **Netto** driftsresultat er derfor driftsinntekter fratrukket driftsutgifter, renter og avdrag, og viser hva kommunen sitter igjen med til avsetninger og eventuelt investeringer som *ikke* er lånefinansiert, men som kan finansieres ved hjelp av egenkapital og overføring fra drift. Måltallet påvirkes slik sett direkte av netto finansinntekter, dvs hvor mye av våre netto driftsinntekter som brukes til å betjene gjeld. Med andre ord - vi har høye kostnader på renter og avdrag i forhold til driftsnivået i kommunen for øvrig. Finansiering av driftskostnader ved bruk av fond påvirker netto driftsresultat indirekte, ved at man finansierer et høyere driftsnivå ved bruk av tidligere avsatte midler i stedet for gjennom løpende driftsinntekter. I økonomiplanperioden satses det på at netto driftsresultat er tilbake til 1,75 % i 2025.

Det er i handlingsprogrammet for 2023 - 2026 vedtatt at lånegjeld i % av brutto driftsinntekter (gjeldsgraden) over tid skal være lavere enn 80 %. I forslag til budsjett for 2024 vil gjeldsgraden være på 84 %, mens den for 2022 var på 78,2 %. Det må sies at noe av årsaken til den lave gjeldsgraden i 2022 var at man som følge av kapasitetsutfordringer ikke fikk gjennomført alle investeringsprosjektene som

Økonomiplan for 2024-2027

planlagt, mens man i 2023 ser ut til å ha vesentlig bedre gjennomføringsevne. Følges investeringsplanen vil vi være tilbake på 80,2 % i 2027.

Et siste økonomisk måltall som er vedtatt, er størrelsen på disposisjonsfond. Denne er vedtatt at skal være minst 10 % av brutto driftsinntekter. I hht prognosene vil vi denne andelen ved utgangen av 2024 være på 17,7 %. Dette er bra. Men det må presiseres at en vesentlig del av disse frie midlene allerede er bestemt disponert til særskilte formål, og må i så fall omdisponeres av kommunestyret.

Ytterligere illustrasjoner og oversikter framgår av budsjettokumentets del om økonomisk utvikling i perioden.

Klima - og energiplan med handlingsdel ble vedtatt i Tolga kommune i juni 2023. Arbeidet med planen har vært et samarbeid mellom Nord-Østerdals kommunene som vedtok likelydende plan. Klimaendringer må tas på alvor, og krever handling. Det er mye vi kan gjøre for å redusere utslipp av klimagasser og forberede samfunnet på klimaendringer, men det er viktig at klimatiltak ikke bidrar til eller forsterker andre kriser. Vår region har lange tradisjoner for samarbeid, og vi har tro på at kommune, næringsliv, frivilligheten og innbyggere sammen vil gjøre det som må til for å nå nasjonale klimamål og bidra til bærekraftige kommuner i et fremtidig lavutslippssamfunn. I budsjettforslaget for 2024 starter vi arbeidet med å ta inn noen prioriterte tiltak fra den vedtatte handlingsdelen i klima og energiplanen og har som ambisjon å forbedre og utvikle klimabudsjett utover i økonomiplanperioden.

Ny forskrift vann og avløp er under arbeid og ikke endelig ferdigstilt. Det er gebyrsatsene for 2023 som legges til grunn til kommunedirektørens forslag. Den nye forskriften anbefales en høringstid på 2 mnd og vil da komme til behandling i kommunestyret i mars/april med virkning fra f.eks 1/7-24 og med budsjettjustering til 2.tertial. **Gebyrer og betalingssetser** er i år **vedlegg** til budsjettsaken og fra neste år vil vi ta i bruk gebyrmalen i Framsikt.

Kontrollutvalgets budsjettforslag

Kontrollutvalget i Tolga kommune behandlet i sitt møte den 2.oktober i sak 22/23 «Forslag til budsjett 2024 med økonomiplan 2024-2027 for kontrollutvalget».

Det ble gjort følgende vedtak: *Kontrollutvalgets forslag til økonomiplan for 2024 – 2027 og budsjett for 2024 med en ramme på kr. 782 500 inkludert kjøp av revisjonstjenester og sekretariatstjenester for kontrollutvalget, vedtas. Forslaget skal følge innstillingen til årsbudsjett etter kommuneloven § 14-3 til kommunestyret.*

Saksopplysninger fra kontrollutvalgets sak 22/23:

Budsjettbehandlingen for kontrollorganene

I henhold til forskrift om kontrollutvalg og revisjon (§ 2), går det frem at kontrollutvalget utarbeider forslag til budsjett for kontrollarbeidet i kommunen. Kontrollutvalgets forslag til budsjett for kontrollarbeidet skal følge formannskapetets budsjettinnstilling til kommunestyret. Kontrollutvalget fremmer herved en sak om budsjett for kontrollutvalgets virksomhet og kjøp av revisjons- og sekretariatstjenester for 2024 i Tolga kommune. Kontrollutvalgets budsjett vil inneholde utgiftene til selve driften av utvalget, samt utgiftene knyttet til kjøp av sekretariatstjenester for kontrollutvalget og kjøp av revisjonstjenester.

Kontrollutvalget

Ved oppsett av budsjettforslag for 2024 for kontrollutvalgets egen virksomhet, har sekretariatet tatt utgangspunkt i kontrollutvalgets forslag til budsjett for 2023, samt Tolga kommunes sitt reglement for godtgjørelse til folkevalgte (gjeldene fra 01.07.23). Vi har i beregningene tatt utgangspunkt i at kontrollutvalget avviker inntil 5 møter i året. Når det gjelder tapt arbeidsfortjeneste har sekretariatet gjort et anslag basert på reglene i kommunens reglement, samt innspill fra kontrollutvalgets medlemmer. Posten «Medlemskontingent» er medlemskap i Forum for Kontroll og Tilsyn, satsen ble fastsatt på årsmøte 31.05.23. I tillegg er det lagt inn noen midler til kurs og faglig oppdatering for at kontrollutvalget skal ha mulighet til å skaffe seg kunnskap og ha mulighet til å delta i erfaringsutveksling og samlinger sammen med andre kontrollutvalg. Dette vil være spesielt viktig når nytt kontrollutvalg trer inn. Det er ikke tatt hensyn til eventuelle andre endringer som følge av økonomiplanarbeidet i kommunen.

Kontrollutvalgets sekretariat:

Kontrollutvalgets sekretariat, Konsek Trøndelag IKS (Konsek) utgjør kontrollutvalgets operative ledd. Konsek har ansvar for saksutredning og generell tilrettelegging for utvalgets arbeid. Representantskapet i Konsek vedtok i møte 27.04.23 budsjett for 2024 og økonomiplan 2024-2027. Det er lagt opp til ca. 3% økning pr. år.

Revisjon:

Revisjon Midt-Norge SA har opplyst at beløpet for revisjonstjenester 2024, samt økonomiplan 2024 – 2027, blir fastsatt i årsmøtet høsten 2023. En tar derfor foreløpig utgangspunkt i beløpet for revisjonstjenester som er angitt i årsmøtet 2022.

Budsjett 2024:

Økonomiplan for 2024-2027

Den totale rammen for kontrollutvalget, inkludert kjøp av revisjons- og sekretariatstjenester, blir etter dette kr 782 500 som er en økning på 5,3 % fra 2023. Spesifisert budsjett for 2024 og økonomiplan for 2024-2027 følger med som vedlegg til saken.

Økonomiplan 2024-2027:

Det er lagt inn en økning på ca. 3 prosent per år videre i økonomiplanperioden. Nivået må vurderes årlig i forbindelse med budsjettet.

Konklusjon:

Kontrollutvalgets sekretariat foreslår en budsjetttramme på kr. 782 500 for kontrollutvalget for 2024, dette inkluderer også kjøp av revisjons- og sekretariatstjenester. Vi anser dette for å være en nøktern budsjettering, samtidig som vi mener dette gir et realistisk bilde av forventede utgifter for kontrollutvalgets virksomhet i kommende år.

Kommentar fra kommunedirektør: Forslaget til budsjett 2024 -2027 for kontrollutvalget er lagt inn i kommunedirektørens helhetlige forslag til budsjett, under tjenesteområdet Politikk/Stab/Felles

Ansvar: 1100   **Budsjett 2024 Tolga kontrollutvalg**

Konto	Konto (T)	Regnskap 2022 *	Vedtatt 2023	Forslag budsjett 2024	Kommentar
10804	Møtegodtgjøring folkevalgte	kr 27 664	kr 36 000	kr 40 000	Kommunens egne satser, tar høyde for 5 (+1)møter
10800	Tapt arbeidsfortj. folkevalgte		kr 12 000	kr 12 000	Anslag
10990	Arbeidsgiveravg.	kr 1 770	kr 3 000	kr 3 500	
11151	Bevertning	kr 1 598	kr 2 500	kr 3 000	Bevertning på fem møter og ett virksomhetsbesøk.
11500	Opplæring/kurs	kr 14 500	kr 50 000	kr 60 000	Beregnet kr. 12 000 pr medlem
11600	Km.-kost godtgjøring		kr 1 500	kr 1 500	Anslag
11704	Transport til kurs		kr 5 000	kr 6 000	Anslag
13751	Sekretariatstjenester	kr 189 000	kr 228 000	kr 239 500	Fastsatt av representantskapet
13751	Revisjonstjenester	kr 383 999	kr 400 000	kr 412 000	Tall fra økonomiplan 23-26
13750	Forvaltningsrevisjon u/rammeavtalen				rammeavtalen
11951	Kontigenter	kr 3 700	kr 4 000	kr 4 000	Medlemsavgift FKT
11002	Abonnenemt/tidsskrift	kr 425	kr 1 000	kr 1 000	
13750	Selskapskontroll u/rammeavtalen				rammeavtalen
11212	VAR INDRIR.KOST IHHT KALKYLE				
		kr 622 656	kr 743 000	kr 782 500	5,3 %

* ikke alle utgifter til kontrollutvalget framkommer av regnskapet

Økonomiplan 2024-2027					
ÅR	2024	2025	2026	2027	
Kontrollutvalget	kr 131 000	kr 134 930	kr 138 978	kr 143 147	
Sekretariat	kr 239 500	kr 246 685	kr 254 086	kr 261 708	
Revisjon	kr 412 000	kr 424 360	kr 437 091	kr 450 204	
SUM	kr 782 500	kr 805 975	kr 830 154	kr 855 059	+3%

Økonomisk analyse og budsjettprosessen

I budsjettprosessen for perioden 2024-2027 har arbeidet med de Strategiske styringsplattformene for Oppvekst, Velferd og Samfunnsutvikling som ble vedtatt i mars 2023 vært førende. Det ble gjennomført budsjettkonferanse 1 med politikere, kommunalsjefer og HTV i Øversjødalen samfunnshus den 2.juni hvor en hadde fokus på å operasjonaliserte de nylig vedtatte styringsplattformene. Med nyvalgt kommunestyre fra høsten 2023 har det vært et budsjettkonferanse 2, den 2. nov i Vidarheimsalen/Skjold med alle enhetsledere, kommunalsjefer og HTV tilstede. Her ble det vektlagt grunnleggende opplæring for nye politikerne, slik at man er rustet for budsjettbehandlingen som er i formannskap 30. november og i kommunestyret den 14. desember

I budsjettet for 2024 legges det opp til et netto driftsresultat på -0,9 %. Dette er vesentlig lavere enn målsetningen på 1,75 %. Forskjellen mellom brutto og netto driftsresultat viser hvor stor andel av kommunens inntekter som går med til å betjene renter og avdrag. **Netto** driftsresultat er derfor driftsinntekter fratrukket driftsutgifter, renter og avdrag, og viser hva kommunen sitter igjen med til avsetninger og eventuelt investeringer som *ikke* er lånefinansiert, men som kan finansieres ved hjelp av egenkapital og overføring fra drift. Måltallet påvirkes slik sett direkte av netto finansinntekter, dvs hvor mye av våre netto driftsinntekter som brukes til å betjene gjeld. Med andre ord - vi har høye kostnader på renter og avdrag i forhold til driftsnivået i kommunen for øvrig. Finansiering av driftskostnader ved bruk av fond påvirker netto driftsresultat indirekte, ved at man finansierer et høyere driftsnivå ved bruk av tidligere avsatte midler i stedet for gjennom løpende driftsinntekter. I økonomiplanperioden satses det på at netto driftsresultat er tilbake til 1,75 % i 2025.

Det er i handlingsprogrammet for 2023 - 2026 vedtatt at lånegjeld i % av brutto driftsinntekter (gjeldsgraden) over tid skal være lavere enn 80 %. I forslag til budsjett for 2024 vil gjeldsgraden være på 84 %, mens den for 2022 var på 78,2 %. Det må sies at noe av årsaken til den lave gjeldsgraden i 2022 var at man som følge av kapasitetsutfordringer ikke fikk gjennomført alle investeringsprosjektene som planlagt, mens man i 2023 ser ut til å ha vesentlig bedre gjennomføringsevne. Følges investeringsplanen vil vi være tilbake på 80,2 % i 2027.

Et siste økonomisk måltall som er vedtatt, er størrelsen på disposisjonsfond. Denne er vedtatt at skal være minst 10 % av brutto driftsinntekter. I hht prognosene vil vi denne andelen ved utgangen av 2024 være på 17,7 %. Dette er bra. Men det må presiseres at en vesentlig del av disse frie midlene allerede er bestemt disponert til særskilte formål, og må i så fall omdisponeres av kommunestyret.

Ytterligere illustrasjoner og oversikter framgår av budsjettdokumentets del om økonomisk utvikling i perioden.

Organisasjon og styring

Kommuneplanens samfunnsdel og Styringsplattformene for Oppvekst, Velferd og Samfunnsutvikling gir føringer for hvordan vi styrer kommunen vår.

Noen felles utfordringer vi står ovenfor er:

Bærekraftig samfunn

Alle styringsplattformene baserer seg på FNs bærekraftsmål. Dette skal ruste Tolga for fremtida, samtidig som at vi tar bedre vare på jorda. Gjennom god utdanning, gode helsetilbud, sosial utjevning,

Inkludering og likestilling sikrer vi at framtida blir sosialt bærekraftig. Satsing på ny teknologi, attraktive lokalsamfunn, effektivisering, innovasjon og ansvarlig økonomisk vekst skaper vi en mer bærekraftig økonomi. En viktig brikke i tilpasningen og utviklingen er organisasjonens evne til forandring. Det handler om evnen til å lese samfunnet som kommunen skal levere sine tjenester til og kontinuerlig se og ta i bruk nye muligheter for å løse oppgaver. Digitalisering er et helt vesentlig tema når kommunen skal tilpasse seg fremtiden. Et økt fokus på å ta i bruk de mulighetene som den digitale teknologien gir vil stå stadig sterkere i sentrum, og være en svært sentral del av utviklingen i kommunen.

Klima og energiplan med handlingsdel er vedtatt i 2023 og førende for kommunens innsats for et bærekraftig samfunn. Rullering av kommuneplanens arealdel er et arbeid som fortsetter inn i økonomiplanperioden og vil gi føringer for arealbruk og prioriteringer for bærekraftige strategiske valg, samt at arbeid med regulering av næringsarealer er igangsatt og vil gjennomføres i økonomiplanperioden.

Inkludering og livsmestring

Mange står på utsiden av samfunnet. Dette skyldes både at kravene for deltagelse er for høye og at vi som samfunn ikke er gode nok på å inkludere alle. Det å sørge for at alle kan delta i samfunnet med sine evner og ressurser er både viktig for at den enkelte har et godt og meningsfylt liv, og det er viktig for at alle skal kunne bidra i samfunnet med det man kan. God psykisk helse er viktig for folkehelse og deltagelse i samfunnet. Alle innbyggere skal ha frihet og muligheter til å skape seg det livet de ønsker i Tolga, og vi skal ha et tolerant og mangfoldig felleskap med rom for alle. Kommunen tar i mot mange flykninger fra ulike land og nå de siste to årene har den økte flyktningsstrømmen fra Ukraina utfordret kapasiteten i kommunens tjenesteyting og bolig tilgangen. En vellykket inkludering vil gi muligheter for å skape et godt liv for flyktingene i Tolga på kort og på lang sikt, hvor sjølforsørging gjennom arbeid er et mål.

Kommunen er aktivt deltakende i KS- prosjektet "Inn i jobb" med spesielt fokus på unge/unge voksne. Felles for dem som står uten jobb er at de har flere utfordringer i livet enn andre unge/unge voksne, blant annet knyttet til fysisk og psykisk helse og mestringsevne. Kommunen er opptatt av å motvirke utenforskap i sine lokalsamfunn. Vi har samtidig et stort arbeidskraftsbehov. Særlig vil sektorene helse og oppvekst få stadig flere oppgaver som skal løses i årene framover. "Inn i Jobb" skal gi drahjelp til kommunene i arbeidet med å utforske mulighetene som finnes for å få flere unge inn i ordinære jobber. Kommunen er en viktig arena for arbeidstrening og fagopplæring. Men for å lykkes med inkludering av unge til varige jobber, tar nå kommunen som arbeidsgiver flere og nye måter å ta ansvar for inkludering til jobb på – i tett samarbeid med aktørene i NAV, fylkeskommune med flere.

"Inn i jobb-prosjektet" tilbyr læringsnettverk for kunnskaps- og erfaringsdeling, prosjektstøtte og ulike verktøy som fremmer inkludering på den enkelte arbeidsplass – med de unge kandidatene i fokus. Pilotprosjektet skal gi drahjelp til kommunene i arbeidet med å utforske mulighetene som finnes for å inkludere flere unge inn i kommunale jobber. Inn i jobb gjennomføres i samarbeid mellom KS, NAV og arbeidstakerorganisasjonene i kommunal sektor. Når det gjelder inkludering av utsatt ungdom, har bruk av det ordinære arbeidslivet med gode støtteordninger vist seg å være en lovende tilnærming.

Aktive lokalsamfunn – samarbeid med frivillig sektor

Dugnad og frivillighet er viktig for attraktive lokalsamfunn. Skal vi klare å styrke og utvikle de bygdene og grendene vi har i Tolga kommune, så trenger vi aktive innbyggere som bidrar med sine krefter. Mange

viktige tilbud for kommunens innbyggere må løses i et samarbeid mellom kommune, næringsliv og ildsjeler. Frivillig sektor er viktig for å skape trivsel, tilhørighet og fellesskap i våre lokalsamfunn. Vi må ta vare på ildsjeler og klare å skape mer sammen, slik at vi motiverer flere til å delta og klarer å se helhet. Vi må få mest mulig ut av de ressursene vi har og samarbeide enda mer effektivt. Lokalt engasjement og medvirkning skal ligge til grunn for samskappingsprosjekter i Tolga kommune. Med samskappingsprosjekter menes prosjekter hvor næringsliv, frivillig sektor, innbyggere og offentlig sektor jobber sammen for å skape og utvikle aktivitet eller næringsvirksomhet til beste for kommunens innbyggere.

Bolyst og attraktivitet

Skal Tolga kommune fortsatt kunne levere gode tjenester må vi opprettholde folketall. Vi mener at kommunen vår er et godt sted å bo som har plass til flere. Gjennom aktivt å dyrke bokvaliteter i kommunen skaper vi bolyst og boglede for oss som allerede bor her og gjør oss mer attraktive for de som ønsker å flytte hit. Vi skal bry oss om hverandre og ta vare på det lokalsamfunnet vi har. Vi skal være fremoverlent og ta vare på de ressursene vi har i møte med nye utfordringer. Boligtilskudd er et av tiltakene politikerne tar med inn i økonomiplanperioden med avsatte midler til flere nye boliger. Kommunen er en nasjonalparkkommune med Vingelen som nasjonalparklandsby og kommunen skal aktivt legge til rette for innbyggere og besøkende som vil oppleve nasjonalparkene og områdene rundt, samtidig som natur- og verneverdier blir tatt vare på. Tolga kommune er også en del av Verdensarven og Cirkumferensen med en ambisjon om å være et verdensarvområde midt i et levende samfunn, som skal sette standard for god kulturminne- og naturforvaltning, for vedlikehold og istandsetting av kulturminner, for god formidling, for næringsutvikling og en helhetlig samfunnsplanlegging i sårbare områder.

Tolga med TÆL - Tydelig-Ærlig-Lojal

Styringsplattformene skal både synliggjøre hver enkelt sektor sine særtrekk, men også hvordan vi jobber tverrsektorielt og helhetlig til beste for kommunens innbyggere. Vi tror at tydelighet, ærlighet og lojalitet skaper tillit og forutsigbarhet. Disse verdiene skal være grunnleggende i Tolga. Tolga kommune sin rolle som samfunnsaktør er betydelig og organisasjonen er og må være i stadig tilpasning og utvikling. Organisasjonen må være dynamisk og tilpasses de til enhver tid endrede rammevilkår. Endringer og tilpasninger i organisasjonen er nødvendig slik at vi til enhver tid har en effektiv organisasjon med gode kommunikasjonslinjer og tydelige ledernivå.

Tidlig innsats - barn og unge

Barnevernsreformen trådte i kraft 01.01.22, og gir kommunene økt ansvar på barnevernsområdet. Målene med reformen er at kommunen skal styrke arbeidet med forebygging, tidlig innsats og samhandling. Hjelpen skal også bedre tilpasses barn og familiers behov. Målene med reformen kan kun oppnås gjennom endringer i hele oppvekstsektoren, og reformen beskrives derfor som en oppvekstreform. Tolga kommune har vedtatt strategisk plan tverrfaglig samarbeid og forebyggende innsats sammen med kommunene i Nord Østerdal våren 2023. Tolga har de siste årene styrket ressursene og kompetansen knyttet til barn og unge, forebyggende tiltak, samhandling og tidlig innsats og vil i økonomiplanperioden operasjonalisere og gjennomføre mål og strategier i planen.

Kompetanse og rekruttering

Tolga kommune slutfører nå arbeidet med strategisk kompetanseplan. Kommunen har fokus på kompetanseutvikling i tjenestene. Kompetansestrategien skal danne grunnlag for prioritering og

fagutvikling, som operasjonaliseres i enhetenes kompetanseplaner. Kommunen skal være en lærende organisasjon med fokus på kontinuerlig læring og utvikling av ansatte og organisasjonen. En slik tilnærming er nødvendig for å skape en dynamisk organisasjon, som evner å tilpasse seg et samfunn og arbeidsmarked i stadig endring. Gode og strategiske rekrutterings prosesser er avgjørende for kompetanseutviklingen i organisasjonen. Tolga kommune har vedtatt en satsing på heltidskultur og dette er førende i rekruttering av og for å beholde medarbeidere. Høyere stillings prosenter og heltidsstillinger styrker muligheten for å beholde rekruttert kompetanse, samtidig som det bidrar positivt til den generelle kompetanseutvikling i organisasjonen.

Mål og handlingsregler

MÅL

Kommuneplanens samfunnsdel for 2015-2027 er et overordnet styringsdokument for kommunens aktiviteter. Den angir;

Visjon: *Tolga kommune med tæl.*

Spesielle satsinger: Folkehelse og omdømme

Kommuneplanen fremste fokus er at Tolga fortsatt skal være «**Et livskraftig lokalsamfunn**».

Satsingene er kort oppsummert følgende:

- Identitet og tilhørighet
- Bolyst og attraktivitet
- Næringsutvikling
- Del av en region
- Kommunale tjenester
- Arealstrategier

Kommuneplanen danner igjen rammen og gir føringen for andre styringsdokumenter; Styringsplattform for Oppvekst, Velferd og Samfunnsutvikling. Disse rulleres i 2022 og arbeidet slutføres 1. tertial 2023 og er retningsgivende for arbeidet både i de politiske organ og kommunens administrasjon.

ØKONOMISKE MÅL OG HANDLINGSREGLER

Ny kommunelov iverksatt 01.01.2020 stiller krav om at kommunen skal definere langsiktige økonomiske mål og handlingsregler. Disse vedtas i forbindelse med behandling av økonomiplan og budsjett.

Økonomiplan for 2024-2027

Økonomiske mål er ikke bindende, men veiledende, og blir en del av det styringsdokument kommunen skal arbeide etter.

Noen generelle trekk som gjelder kommunens økonomistyring:

- Kommunen skal forvalte sin økonomi slik at det økonomiske handlingsrommet blir ivaretatt over tid
- Kommunestyret får en ny plikt til å vedta finansielle måltall for utviklingen av kommunens økonomi. Disse skal være langsiktige, realistiske og oppnåelige
- Kommunestyret skal vedta handlingsregler kommunens administrasjon skal forholde seg til
- Det er et lovfestet krav til økonomireglement
- Kravene til innholdet i økonomiplanen harmoniserer nå med kravene til innholdet i årsbudsjettet
- Kommunestyret har plikt til å endre budsjettet hvis det trengs for å sikre realisme og balanse
- Kommunedirektøren har plikt til å rapportere om utviklingen ift budsjett, og til å foreslå budsjettendringer

Kravet om å sette finansielle måltall framgår i KL §14-2. Dette er politiske mål for hvordan kommunens økonomi skal utvikle seg.

Økonomiske måltall vedtas i forbindelse med behandling av økonomiplan/budsjett hvert år. De økonomiske handlingsreglene framgår av økonomireglement/instruks som revideres rutinemessig over tid.

Det foreslås følgende veiledende måltall for planperioden:

- Netto driftsresultat i % av driftsinntektene skal ligge på minimum 1,75 %
- Langsiktig gjeld bør være lavere enn 80 % av brutto driftsinntekter (gjeldsgrad)
- Størrelse på disposisjonsfond skal tilsvare minst 10 % av driftsinntektene.

Følgende økonomiske handlingsregler og analyser benyttes som styringsdokumenter:

- Hvilke typer investeringer man skal prioritere lånefinansiering på
- Hvordan lånegjeld bør utvikle seg over tid, f.eks. nedbetalingsprinsipper ved
- låneopptak
- Krav om effektivisering og produktivitet i tjenesteproduksjonen gjennom årlig måling og sammenligning basert på:
  - KOSTRA-tall,
  - IPLOS (velferd)
  - GSI (skole)

- BASIL (barnehage)
- Etablering av politisk årshjul for aktiviteter knyttet til den økonomiske politikk,

planlegging, oppfølging, rapportering og internkontroll

RAMMER

Obligatoriske hovedoversikter er innarbeidet i dokumentet under kapittelet "Budsjettvedtak":

Drift

Årsbudsjett 2024– økonomiplan/handlingsprogram 2024-2027

Investeringer

Investeringsramme for perioden 2024-2027 og oversikt prosjekter. VAR-prosjekter er spesifisert særskilt.

Oversikt langsiktig gjeld

Ny obligatorisk oversikt, som viser utvikling i langsiktig gjeld samt rente- og avdragsbelastning i planperioden.

Faste stillinger

Kommunedirektøren er delegert myndighet til å opprette og nedlegge stillinger innenfor budsjettets rammer. Ved ledighet i hjemler skal det før det lyses ut igjen drøftes med kommunedirektøren. Det samme gjelder ved mulig opprettelse av stillinger.

Betalingsatser for 2024

Forslag på kommunale betalingsatser for 2024 følger saken som et vedlegg.

Eiendomsskatt i økonomiplanperioden

Eiendomsskatt for 2024 utskrives med 4 promille for boliger og fritidsboliger, og 7 promille for annen eiendom. Bunnfradrag benyttes ikke. Det er vedtatt en reduksjonsfaktor på 0,7 for boliger og fritidsboliger.

Det ble gjort en full retaksering for alle eiendommer i 2023.

Sak med vedtakspunkter og fritaksliste framgår under presentasjon av "Hovedtallene i budsjettet"

Fullmakter

Kommunedirektøren gis myndighet til å overføre midler mellom sektorer/enheter og rammene når dette kun har regnskapsmessig betydning.

Det vises ellers til gjeldende økonomireglement, finansreglement og delegeringsreglement.

Innsending til Statsforvalteren

Ihht kommuneloven med tilhørende *Forskrift om økonomiplan, årsbudsjett, årsregnskap og årsberetning for kommuner og fylkeskommuner* skal budsjettdokumenter med politisk behandling sendes inn til statsforvalteren.

Forskriftens § 5 krever at følgende hovedoversikter settes opp for hele økonomiplanperioden:

§ 5-4 Bevilgningsoversikt - drift

§ 5-5 Bevilgningsoversikt – investering

§ 5-6 Økonomisk oversikt etter art – drift

§ 5-7 Oversikt over gjeld og andre vesentlige forpliktelser

Hovedoversiktene i § 5-4 – § 5-6 skal settes opp etter bestemte oppsett i KOSTRA-forskriften. For oversikt over gjeld og forpliktelser i § 5-7 står man noe friere med hensyn til utformingen.

Fristen for å sende inn dokumentene til statsforvalteren er 24. januar 2024, med unntak av oversikten etter § 5-6 som kan ettersendes innen 1. mars.

Statsforvalteren kontrollerer blant annet at kommunenes årsbudsjett og økonomiplan er vedtatt uten merforbruk, og innen fristen

Interkommunalt samarbeid

Tolga er med i mange interkommunale samarbeidstiltak. Noen av disse er organisert som avtalt kjøp av tjenester, mens andre er organisert som interkommunale samarbeid med vertskommune. I all hovedsak er det Tynset kommune som er vertskommune for disse. Tolga kommune er vertskommune for Nord-Østerdal Musiker og Matrikkelprosjektet.

Innbetalinger til interkommunale samarbeid utgjør ca 15,4 % av den totale rammen. Dette er vesentlig, og kan ikke overstyres når man først har mottatt budsjettdokumentene fra vertskommunen. Økningene i de ulike samarbeidene påvirkes av de samme som kommunen, med økninger i det generelle kostnadsnivået i tillegg til vesentlige økninger når det gjelder lønn og pensjon.

Nedenfor følger en oversikt over de ulike samarbeidene Tolga kommune deltar i:

Tiltak	Form	Budsjett 2023	Budsjett 2024	Endring %
FIAS	AS	3 863	4 138	7,1 %
MeSkano	AS	40	40	0,0 %
TOS ASVO	AS	200	240	20,0 %
ABAKUS (innkjøp)	AS	350	300	-14,3 %
IKT Fjellregionen	IKS	3 900	4 200	7,7 %
Revisjon Midt-Norge	IKS	400	412	3,0 %
Kontrollutvalg Fjell	IKS	228	239	4,8 %
Midt-Hedm. Brann og redning	IKS	2 160	2 160	0,0 %
Nord-Østerdal Musiker	VK- samarbeid	61	66	8,2 %
PP-Tjenesten inkl. logoped	VK- samarbeid	1 104	1 314	19,0 %
Legevakt + AMK	VK- samarbeid	1 175	1 291	9,9 %
Barnevern (adm. og vakt)	VK- samarbeid	1 554	1 713	10,2 %
Barnevern (tiltak)	VK- samarbeid	3 758	5 890	56,7 %
Kommunepsykolog	VK- samarbeid	286	339	18,5 %
NAV administrasjon	VK- samarbeid	950	1 076	13,3 %
Geo-Data	VK- samarbeid	640	640	0,0 %
Skolefaglig ansvarlig	VK- samarbeid	150	150	0,0 %
Voksenopplæring/intro	VK- samarbeid	1 822	1 450	-20,4 %
Jordmortjeneste	Kjøp av tjeneste (staten)	75	75	0,0 %
Krisesenter	Kjøp av tjeneste	130	130	0,0 %
TFF (kjøp inst.plass)	Kjøp av tjeneste	200	70	-65,0 %
Matrikkelprosjekt	VK- samarbeid	158	87	-44,9 %
Regionrådet for Fjellregionen	Avtalebasert samarbeid	110	110	0,0 %
Destinasjon Røros	Avtalebasert samarbeid	232	300	29,3 %
Verdensarvsenter	Avtalebasert samarbeid	75	75	0,0 %
Anno Museum, bygn.vern rådgiver	Kjøp av tjeneste	32	32	0,0 %
Kulturminneforvalter	Avtalebasert samarbeid	30	30	0,0 %
Uthusprosjektet	Avtalebasert samarbeid	20	20	0,0 %
SUM		23 703	26 587	12,2 %

Budsjettvedtak

Bevilgningsoversikt drift etter § 5-4 første ledd

Beløp i 1000

	Regnskap 2022	Oppr. budsjett 2023	Rev. budsjett 2023	Øk.plan 2024	Øk.plan 2025	Øk.plan 2026	Øk.plan 2027
Rammetilskudd	-89 887	-95 132	-95 132	-102 244	-102 244	-102 244	-102 244
Inntekts- og formuesskatt	-39 497	-37 545	-37 545	-40 117	-40 117	-40 117	-40 117
Eiendomsskatt	-7 217	-7 406	-7 406	-7 031	-7 031	-7 031	-7 031
Andre generelle driftsinntekter	-15 306	-16 217	-16 217	-24 185	-24 185	-24 185	-24 185
Sum generelle driftsinntekter	-151 907	-156 300	-156 300	-173 577	-173 577	-173 577	-173 577
Korrigert sum bevilgninger drift, netto	124 913	138 920	140 920	155 320	152 971	152 949	152 949
Avskrivninger	11 685	10 380	10 380	10 380	10 380	10 380	10 380
Sum netto driftsutgifter	136 598	149 300	151 300	165 701	163 352	163 330	163 330
Brutto driftsresultat	-15 309	-7 000	-5 000	-7 876	-10 225	-10 247	-10 247
Renteinntekter	-1 160	-400	-400	-600	-600	-600	-600
Utbytter	-71	-70	-70	-150	-150	-150	-150
Gvinster og tap på finansielle omløpsmidler	0	0	0	0	0	0	0
Renteutgifter	4 292	7 020	8 020	9 095	9 095	9 095	9 095
Avdrag på lån	11 778	10 000	10 000	12 000	12 000	12 000	12 000
Netto finansutgifter	14 839	16 550	17 550	20 345	20 345	20 345	20 345
Motpost avskrivninger	-11 685	-10 380	-10 380	-10 380	-10 380	-10 380	-10 380
Netto driftsresultat	-12 154	-830	2 170	2 088	-261	-283	-283
Disponering eller dekning av netto driftsresultat							
Overføring til investering	372	440	440	450	450	450	450
Avsetninger til bundne driftsfond	2 349	221	221	1 562	1 562	1 562	1 562
Bruk av bundne driftsfond	-3 559	-2 631	-2 631	-2 800	-2 800	-2 800	-2 800
Avsetninger til disposisjonsfond	13 372	4 200	4 200	1 500	2 249	2 271	2 271
Bruk av disposisjonsfond	-380	-1 400	-4 400	-2 800	-1 200	-1 200	-1 200
Dekning av tidligere års merforbruk i driftsregnskapet	0	0	0	0	0	0	0
Sum disponeringer eller dekning av netto driftsresultat	12 154	830	-2 170	-2 088	261	283	283
Fremført til inndekning i senere år (merforbruk)	0	0	0	0	0	0	0

Økonomiplan for 2024-2027

Bevilgningsoversikt drift etter § 5-4 andre ledd

Beløp i 1000

	Regnskap 2022	Oppr. budsjett 2023	Rev. budsjett 2023	Øk.plan 2024	Øk.plan 2025	Øk.plan 2026	Øk.plan 2027
Politikk/stab/felles	18 257	19 320	19 320	19 177	19 073	19 070	19 070
Oppvekst	46 709	53 580	53 580	57 944	57 700	57 693	57 693
Velferd	53 107	50 281	52 281	55 259	54 947	54 938	54 938
Kirkelig administrasjon	2 276	2 550	2 550	2 798	2 784	2 784	2 784
Samfunnsutvikling	22 790	22 495	23 295	24 926	23 206	23 202	23 202
Konsesjonskraft	0	-4 200	-4 200	-1 500	-1 500	-1 500	-1 500
Finansområdet	-12 700	800	0	0	0	0	0
Pensjon og premieavvik	-7 034	-8 431	-8 431	-5 022	-4 977	-4 976	-4 976
Sum bevilgninger drift, netto	123 405	136 395	138 395	153 582	151 233	151 211	151 211
Herav:							
Netto renteutgifter og -inntekter	0	0	0	0	0	0	0
Avsetninger til bundne driftsfond	2 075	106	106	1 062	1 062	1 062	1 062
Bruk av bundne driftsfond	-3 559	-2 631	-2 631	-2 800	-2 800	-2 800	-2 800
Bruk av disposisjonsfond	-25	0	0	0	0	0	0
Korrigert sum bevilgninger drift, netto	124 913	138 920	140 920	155 320	152 971	152 949	152 949

Økonomiplan for 2024-2027

Økonomisk oversikt drift etter § 5-6

Beløp i 1000

	Regnskap 2022	Oppr. budsjett 2023	Rev. budsjett 2023	Øk.plan 2024	Øk.plan 2025	Øk.plan 2026	Øk.plan 2027
Rammetilskudd	-89 887	-95 132	-95 132	-102 244	-102 244	-102 244	-102 244
Innteks- og formuesskatt	-39 497	-37 545	-37 545	-40 117	-40 117	-40 117	-40 117
Eiendomsskatt	-7 217	-7 406	-7 406	-7 031	-7 031	-7 031	-7 031
Andre skatteinntekter	-144	-115	-115	-500	-500	-500	-500
Andre overføringer og tilskudd fra staten	-15 162	-16 102	-16 102	-23 685	-23 685	-23 685	-23 685
Overføringer og tilskudd fra andre	-27 083	-15 640	-15 640	-18 438	-18 438	-18 438	-18 438
Brukerbetalinger	-7 741	-8 387	-8 387	-7 495	-7 495	-7 495	-7 495
Salgs- og leieinntekter	-33 836	-28 965	-28 965	-27 697	-27 697	-27 697	-27 697
Sum driftsinntekter	-220 567	-209 292	-209 292	-227 207	-227 207	-227 207	-227 207
Lønnsutgifter	103 062	108 482	109 382	116 590	116 590	116 590	116 590
Sosiale utgifter	18 034	20 585	20 874	23 380	23 425	23 427	23 427
Kjøp av varer og tjenester	58 016	53 520	53 670	57 726	55 332	55 308	55 308
Overføringer og tilskudd til andre	14 461	9 325	9 986	11 255	11 255	11 255	11 255
Avskrivninger	11 685	10 380	10 380	10 380	10 380	10 380	10 380
Sum driftsutgifter	205 258	202 293	204 293	219 331	216 982	216 960	216 960
Brutto driftsresultat	-15 309	-7 000	-5 000	-7 876	-10 225	-10 247	-10 247
Renteinntekter	-1 160	-400	-400	-600	-600	-600	-600
Utbytte	-71	-70	-70	-150	-150	-150	-150
Gevinst og tap på finansielle omløpsmidler	0	0	0	0	0	0	0
Renteutgifter	4 292	7 020	8 020	9 095	9 095	9 095	9 095
Avdrag på lån	11 778	10 000	10 000	12 000	12 000	12 000	12 000
Netto finansutgifter	14 839	16 550	17 550	20 345	20 345	20 345	20 345
Motpost avskrivninger	-11 685	-10 380	-10 380	-10 380	-10 380	-10 380	-10 380
Netto driftsresultat	-12 154	-830	2 170	2 088	-261	-283	-283
Disponering eller dekning av netto driftsresultat							
Overføring til investering	372	440	440	450	450	450	450
Avsetninger til bundne driftsfond	2 349	221	221	1 562	1 562	1 562	1 562
Bruk av bundne driftsfond	-3 559	-2 631	-2 631	-2 800	-2 800	-2 800	-2 800
Avsetninger til disposisjonsfond	13 372	4 200	4 200	1 500	2 249	2 271	2 271
Bruk av disposisjonsfond	-380	-1 400	-4 400	-2 800	-1 200	-1 200	-1 200
Dekning av tidligere års merforbruk	0	0	0	0	0	0	0
Sum disponeringer eller dekning av netto driftsresultat	12 154	830	-2 170	-2 088	261	283	283
Fremført til inndekning i senere år (merforbruk)	0	0	0	0	0	0	0

Økonomiplan for 2024-2027

Bevilgningsoversikt investering etter § 5-5 første ledd

Beløp i 1000

	Regnskap 2022	Rev. budsjett 2023	Øk.plan 2024	Øk.plan 2025	Øk.plan 2026	Øk.plan 2027
Investeringer i varige driftsmidler	9 852	24 775	21 275	20 550	9 950	1 000
Tilskudd til andres investeringer	0	1 970	0	1 250	100	0
Investeringer i aksjer og andeler i selskaper	414	440	450	450	450	450
Utlån av egne midler	0	0	0	0	0	0
Avdrag på lån	0	0	0	0	0	0
Sum investeringsutgifter	10 266	27 185	21 725	22 250	10 500	1 450
Kompensasjon for merverdiavgift	-1 699	-4 445	-2 334	-2 170	-1 130	-200
Tilskudd fra andre	0	0	-100	-1 700	-450	0
Salg av varige driftsmidler	-78	-1 030	0	0	0	0
Salg av finansielle anleggsmidler	0	0	0	0	0	0
Utdeling fra selskaper	0	0	0	0	0	0
Mottatte avdrag på utlån av egne midler	0	0	0	0	0	0
Bruk av lån	-8 116	-21 270	-11 711	-17 930	-8 470	-800
Sum investeringsinntekter	-9 893	-26 745	-14 145	-21 800	-10 050	-1 000
Videreutlån	1 230	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000
Bruk av lån til videreutlån	-1 230	-4 000	-4 000	-4 000	-4 000	-4 000
Avdrag på lån til videreutlån	924	750	750	750	750	750
Mottatte avdrag på videreutlån	-614	-750	-750	-750	-750	-750
Netto utgifter videreutlån	310	0	0	0	0	0
Overføring fra drift	-372	-440	-450	-450	-450	-450
Avsetninger til bundne investeringsfond	0	0	0	0	0	0
Bruk av bundne investeringsfond	-311	0	0	0	0	0
Avsetninger til ubundet investeringsfond	0	0	0	0	0	0
Bruk av ubundet investeringsfond	0	0	-7 130	0	0	0
Dekning av tidligere års udekket beløp	0	0	0	0	0	0
Sum overføring fra drift og netto avsetninger	-683	-440	-7 580	-450	-450	-450
Fremført til inndekning i senere år (udekket)	0	0	0	0	0	0

Bevilgningsoversikt investering etter § 5-5 andre ledd

1. Investeringer i varige driftsmidler

Beløp i 1000

	Regnskap 2022	Rev. budsjett 2023	Øk.plan 2024	Øk.plan 2025	Øk.plan 2026	Øk.plan 2027
Andre investeringer						
IKT - OPPGRADERING IKT UTSTYR SIKKERHET	0	500	0	0	0	0
Digitalisering byggesaksarkiv	0	100	0	0	0	0
Bibliotek - selvbetjeningsløsning	0	400	0	0	0	0
Tolga skole	244	0	0	0	0	0
IKT - Skolene/barnehagene	0	200	100	100	0	0
Vingelen skole	621	0	0	0	0	0
Tolga skole - rehabilitering sløydsal	0	400	0	0	0	0
TOLGA SKOLE - INVENTAR UNGDOMS- /MELLOMTRINN	0	0	100	0	0	0
Tolga skole - frekvensstyrte vifter	0	0	700	0	0	0
Tolga skole - tilpasning HC-basen	0	0	150	0	0	0
Vingelen skole og barnehage - uteområde	0	650	0	0	0	0
Vingelen skole og barnehage - trafiksikkerhetstiltak	0	0	400	0	0	0
Tolga barnehage - ferdigstillelse uteområde	0	400	0	0	0	0
VINGELEN SKOLE/BARNEHAGE UTEOMRÅDE OG TRAFIKKSIKKERHETSTILTAK	538	0	0	0	0	0
NY AVDELING BARNEHAGE 2022	357	0	0	0	0	0
TOLGA OMSORGSTUN (NYE SENGER)	51	0	0	0	0	0
TOLGA OMSORGSTUN UTBEDRINGER	1 088	0	0	0	0	0
SYKEHJEMSFLØY						
Helsesenteret - ventilasjon og ombygging	0	0	1 000	0	0	0
Tolga Omsorgstun - utbedringer	0	2 500	2 550	1 750	0	0
Tolga Omsorgstun - nye senger	0	0	0	125	0	0
LAGERREOLER OG LØFTEUTSTYR/TRUCK	25	0	0	0	0	0
GYMBYGG OG SVØMMEHALL	206	0	0	0	0	0
Idrettshall/svømmehall - rehabilitering	0	200	0	0	0	0
Dølmotunet - restaurering låve/sauefjøs	0	0	0	625	0	0
Infopunkter FV 30	1	0	0	0	0	0
Beredskap - damanlegg/demning Store Tallsjø	0	200	0	0	0	0
KULTURBYGG 2019	229	0	0	0	0	0
UTEOMRÅDET VED SKOLE/BARNEHAGE/KULTURHUS	768	0	0	0	0	0
TOLGA SKOLE OG BARNEHAGE - FERDIGSTILLE UTEOMRÅDE	86	0	0	0	0	0
BLACKBOX LYS OG TEPPER	118	0	0	0	0	0
Boliger/tomter - infrastruktur Tolgensli	0	500	250	0	0	0
Diverse grunnerverv	36	0	0	0	0	0
PRØVEBOLIG	0	6 100	0	0	0	0
Tak storfamiliebolig	492	0	0	0	0	0
Park og friluft - sykkelanlegg Kåsdalen	0	400	0	0	0	0
Kjøp av bolig, rehabilitering	295	0	0	0	0	0
Sentrumsutvikling - Tolga sentrum øst	0	2 000	0	0	0	0
Vei og foratu -oppgradering Dalsveien, Gjerdalsveien	0	0	1 500	0	0	0
Gatelys - oppgradering til LED Hodalen	0	0	500	0	0	0
Gatelys - oppgradering til LED Tolga	0	0	470	0	0	0
Driftsmidler teknisk - traktor	0	0	625	0	0	0
Næringsarealer	8	0	0	0	0	0

Økonomiplan for 2024-2027

	Regnskap 2022	Rev. budsjett 2023	Øk.plan 2024	Øk.plan 2025	Øk.plan 2026	Øk.plan 2027
Kommunehuset - ombygging servicetorg, bibliotek etc.	0	7 675	0	0	0	0
Næringsområder - gatelys	2 165	0	0	0	0	0
KOMMUNEHUSET - SERVICETORG, BIBLIOTEK MM.	1 077	0	0	0	0	0
SYKKELSTI KÅSDALEN	79	0	0	0	0	0
LAGERHALL UTESEKSJONEN	10	0	0	0	0	0
SENTRUMSUTVIKLING	204	0	0	0	0	0
Ventilasjonsanlegg Svømmehall	0	0	0	1 000	0	0
Kommunale veier Eco-X	0	0	0	2 000	2 000	0
Tolga Skole Takoverbygg Inngangsparti Biler	0	0	0	200	0	0
Kommunehus Frekvensstyrte vifter	0	0	0	350	0	0
Tolga Skole Småtrinn	0	0	0	700	0	0
Gatelys "Gata"	0	0	0	0	1 000	0
Kommunehus Solcelleanlegg	0	0	500	0	450	0
Vingelen Oppvekstsenter, Enøktiltak	0	0	0	0	0	0
Tolga Skole	0	0	300	0	700	0
Omsorgstun, solcelleanlegg	0	0	0	3 000	0	0
Infrastrukturiltak Vingelen	0	0	2 000	0	0	0
Parkering Renseanlegg	0	0	500	0	0	0
Enøktiltak	0	0	1 000	1 000	1 000	1 000
Møteplass Støa	0	0	1 200	0	0	0
Gatelys Vingelen Veslåsen	0	0	600	0	0	0
Sentrumsutvikling	0	0	200	0	0	0
Sum Andre investeringer	8 698	22 225	14 645	10 850	5 150	1 000
Selvkost						
Renseanlegg - prosjektering renseanlegg	0	0	1 200	5 000	0	0
PROSJEKT RESERVEVANN	37	0	0	0	0	0
Vann - reservevannkilde	0	250	0	0	0	0
Vann - reduksjonsventil hovedvannledning	0	500	0	0	0	0
Vann - rehabilitering vannkummer	0	300	300	300	300	0
Vann - utbedring vannledning mellom brua og stasjon	0	0	730	0	0	0
Vann - utbedring vannledning Tolga Vest	0	600	400	0	0	0
Vann - utbedring vannledning Erlia	0	0	2 500	2 200	2 200	0
Vann - utbedring vannledninger Kråkmoen/Sjukehusmoen	0	400	0	0	0	0
Vann - nytt tak høydebasseng	0	0	0	200	0	0
Vann - solcelleanlegg tak vannbehandlingsanlegg	0	200	0	0	0	0
VANNLEDNINGER TOLGA VEST	33	0	0	0	0	0
HOVEDVANNLEDNING TOLGA VEST	136	0	0	0	0	0
VANN KÅSDALEN	2	0	0	0	0	0
AVLØP KÅSDALEN	82	0	0	0	0	0
Avløp - rehabilitering avløpsnett	0	300	300	300	300	0
VANN HAMRAN BOLIGFELT	470	0	0	0	0	0
AVLØP HAMRAN BOLIGFELT	376	0	0	0	0	0
PARKERING TOLGA SENTRUM	19	0	0	0	0	0
Vanntilførsel Sykehjem	0	0	500	0	0	0
Tømmeløsning bobil	0	0	0	400	0	0
Høydebasseng Haugan	0	0	200	0	0	0
Søppelhåndtering Sentrum, nytt bygg	0	0	0	0	2 000	0
Tallsjøen, Inspeksjon Demning	0	0	0	300	0	0
Helgesbekken Vannverk, Sammenkobling	0	0	0	1 000	0	0
Slamvogn	0	0	500	0	0	0
Sum Selvkost	1 154	2 550	6 630	9 700	4 800	0

Økonomiplan for 2024-2027

	Regnskap 2022	Rev. budsjett 2023	Øk.plan 2024	Øk.plan 2025	Øk.plan 2026	Øk.plan 2027
Investeringer i varige driftsmidler	9 852	24 775	21 275	20 550	9 950	1 000

2. Tilskudd til andres investeringer

Beløp i 1000

	Regnskap 2022	Rev. budsjett 2023	Øk.plan 2024	Øk.plan 2025	Øk.plan 2026	Øk.plan 2027
Kirker - skifte takspen Vingelen Kirke	0	1 970	0	0	0	0
Kirker - restaurering orgel Vingelen Kirke	0	0	0	1 250	0	0
Minnelund Kirke	0	0	0	0	100	0
Tilskudd til andres investeringer	0	1 970	0	1 250	100	0

3. Investeringer i aksjer og andeler i selskaper

Beløp i 1000

	Regnskap 2022	Rev. budsjett 2023	Øk.plan 2024	Øk.plan 2025	Øk.plan 2026	Øk.plan 2027
Kjøp av aksjer og andeler	0	0	0	0	0	450
Egenkapitalinnskudd KLP	0	440	450	450	450	0
Utlån og kjøp av aksjer	2	0	0	0	0	0
Egenkapitalinnskudd KLP	412	0	0	0	0	0
Investeringer i aksjer og andeler i selskaper	414	440	450	450	450	450

4. Utlån av egne midler

Beløp i 1000

	Regnskap 2022	Rev. budsjett 2023	Øk.plan 2024	Øk.plan 2025	Øk.plan 2026	Øk.plan 2027
Utlån av egne midler	0	0	0	0	0	0
Sum del 1-4	10 266	27 185	21 725	22 250	10 500	1 450

Oversikt på utvikling langsiktig gjeld § 5-7

	LÅNEGJELD 31.12.23	LÅNEGJELD 31.12.24	Renter 2024	Avdrag 2024	Renter 2025	Avdrag 2025	Renter 2026	Avdrag 2026	Renter 2027	Avdrag 2027
Investeringslån	198 800	188 342	7 956	10 555	7 110	10 049	6 528	9 947	6 182	9 947
Nytt låneopptak	-	11 711	400	596	400	596	400	596	400	596
SUM	198 800	200 053	8 356	11 151	7 510	10 645	6 928	10 543	6 582	10 543
Videreutlån	13 831	13 026	610	804	527	835	435	865	386	897
Nytt låneopptak	0	1 000	129	45	129	45	129	45	129	45
SUM	13 831	14 026	739	849	656	880	564	910	515	942
SAMLET	212 631	214 079	9 095	12 000	8 166	11 525	7 492	11 453	7 097	11 485

Klimabudsjett

Tiltak fra klima- og energiplan

Klima og energiplanen skal være et kunnskapsgrunnlag som gjør det mulig å ta gode valg, både for kommunen, innbyggere og næringsliv, og ha konkrete og gjennomførbare tiltak, som er godt forankret i kommunens egen organisasjon. Planen beskriver en visjon og en overordnet ambisjon for kommunene, og har formulert mål innenfor fem målområder; utslippsreduksjon, karbonlagring i jord og skog, energiproduksjon og -effektivisering, klimatilpasning og omstilling.

Planens visjon:

Bærekraftige fjellkommuner i en grønn region

Vi skal være en region:

..som er rustet for fremtidens klima

..som drives med fornybar energi

..med bærekraftig og strategisk arealbruk

..der det er enkelt å velge klimavennlig transport

..med god ressursutnyttelse i en sirkulær fremtid

..med lønnsomt og bærekraftig lokalt næringsliv, med lave klimagassutslipp

..med kommuner som er pådrivere og legger til rette for grønn omstilling

Dette operasjonaliseres gjennom tiltak i handlingsdelen som påvirker direkte utslipp, indirekte utslipp eller har andre samfunns effekter.

Handlingsprogrammet beskriver konkrete tiltak. Prioritering, tidsplan og kostnader bestemmes når tiltakene innarbeides i kommunens årlige økonomiplan, i klimabudsjett og i de enkelte enheters tiltaksplaner. Handlingsprogrammet består av mange konkrete tiltak, med samarbeid, økt kunnskap, arealbruk, offentlig anskaffelse og innføring av klima- og miljøledelse som noen av de viktigste. Det regionale samarbeidet fra planprosessen videreføres ved prioritering av tiltak, slik at man kan dra nytte av kompetanse på tvers ved gjennomføring av tiltakene. Rapportering av klimatiltak og måloppnåelse innarbeides i kommunenes årsrapport.

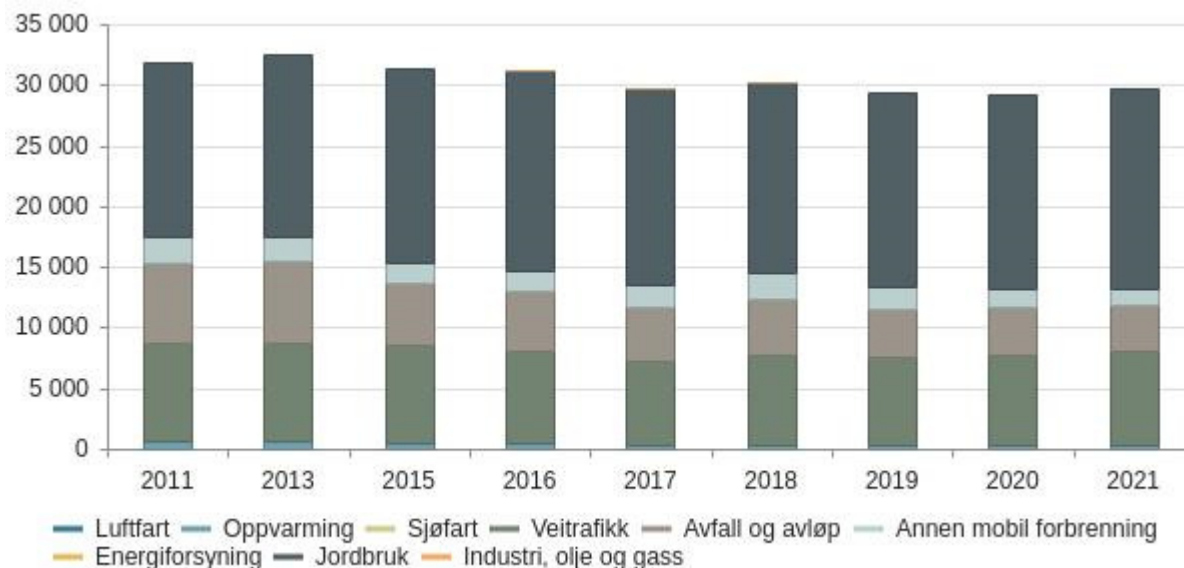
Dette er første gang Tolga kommune tar i bruk klimabudsjett og den skybaserte løsningen Framsikt. Vi starter derfor med tiltak fra handlingsdelen som ikke er konkretisert med økonomiske konsekvenser og har ambisjoner om å implementere og forbedre klimabudsjett utover i økonomiplanperioden.

Klimastatistikk

Utslipp av klimagasser per år

Grafen viser utslipp av klimagasser i tonn CO2-ekvivalenter

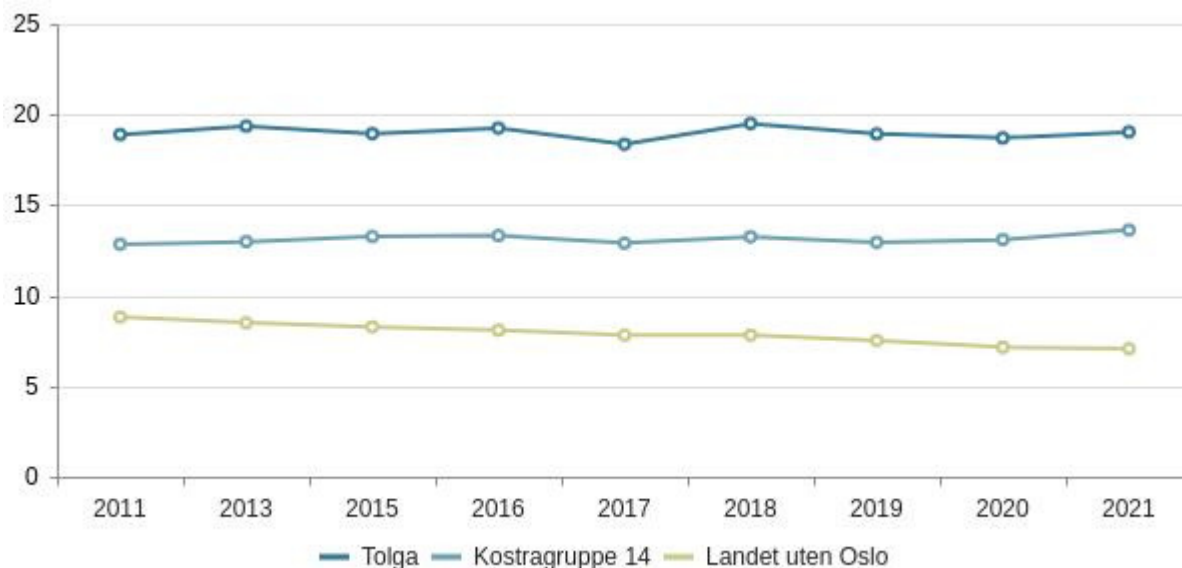
Tabellen viser utslipp av klimagasser i tonn CO2-ekvivalenter

	2011	2013	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Industri, olje og gass	0,0	0,0	0,0	19,8	26,3	28,4	0,0	0,0	0,0
Luftfart	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Oppvarming	680,0	592,2	530,4	509,9	380,4	369,9	324,1	390,5	374,3
Sjøfart	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Veitrafikk	8 024,3	8 104,3	8 004,7	7 523,7	6 906,0	7 359,6	7 203,7	7 306,8	7 731,3
Avfall og avløp	6 610,9	6 840,7	5 086,8	4 929,6	4 391,8	4 651,5	4 065,9	4 056,2	3 731,2
Annen mobil forbrenning	2 127,8	2 013,2	1 654,6	1 808,7	1 849,2	2 203,8	1 704,4	1 403,0	1 366,7
Energiforsyning	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Jordbruk	14 386,2	15 007,0	16 090,3	16 395,2	16 182,9	15 673,6	16 069,1	16 072,8	16 554,6
Sum	31 829,3	32 557,4	31 366,7	31 186,9	29 736,5	30 286,8	29 367,2	29 229,3	29 758,0

Utslipp av klimagasser per innbygger

Grafen viser utslipp av klimagasser i tonn CO2-ekvivalenter

Økonomiplan for 2024-2027

Tabellen viser utslipp av klimagasser i tonn CO₂-ekvivalenter

	2011	2013	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Tolga	18,9	19,4	18,9	19,3	18,4	19,5	18,9	18,7	19,0
Kostragruppe 14	12,8	13,0	13,3	13,3	12,9	13,2	12,9	13,1	13,6
Landet uten Oslo	8,8	8,5	8,3	8,1	7,8	7,8	7,5	7,2	7,1
Sum	40,6	40,9	40,5	40,7	39,1	40,6	39,4	39,0	39,7

Klimatiltak med i økonomiplanen

Andre samfunnseffekter

Klimatiltak

Bærekraftsmål

1.01 Kommunisere mål og strategi for klimaarbeidet i egen organisasjon, og legge til rette for samarbeid mellom avdelinger og kommuner

1.02 Inkludere og synliggjøre ansvar for klima og klimatilpasning i organisasjonen

1.05 Ta i bruk Klimabudsjettmodulen i Framsikt

1.09 Oppfordre ansatte til å delta i relevante nettverk for klimaarbeid og -tilpasning.

1.10 Inkludere klimarisiko i helhetlig ROS med tilhørende beredskapsplaner og loggføring

10.10 Inkluder klimatiltak i årsplan og budsjett, for rapportering og oppfølging

11.16 Inkluder klimatiltak i årsplan og budsjett, for rapportering og oppfølging

12.01 Jobbe for samarbeid om arealbruk på tvers av kommune- og fylkesgrenser

12.07 Jobbe for videreutvikling og økt kvalitet på det nasjonale klimaregnskapet

2.01 Inkludere klima- og energitiltak i rammer for budsjettarbeid

2.02 Synliggjøre kostnader og tilskudd/inntekter knyttet til vesentlige klimarelaterte hendelser i regnskapet.

2.03 Inkludere klimarapportering og klimaregnskap i kommunens årsrapportering

2.09 Kartlegge og benytte gunstige tilskudds- og finansieringsmuligheter relatert til klimakrav ved anskaffelse.

3.01 Gjennomgang av områder NVE har definert som aktsomhetsområder, og kartlegg fareområder som er særlig utsatt for klimarisiko i form av flom, ras og skred.

3.03 Ta initiativ til å utarbeide en regional, overordnet arealstrategi, med fokus på klimatilpasning, og innarbeide klimatilpasning i kommuneplanens samfunns- og arealdel.

3.04 Inkludere klimahensyn ved revidering av kommuneplanens samfunnsdel

3.05 Ta i bruk arealregnskap, for bedre kunnskapsgrunnlag og oppfølging av arealbruk over tid

Økonomiplan for 2024-2027

-
- 3.08 Inkluder klimarisiko i arealplaner og reguleringsplaner
-
- 3.11 Inkludere arealer til lade- og fyllestasjoner i arealplaner
-
- 3.12 Inkludere arealer til produksjon av fornybar energi i arealplaner, inkl. kraftledningene.
-
- 3.15 Delta i samarbeidsfora med fylke og nabokommuner for helhetlig arealplanlegging og erfaringsutveksling.
-
- 3.16 Delta i nettverk for klimatilpasning, for økt kunnskap om klimatilpasningstiltak i arealplanlegging
-
- 3.17 Jobbe for økt datakvalitet og samordning av kartløsninger for bla. aktsomhetsområder og farekart, inkl. rutiner for innmelding av gjennomførte kartlegginger og annen kunnskap.
-
- 4.02 Dokumentere egenproduksjon av strøm fra solcelleanlegg.
-
- 4.04 Optimalisere varme- og ventilasjonsanlegg for effektivisering av energibruk i kommunale bygg, Inkl. gjenbruk av restvarme.
-
- 4.10 Vurder alternative energikilder til oppvarming for å erstatte strøm, fossil fyringsolje og naturgass.
-
- 4.16 Inkluder kommunens ambisjonsnivå knyttet til klimatiltak i oppdragsbeskrivelser som gjelder planlegging av bygg og byggeprosesser.
-
- 4.21 Ta i bruk LED-lys i lysarmatur i bygg, veier og kommunale anlegg.
-
- 4.30 Etablere logg for loggføring av konsekvenser knyttet til klimarelaterte hendelser som medfører skade på personer, natur eller materiell.
-
- 4.35 Inkluder klimatiltak i årsplan og budsjett, for rapportering og oppfølging
-
- 5.02 Gjennomføre samlinger med næringslivet, for erfaringsutveksling og nettverksbygging der klima og energi er relevante tema.
-
- 5.03 I samarbeid med næringslivet bidra til å identifisere, finansiere og iverksette tiltak som kan bidra til produksjon og distribusjon av fornybar energi, reduserte klimagassutslipp, karbonlagring eller klimatilpasning
-
- 5.04 Bidra til økt kunnskap om lokale verdikjeder i et klimaperspektiv.
-
- 5.06 Identifisere og tilrettelegge klimavennlige og bærekraftige næringsstomter
-
- 5.08 Arbeide for tiltak i kommunen som bidrar til sertifisering av bærekraftig reisemål i kommunen
-
- 5.12 Bidra til dokumentasjon av klimafotavtrykk på lokale varer og tjenester, til bruk i off. anskaffelser
-
- 6.04 Initiere, søke og delta i prosjekter som kan bidra til å redusere klimagassutslipp, øke karbonlagring og gjøre landbruket i Nord-Østerdalen bærekraftig.
-
- 6.05 Samarbeide med Innlandet fylkeskommune og Storsteigen videregående skole for økt fokus på klima, energi og bærekraft i utdanningen innen fjellandbruket.
-
- 6.07 Jordsmonnkartlegging, for bedre kunnskap om presisjonslandbruk, klimaeffekt av arealendringer etc, og økt kvalitet på datagrunnlag i klimakalkulator.
-
- 6.09 Håndheve driveplikt og krav til skriftlige, 10-årige leieavtaler på dyrket jord, for god agronomi.
-
- 6.11 Delta i prosjekt "Endring i utmarksbeite i Nord-Østerdalen", som ser på årsaker, virkning og tiltak, og gjennom fjellbeiteprosjektet dokumentere klimaeffekt av utmarksbeite (karbonlagring, albedoeffekten, redusert nydyrkingsbehov etc.)
-
- 6.12 Legge til rette for mer utmarksbeite, med bla. beitebruksplaner i kommunene, rydding av gjerder, ta i bruk ny teknologi etc.
-
- 6.13 Inkludere klimatiltak ved revidering av retningslinjer for SMIL-midler (hvert 4.år)
-
- 7.02 Oppdatere egne instruksjoner for behandling av søknader om skogsbilveier med retningslinjer om klimahensyn og klimatilpasning.
-
- 7.04 Delta aktivt i arbeid med arealplaner og helhetlig arealstrategi som påvirker skog og utmark.
-
- 7.05 Legge til rette for kompetanseheving og erfaringsutveksling, med fokus på bærekraftig skogbruk.
-
- 7.07 Involvere skogeiere som ikke er aktive skogbrukere, for økt bevissthet om skogens klimanytte.
-
- 7.08 Inkludere klimahensyn i veiledere til skogeiere
-
- 7.09 Arbeide for økt datakvalitet knyttet til karbonlagring i skog og arealendringer.
-
- 7.11 Kartlegge sårbare områder for å unngå at klimatiltak og klimatilpasning går på bekostning av sårbar natur
-
- 7.16 Følg opp tiltak i "Tiltaksplan for skogbruk for Innlandet fylke"
-
- 7.17 Følg opp forprosjektrapport om produksjon av biokull knyttet til forvaltning av utmarksbeite
-
- 7.18 Tverrfaglig fokus og samarbeid for å redusere og hindre skader på skog
-
- 8.01 Inkluder bærekraft, klimatiltak og klimatilpasning i kommunens eierskapspolitikk og -melding
-
- 8.05 Jobbe for økt kompetanse knyttet til klimakrav i offentlig anskaffelse i Abakus
-
- 9.08 Inkluder klimarisiko i risikovurderinger og beredskapsplaner

---

9.11 Inkluder klimatiltak i årsplan og budsjett, for rapportering og oppfølging

---

Sum

Beskrivelse klimatiltak

1.01 Kommunisere mål og strategi for klimaarbeidet i egen organisasjon, og legge til rette for samarbeid mellom avdelinger og kommuner

Ledere i kommunen (Ordfører, KD, enhetsledere) inkluderer informasjon om klimaarbeidet i egnede fora der ansatte deltar.

1.02 Inkludere og synliggjøre ansvar for klima og klimatilpasning i organisasjonen

Klima- og energi er et fagområde som inngår i alle enheter i organisasjonen, og bør synliggjøres på samme måte som f.eks. ansvar for økonomi og HMS (f.eks. stillingsbeskrivelser).

1.05 Ta i bruk Klimabudsjettmodulen i Framsikt

Konkrete klimatiltak og prosjekter innarbeides i klimabudsjettmodulen, og følges opp på linje med øvrige tiltak/oppdrag.

1.09 Oppfordre ansatte til å delta i relevante nettverk for klimaarbeid og -tilpasning.

Deltagelse i klimanettverk bidrar til erfaringsutveksling, økt kunnskap og engasjement om klimaarbeidet.

1.10 Inkludere klimarisiko i helhetlig ROS med tilhørende beredskapsplaner og logging

Klimarisiko må innarbeides i beredskapsplaner både på overordnet nivå og i de enkelte enheter.

10.10 Inkluder klimatiltak i årsplan og budsjett, for rapportering og oppfølging

Inkludere rapportering av tiltak i årsrapporter og ev. tertialrapporter

11.16 Inkluder klimatiltak i årsplan og budsjett, for rapportering og oppfølging

Inkludere rapportering av tiltak i årsrapporter og ev. tertialrapporter

12.01 Jobbe for samarbeid om arealbruk på tvers av kommune- og fylkesgrenser

Kan omfatte utbygging av fornybar energi, hyttefelt el. Samarbeid kan gi nytte i flere kommuner, men samtidig begrense utbygging, og med det begrenset avskoging og redusert transportbehov/veitrafikk

12.07 Jobbe for videreutvikling og økt kvalitet på det nasjonale klimaregnskapet

Usikkerhet og misnøye med det nasjonale klimaregnskapet kan svekke motivasjonen for å gjennomføre tiltak, og prioritering av tiltak med begrenset effekt i et globalt perspektiv.

2.01 Inkludere klima- og energitiltak i rammer for budsjettarbeid

Økonomiske rammer er viktig for gjennomføring av klimatiltak, bla. ved klimakrav ved offentlig anskaffelse. Dette må gjenspeiles i budsjettammer.

2.02 Synliggjøre kostnader og tilskudd/inntekter knyttet til vesentlige klimarelaterte hendelser i regnskapet.

Bruk egen konto eller prosjektnummer for klimarelaterte hendelser. Synliggjør erstatninger og forsikringsutbetalinger i tillegg til kostnader.

3.01 Gjennomgang av områder NVE har definert som aktsomhetsområder, og kartlegg fareområder som er særlig utsatt for klimarisiko i form av flom, ras og skred.

Vurder om det er aktsomhetsområder som bør utredes mer detaljert mhp. fare, og om kommunen kan finansiere slik kartlegging. Kartlegging innarbeides i budsjett.

3.03 Ta initiativ til å utarbeide en regional, overordnet arealstrategi, med fokus på klimatilpasning, og innarbeide klimatilpasning i kommuneplanens samfunns- og arealdel.

Arealstrategi er omtalt i klima- og energiplanen, kap. 5.5. Kan samordnes med Innlandet fylke.

3.04 Inkludere klimahensyn ved revidering av kommuneplanens samfunnsdel

Klima og miljø er vesentlige aspekter i bærekraftsbegrepet, og bør inngå i kommuneplanens samfunnsdel.

3.05 Ta i bruk arealregnskap, for bedre kunnskapsgrunnlag og oppfølging av arealbruk over tid

Et arealregnskap viser omfang av ulike areal typer, og kan utarbeides for hele kommunen, eller vise konsekvenser ved endringer i arealplaner.

3.11 Inkludere arealer til lade- og fyllestasjoner i arealplaner

Tilgang til arealer er et av kommunens viktigste virkemidler for utbygging av lade- og fyllestasjoner (biogass/hydrogen)

3.12 Inkludere arealer til produksjon av fornybar energi i arealplaner, inkl. kraftledninger.

Arealkrevende fornybar energi kan legges til allerede utbygde områder (grå arealer) for å unngå nedbygging av natur.

3.15 Delta i samarbeidsfora med fylke og nabokommuner for helhetlig arealplanlegging og erfaringsutveksling.

NØGIS-faggruppe for plan/analyse er et godt utgangspunkt for samarbeid i regionen.

3.16 Delta i nettverk for klimatilpasning, for økt kunnskap om klimatilpasningstiltak i arealplanlegging

Innlandet Fylke samarbeider bla. med Statsforvalter om klimatilpasningsnettverk. Klimapartner Innlandet er et annet nettverk som kan bidra til økt kunnskap og engasjement om klimaarbeidet. KS gjennomførte nettverkssamlinger i 2022-23, som ev. videreføres.

3.17 Jobbe for økt datakvalitet og samordning av kartløsninger for bla. aktsomhetsområder og farekart, inkl. rutiner for innmelding av gjennomførte kartlegginger og annen kunnskap.

Gjennomføres i samarbeid med NVE og Statsforvalter via regional GIS-koordinator.

4.02 Dokumentere egenproduksjon av strøm fra solcelleanlegg.

I tillegg til kartlegging av energiforbruk, etableres rutiner for å rapportere egenproduksjon.

4.04 Optimalisere varme- og ventilasjonsanlegg for effektivisering av energibruk i kommunale bygg, inkl. gjenbruk av restvarme.

Kartlegg relevante anlegg i egen kommune, prioriter anlegg med vesentlig sparepotensial.

4.10 Vurder alternative energikilder til oppvarming for å erstatte strøm, fossil fyringsolje og naturgass.

Jordvarme, solfanger, bioenergi som f.eks. flis, ev. bruk av varmepumpe for å redusere strømforbruket. Kartlegg aktuelle bygg, og prioriter de med vesentlig forbruk.

4.16 Inkluder kommunens ambisjonsnivå knyttet til klimatiltak i oppdragsbeskrivelser som gjelder planlegging av bygg og byggeprosesser.

Det er viktig at krav knyttet til energiløsninger og klima tas med i tidlig planlegging av bygg.

4.30 Etablere logg for loggføring av konsekvenser knyttet til klimarelaterte hendelser som medfører skade på personer, natur eller materiell.

En logg vil gi nyttig informasjon om hendelser til bruk ved utforming rutiner, samt oversikt over kostnader. Unngå å miste erfaring når ansatte slutter.

5.03 I samarbeid med næringslivet bidra til å identifisere, finansiere og iverksette tiltak som kan bidra til produksjon og distribusjon av fornybar energi, reduserte klimagassutslipp, karbonlagring eller klimatilpasning

Et generelt tiltak som kan omfatte nye tiltak basert på teknologiutvikling og initiativ fra næringslivet i regionen.

5.12 Bidra til dokumentasjon av klimafotavtrykk på lokale varer og tjenester, til bruk i off. anskaffelser

Lokale leverandører bør oppfordres til å dokumentere klimautslipp fra egne varer, for å kunne delta i anbud. Kommunen kan bidra med nettverk og tilgang på kompetanse.

6.04 Initiere, søke og delta i prosjekter som kan bidra til å redusere klimagassutslipp, øke karbonlagring og gjøre landbruket i Nord-Østerdalen bærekraftig.

Et generelt tiltak som kan omfatte nye tiltak basert på teknologiutvikling og initiativ fra næringslivet i regionen.

6.05 Samarbeide med Innlandet fylkeskommune og Storsteigen videregående skole for økt fokus på klima, energi og bærekraft i utdanningen innen fjellandbruket.

Storsteigen er en viktig aktør for å bygge kompetanse om fremtidens fjellandbruk, og vil være en mulig samarbeidspartner for pilotanlegg og test av ny teknologi som kan bidra til reduserte utslipp, karbonlagring og klimatilpasning i landbruket.

6.07 Jordsmonnkartlegging, for bedre kunnskap om presisjonslandbruk, klimaeffekt av arealendringer etc, og økt kvalitet på datagrunnlag i klimakalkulator.

Jordsmonnkartlegging er gjennomført i Folldal, og planlegges i Os i 2023, og skal gjennomføres for alle kommuner innen 2030.

7.02 Oppdatere egne instruksjoner for behandling av søknader om skogsbilveier med retningslinjer om klimahensyn og klimatilpasning.

Inkluderer bla. krav til bruer og stikkrenner.

7.05 Legge til rette for kompetanseheving og erfaringsutveksling, med fokus på bærekraftig skogbruk.

Både aktive skogbrukere og mindre skogeiere som målgruppe.

7.07 Involvere skogeiere som ikke er aktive skogbrukere, for økt bevissthet om skogens klimanytte.

Kan inkludere dialog med lokale grunneierlag, infomaskampanjer etc.

7.09 Arbeide for økt datakvalitet knyttet til karbonlagring i skog og arealendringer.

I samarbeid med Miljødirektoratet. Følg opp beregningsmetoder og behov for tallgrunnlag.

7.17 Følg opp forprosjektrapport om produksjon av biokull knyttet til forvaltning av utmarksbeite

Forprosjekt i Tolga kommune 2023.

8.01 Inkluder bærekraft, klimatiltak og klimatilpasning i kommunens eierskapspolitikk og -melding

Kommunen som eier må stille krav til egne virksomheter.

9.08 Inkluder klimarisiko i risikovurderinger og beredskapsplaner

Klimarisiko må innarbeides i beredskapsplaner både på overordnet nivå og i de enkelte enheter.

9.11 Inkluder klimatiltak i årsplan og budsjett, for rapportering og oppfølging

Inkludere rapportering av tiltak i årsrapporter og ev. tertialrapporter

Direkte utslipp

Klimatiltak

1.13 Vurder å anskaffe kommunal nullutslippsbil til bruk for ansatte

---

10.01 Bytte til null- eller lavutslippsbiler i hjemmetjenesten

---

4.23 Bytte ut enhetens biler med null- eller lavutslippsbiler, uten at det svekker beredskapsnivåen

---

4.24 Legge til rette for lading av el-biler ved kommunale bygg, for ansatte, publikum og gjester

---

6.10 Prioritere løsninger med korte transportavstander ved jord- og konsesjonsbehandling og ved godkjenning av søknader om nydyrking.

7.03 Vurder restaurering av myr, våtmarksområder og kantsoner.

7.13 Stimulere til jordskifte av skogeiendommer for å sikre rasjonell arrondering/skogsdrift

---

9.01 Gjennomfør elevprosjekter med klima, energi og bærekraft som tema, iht. læreplanen

---

Sum

Beskrivelse klimatiltak

1.13 Vurder å anskaffe kommunal nullutslippsbil til bruk for ansatte

Investering iht. anskaffelsesregler

10.01 Bytte til null- eller lavutslippsbiler i hjemmetjenesten

Investering iht. anskaffelsesregler

4.24 Legge til rette for lading av el-biler ved kommunale bygg, for ansatte, publikum og gjester

Krever tilgang til tilstrekkelig kraft, og egen trafo kan være nødvendig. Sjekk også tilgjengelige betalingsløsninger for ladepunkter

6.10 Prioritere løsninger med korte transportavstander ved jord- og konsesjonsbehandling og ved godkjenning av søknader om nydyrking.

Kan også omfatte bruk av null- eller lavutslippskjøretøy.

Indirekte utslipp

Klimatiltak

10.04 Kartlegg egne innkjøp, og identifiser innkjøp med høyest klimapåvirkning
10.05 Still krav til klimagassutslipp fra produksjon og transport ved kjøp av varer og tjenester
10.09 Vurder gjenbruk av møbler og annet utstyr før anskaffelse
11.01 Informere om klimatiltak og effekten av klimatiltak på kommunens hjemmeside og andre informasjonskanaler.
11.02 Inkluder klima og energi i informasjonskampanjer for publikum, f.eks. bokutstilling, bokbad etc.
11.11 Still krav til klimagassutslipp fra produksjon og transport ved kjøp av varer og tjenester
11.12 Bidra til utforming av klimakrav i fellesanbud
11.14 Innfør kildesortering av husholdningslignende avfall
11.15 Vurder gjenbruk av møbler og annet utstyr før anskaffelse
12.02 Jobbe for et bedre lavutslipps kollektivtilbud i regionen
12.03 Jobbe for elektrifisering av Rørosbanen via jernbaneforum for Røros- og Solørbanen
12.04 Jobbe for at mer varetransport flyttes fra vei til bane
12.05 Jobbe for rammebetingelser og tilskuddsordninger som bidrar til utbygging av lade- og fyllestasjoner i regionen.
2.05 Revidere kommunens innkjøpsreglement, og inkludere mål og forventning om bruk av klimakrav ved anskaffelse og at miljøkrav skal vektas minimum 30% i offentlige anbud.
2.06 Inkludere retningslinjer for klimakrav i rutinebeskrivelse og kravspesifikasjon for innkjøp
4.09 Legge til rette for kildesortering av husholdningslignende avfall i kommunale bygg.
4.31 Still krav til klimagassutslipp fra produksjon og transport ved kjøp av varer og tjenester
4.32 Bidra til utforming av klimakrav i fellesanbud
4.33 Innfør kildesortering av husholdningslignende avfall i alle skoler og barnehager.
4.34 Vurder gjenbruk av møbler og annet utstyr før anskaffelse
6.15 Legge til rette for selvdyrking, f.eks. parselhager på dyrka mark
6.16 Bidra til at gode klimatiltak, mangfold og matberedskap i landbruket blir mer synlig, både i bransjen og eksternt.
9.03 Utarbeide retningslinjer for klimasmarte og bærekraftige menyer og redusert matsvinn i barnehager og andre steder der det serveres mat.
9.05 Kartlegg egne innkjøp, og identifiser innkjøp med høyest klimapåvirkning
9.06 Still krav til klimagassutslipp fra produksjon og transport ved kjøp av varer og tjenester
9.07 Bidra til utforming av klimakrav i fellesanbud
9.09 Innfør kildesortering av husholdningslignende avfall i alle skoler og barnehager.
9.10 Vurder gjenbruk av møbler og annet utstyr før anskaffelse
Sum

Beskrivelse klimatiltak

10.04 Kartlegg egne innkjøp, og identifiser innkjøp med høyest klimapåvirkning

Klima og energi kan innarbeides som krav eller tildelingskriterium ved anskaffelse, både for enkeltprosjekter og ved revisjon av rammeavtaler. Prioriter anskaffelser basert på kartlegging og utslipp fra egne innkjøp.

10.09 Vurder gjenbruk av møbler og annet utstyr før anskaffelse

Kan inngå i et byggeprosjekt, eller i retningslinjer for innkjøp i de enkelte enheter.

11.14 Innfør kildesortering av husholdningslignende avfall

Innført som krav fra 1.1.23.

11.15 Vurder gjenbruk av møbler og annet utstyr før anskaffelse

Kan inngå i et byggeprosjekt, eller i retningslinjer for innkjøp i de enkelte enheter.

12.02 Jobbe for et bedre lavutslipps kollektivtilbud i regionen

Et bedre tilbud kan omfatte krav om bruk av nullutslippskjøretøy, samt redusert pris og flere avganger for økt bruk av kollektivtilbudet.

12.03 Jobbe for elektrifisering av Rørosbanen via jernbaneforum for Røros- og Solørbanen

Arbeid pågår i jernbaneforumet. Ikke et satsingsområde i NTP. Innspill fra SJ på NØ-Tinget om mer materiell, for flere avganger.

12.04 Jobbe for at mer varetransport flyttes fra vei til bane

Oveføring av varetransport til jernbane reduserer behovet for tungtransport gjennom regionen. Gir reduserte utslipp og reduserer behovet for vedlikehold og utbygging av veier. (Se rapport fra Asplan Viak som er utarbeidet for jernbaneforum).

12.05 Jobbe for rammebetingelser og tilskuddsordninger som bidrar til utbygging av lade- og fyllestasjoner i regionen.

Enova gir ikke lenger tilskudd til bygging av ladestasjoner og fyllestasjoner for biogass og hydrogen, noe som kan gi begrenset utbygging i regionen.

2.05 Revidere kommunens innkjøpsreglement, og inkludere mål og forventning om bruk av klimakrav ved anskaffelse og at miljøkrav skal vektles minimum 30% i offentlige anbud.

Klima og miljø som tildelingskriterium vil gi bedrifter som kan levere mer klimavennlig en fordel. Med mange leverandører som kan levere tilsvarende kvalitet, kan det innarbeides som et krav i kravspesifikasjon/bestilling.

2.06 Inkludere retningslinjer for klimakrav i rutinebeskrivelse og kravspesifikasjon for innkjøp

Klimahensyn kan innarbeides i både krav og tildelingskriterier.

4.09 Legge til rette for kildesortering av husholdningslignende avfall i kommunale bygg.

Lovpålagt fra 1.1.2023. Kildesortering gir mindre restavfall, og reduserte utslipp fra avfallsforbrenning

4.31 Still krav til klimagassutslipp fra produksjon og transport ved kjøp av varer og tjenester

Klima og energi kan innarbeides som krav eller tildelingskriterium ved anskaffelse, både for enkeltprosjekter og ved revisjon av rammeavtaler. Prioriter anskaffelser basert på kartlegging og utslipp fra egne innkjøp.

4.33 Innfør kildesortering av husholdningslignede avfall i alle skoler og barnehager.

Lovpålagt fra 1.1.2023.

4.34 Vurder gjenbruk av møbler og annet utstyr før anskaffelse

Kan inngå i et byggeprosjekt, eller i retningslinjer for innkjøp i de enkelte enheter.

6.15 Legge til rette for selvdyrking, f.eks. parselhager på dyrka mark

I sentrumsområder kan det være etterspørsel etter arealer for å dyrke egne grønnsaker. Gjennomføres i samarbeid med grunneiere.

9.03 Utarbeide retningslinjer for klimasmarte og bærekraftige menyer og redusert matsvinn i barnehager og andre steder der det serveres mat.

Klimasmart mat er mat med lave utslipp, fra produksjon og transport. Mat og måltidstjenester fremheves i handlingsplan for økt andel klima- og miljøvennlige offentlige anskaffelser (2021). Retningslinjer kan utarbeides i samarbeid med andre kommuner. Tips finnes bla. på www.matvalget.no.

9.06 Still krav til klimagassutslipp fra produksjon og transport ved kjøp av varer og tjenester

Klima og energi kan innarbeides som krav eller tildelingskriterium ved anskaffelse, både for enkeltprosjekter og ved revisjon av rammeavtaler. Prioriter anskaffelser basert på kartlegging og utslipp fra egne innkjøp.

9.09 Innfør kildesortering av husholdningslignede avfall i alle skoler og barnehager.

Innført som krav fra 1.1.23

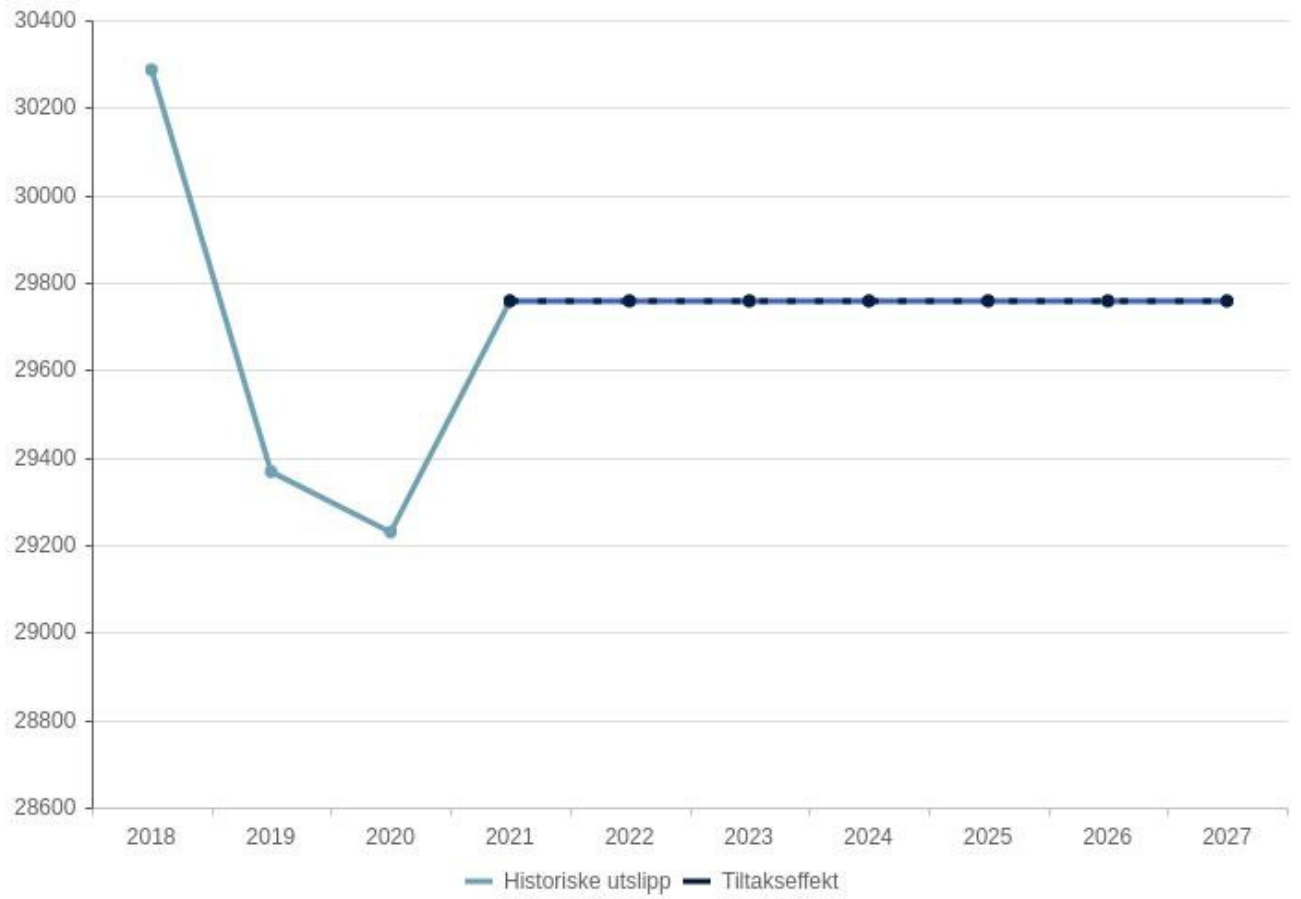
9.10 Vurder gjenbruk av møbler og annet utstyr før anskaffelse

Kan inngå i et byggeprosjekt, eller i retningslinjer for innkjøp i de enkelte enheter.

Klimagassutslipp (graf)

Grafen viser utslipp av klimagasser i tonn CO₂-ekvivalenter. Historiske utslipp er hentet fra Miljødirektoratet. Du ser kommunens referansebane og i tillegg effekten av klimatiltakene i den stiplede linjen.

Økonomiplan for 2024-2027

Investeringer i økonomiplanen

Investeringstabell for kommunen samlet

Beløp i 1000

Investeringsprosjekter Andre investeringer	Økonomiplan			
	2024	2025	2026	2027
Biler	0	350	0	0
Boliger/tomter - infrastruktur Tolgensli	250	0	0	0
Driftsmidler teknisk - traktor	625	0	0	0
Dølmotunet - restaurering låve/sauefjøs	0	625	0	0
Egenkapitalinnskudd KLP	450	450	450	0
Enøktiltak	1 000	1 000	1 000	1 000
Gatelys - oppgradering til LED Hodalen	500	0	0	0
Gatelys - oppgradering til LED Tolga	470	0	0	0
Gatelys "Gata"	0	0	450	0
Gatelys Vingelen Veslåsen	600	0	0	0
Helsesenteret - ventilasjon og ombygging	1 000	0	0	0
IKT - Skolene/barnehagene	100	100	0	0
Infrastrukturiltak Vingelen	2 000	0	0	0
Kirker - restaurering orgel Vingelen Kirke	0	1 250	0	0
Kjøp av aksjer og andeler	0	0	0	450
Kommunale veier Eco-X	0	2 000	2 000	0
Kommunehus Frekvensstyrte vifter	0	700	0	0
Kommunehus Solcelleanlegg	500	0	0	0
Minnelund Kirke	0	0	100	0
Møteplass Støa	1 200	0	0	0
Omsorgstun, solcelleanlegg	0	3 000	0	0
Parkering Renseanlegg	500	0	0	0
Sentrumsutvikling	200	0	0	0
Tolga Omsorgstun - nye senger	0	125	0	0
Tolga Omsorgstun - utbedringer	2 550	1 750	0	0
Tolga Skole	300	0	0	0
Tolga skole - frekvensstyrte vifter	700	0	0	0
TOLGA SKOLE - INVENTAR UNGDOMS- /MELLOMTRINN	100	0	0	0
Tolga skole - tilpasning HC-basen	150	0	0	0
Tolga Skole Småtrinn	0	0	1 000	0
Tolga Skole Takoverbygg Inngangsparti	0	200	0	0
Vei og foratu -oppgradering Dalsveien, Gjerdalsveien	1 500	0	0	0
Ventilasjonsanlegg Svømmehall	0	1 000	0	0
Vingelen Oppvekstsenter, Enøktiltak	0	0	700	0
Vingelen skole og barnehage - trafikksikkerhetstiltak	400	0	0	0
Sum Andre investeringer	15 095	12 550	5 700	1 450

Økonomiplan for 2024-2027

Selvkost

Avløp - rehabilitering avløpsnett	300	300	300	0
Helgesbekken Vannverk, Sammenkobling	0	1 000	0	0
Høydebasseng Haugan	200	0	0	0
Renseanlegg - prosjektering renseanlegg	1 200	5 000	0	0
Slamvogn	500	0	0	0
Søppelhåndtering Sentrum, nytt bygg	0	0	2 000	0
Tallsjøen, Inspeksjon Demning	0	300	0	0
Tømmeløsning bobil	0	400	0	0
Vann - nytt tak høydebasseng	0	200	0	0
Vann - rehabilitering vannkummer	300	300	300	0
Vann - utbedring vannledning Erlia	2 500	2 200	2 200	0
Vann - utbedring vannledning mellom brua og stasjon	730	0	0	0
Vann - utbedring vannledning Tolga Vest	400	0	0	0
Vanntilførsel Sykehjem	500	0	0	0
Sum Selvkost	6 630	9 700	4 800	0
Sum	21 725	22 250	10 500	1 450

Andre investeringer

Biler

Pr 2023 har ikke Tolga Kommune bil som er egnet til å dra tilhengerliften vi har.

Boliger/tomter - infrastruktur Tolgensli

Overføring fra 2023, da vi ikke kom helt i mål med årets prosjekt. Velforening må etableres.

Driftsmidler teknisk - traktor

Store driftskostnader i form av reparasjoner hvert år. (2012 mod) Innbytte av gml traktor.

Enøktiltak

Generelle tiltak som utskifting av lysarmaturer, isolering av varmerør (EPC-tiltak)

Gatelys - oppgradering til LED Hodalen

Kabler er gravd i bakken. Fjerne luftstrekk. Bytte til LED (ENØK)

Gatelys - oppgradering til LED Tolga

ENØK

Gatelys "Gata"

Gatelyspunkter fra dagens pkt og til Rørosveien (Både Sandmælgjelen og mot Tolga Bil)

Gatelys Vingelen Veslåsen

Armaturer og lamper innkjøpt i 2021. Ligger på lager.

Helsesenteret - ventilasjon og ombygging

Ny inngang legekantor. Noe endring av kontorløsninger.

Kommunale veier Eco-X

Bedre standard av vei, som vil føre til reduserte utgifter på vedlikehold. (Kommer an på Eco-X testing i 2024)

Kommunehus Frekvensstyrte vifter

ENØK tiltak

Kommunehus Solcelleanlegg

ENØK tiltak (ref TOS-lokaler)

Møteplass Støa

Utvendig isolering og kledning

Tilkobling fjernvarme

Inndeling av rom og bygge ny inngang

Bruk av intert kompetanse

Omsorgstun, solcelleanlegg

ENØK-tiltak.

Det kommunale bygget med størst energiforbruk.

Parkering Renseanlegg

Etablere parkeringsplass for ansatte ved "ved Renseanlegg" ihht vedtatt plan

Sentrumsutvikling

Fått 200' i stønad til plan sentrumutvikling. Krever tilsvarende "egeninnsats". Knut Sagbakken

Tolga Omsorgstun - utbedringer

2024. Omgjøring kjøkken. Oppgradering av Varme og ventilasjonsanlegg. EPC. Etablere tiltak rundt avfallshåndtering.

2025. Oppgradering Sykehjem. Brukerrom og fellesarealer.

Tolga Skole

Legg nytt belegg i inngangsparti. Slitt etter bygging av kulturhus.

Tolga skole - frekvensstyrte vifter

Dagens anlegg gir fast luftstrøm uavhengig av utetemperatur. Med frekvensstyrte vifter, kan vi redusere luftmengde når kaldt ute.

Tolga skole - tilpasning HC-basen

Tilpassing av rom 2 på HC-base. Montere golvarme og legge nytt golv, samt montere dør som gir tilgang til bad.

Tolga Skole Småtrinn

Generell oppussing av flater

Tolga Skole Takoverbygg Inngangsparti

Beskyttelse ved varelevering

Vei og foratu -oppgradering Dalsveien, Gjerdalsveien

Teste ut Eco-X. Fresing og tilføring av middel som skal massestabilisere vei.

Ventilasjonsanlegg Svømmehall

Oppgradering, ENØK.

Vingelen Oppvekstsenter, Enøktiltak

Oppgradering av varme og ventilasjonsanlegg. Koble til SD-anlegg.

Vingelen skole og barnehage - trafiksikkerhetstiltak

Definere inn- og utkjøring til skoleområdet. Fysisk skille mellom parkeringsplass og vei.

Infrastrukturtiltak Vingelen

Infrastrukturtiltak for flere byggeklare tomter i Vingelen.

Selvkost

Avløp - rehabilitering avløpsnett

Opprusting ihht VA-plan

Helgesbekken Vannverk, Sammenkobling

Tolga Kommune mangler reservevannskilde.

Sammenkobling med Helgesbekken Vannverk, gjør at vi kan forsyne noe (Sykehjemmet) ved bortfall av hovedvannkilde.

Høydebasseng Haugan

Høydebasseng Haugan. Prosjektering for å sikre vannforsyning "ovafor" Tolga Vannbehandling.

Renseanlegg - prosjektering renseanlegg

Forprosjektering

Tolga Kommune har krav til rensing av biologisk materiale (fosfor), som pr nå ikke tilfredsstilles.

Dagens avløpsdirektiv er også under revidering, og nye krav til bla nitrogenrensing kommer.

Pålegg fra Statsforvalter gjør at vi må innføre sekundærrensing snarlig, men vi vil også se på hva nytt direktiv utgjør.

Slamvogn

Slamvogn ved Tolga Renseanlegg er av type åpen henger. Kjøres med traktor til Torpet. Bedre HMS hvis lagring er av "lukket" type.

Sjøpplhåndtering Sentrum, nytt bygg

Mere HMS vennlig håndtering av avfall fra skole, Kommunehus og Helsesenter. Etablere nytt bygg på enden av Kommunehuset.

Tallsjøen, Inspeksjon Demning

Sist inspeksjon i 2022. Se utvikling og forebygging av demningsbrist.

Tømmeløsning bobil

Forurensningsloven §26

Vann - nytt tak høydebasseng

For å opprettholde den gode kvaliteten på vannet.

Vann - rehabilitering vannkummer

Opprusting ihht VA-plan

Vann - utbedring vannledning Erlia

Opprustning ihht VA-plan

Vann - utbedring vannledning mellom brua og stasjon

Opprusting ihht VA-plan

Vann - utbedring vannledning Tolga Vest

Opprusting ihht VA-plan

Vanntilførsel Sykehjem

Sammenkobling mellom 2 vannkummer ved sykehjem som gjør at sykehjemmet kan forsynes fra 2 sider

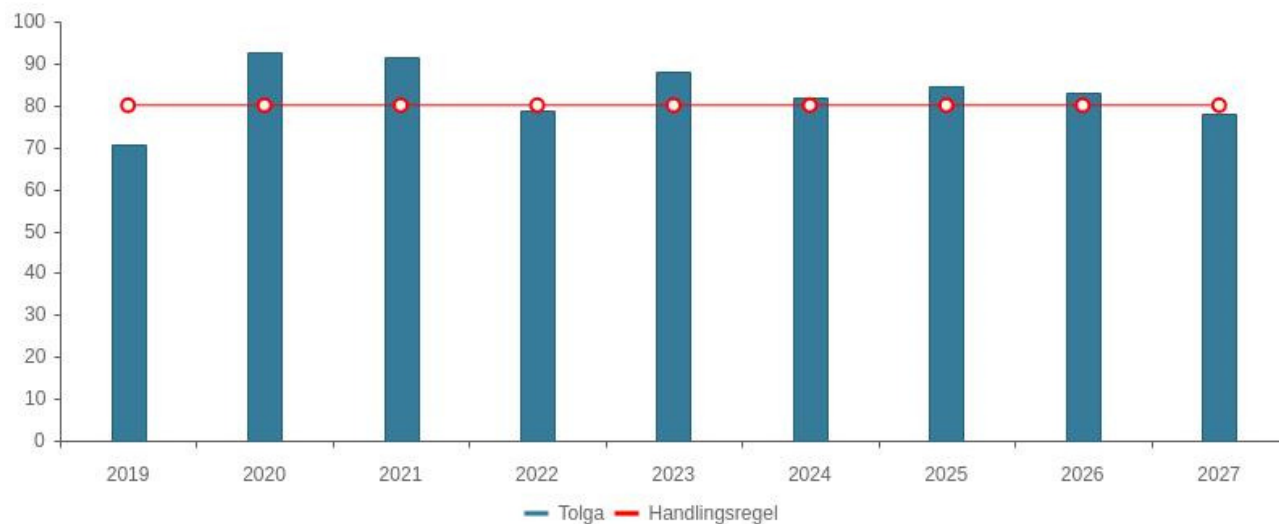
Oversikt Investering og finansiering

Beløp i 1000

	Økonomiplan			
	2024	2025	2026	2027
Investeringer i varige driftsmidler	21 275	20 550	9 950	1 000
Tilskudd til andres investeringer	0	1 250	100	0
Investeringer i aksjer og andeler i selskaper	450	450	450	450
Sum finansieringsbehov	21 725	22 250	10 500	1 450
Kompensasjon for merverdiavgift	-2 334	-2 170	-1 130	-200
Tilskudd fra andre	-100	-1 700	-450	0
Salg av varige driftsmidler	0	0	0	0
Bruk av lån	-11 711	-17 930	-8 470	-800
Videreutlån	4 000	4 000	4 000	4 000
Bruk av lån til videreutlån	-4 000	-4 000	-4 000	-4 000
Avdrag på lån til videreutlån	750	750	750	750
Mottatte avdrag på videreutlån	-750	-750	-750	-750
Overføring fra drift	-450	-450	-450	-450
Bruk av ubundet investeringsfond	-7 130	0	0	0
Sum finansiering	-21 725	-22 250	-10 500	-1 450
Sum finansieringsbehov	21 725	22 250	10 500	1 450
Sum finansiering	-21 725	-22 250	-10 500	-1 450
Udekket finansiering	0	0	0	0

Finansiering beskrivelse

Netto lånegjeld i % av brutto driftsinntekter

Tabell	KOSTRA 2019	KOSTRA 2020	KOSTRA 2021	KOSTRA 2022	Budsjett 2023	Økplan 2024	Økplan 2025	Økplan 2026	Økplan 2027
Tolga	70,8 %	92,5 %	91,6 %	78,8 %	88,0 %	81,9 %	84,5 %	83,0 %	78,0 %
Handlingsregel	80,0 %	80,0 %	80,0 %	80,0 %	80,0 %	80,0 %	80,0 %	80,0 %	80,0 %

Hovedtallene i budsjettforslaget

Sentrale inntekter

Beløp i 1000

	Regnskap 2022	Oppr. bud. i fjor 2023	Rev. bud. i fjor 2023	Økonomiplan			
				2024	2025	2026	2027
Rammetilskudd	-89 887	-95 132	-95 132	-102 244	-102 244	-102 244	-102 244
Inntekts- og formuesskatt	-39 497	-37 545	-37 545	-40 117	-40 117	-40 117	-40 117
Eiendomsskatt	-7 217	-7 406	-7 406	-7 031	-7 031	-7 031	-7 031
Andre generelle driftsinntekter	-29 149	-16 217	-16 217	-24 185	-24 185	-24 185	-24 185
Sum sentrale inntekter	-165 750	-156 300	-156 300	-173 577	-173 577	-173 577	-173 577

Rammetilskudd og skatteinntekter

Fra budsjett 2023 til budsjett 2024 har Tolga kommune et anslag i økning i frie inntekter på 4,6 %. Tolga kommune har hatt en vesentlig økning i folketall - fra 1530 i 2023 til 1586 i 2024 - noe som i hovedsak antas å ha sin bakgrunn i flyktninger som etter en tid regnes med i kommunens befolkning. Inntektsøkningen er likevel en innstramming i forhold til kommunens handlingsfrihet, fordi man antar at rammeøkningen er lavere enn anslått pris- og lønnsvekst i 2024. Det påpekes fra sentralt hold at man legger til grunn en pensjonskostnad utover generell lønnskostnad, og i tillegg til økte demografikostnader antas en innstramming i realveksten for 2024.

Ved beregning av kommunenes rammetilskudd legges følgende faktorer til grunn, og kompenseres til en viss grad:

- Reduksjon av maksimal foreldrebetaling barnehage og SFO
- Ny opplæringslov trer i kraft høsten 2024, ulike lovendringer
- Pasient-tilpasset basistilskudd for leger får helårseffekt i 2024
- 10 % økning i veiledende sosialhjelpssatser
- Det legges til grunn en styrking av helsestasjon og skolehelsetjenesten
- Ansvarsreform barnevern fortsetter

Med hensyn til trekk i rammetilskudd for kraftkommuner, har vi enda ikke fått informasjon om hva som vil gjelde for Tolga kommune. Man antar dette vil bli klart når vi har mottatt vedtak fra NVE, noe som tidligst vil komme i løpet av 2024.

Ved utarbeidelse av skatteanslaget for 2024 er det lagt til grunn en sysselsettingsvekst på 0,1 % og en lønnsvekst på 4,9 %. Ved fordeling av realveksten mellom skatt og rammetilskudd er det lagt til grunn at skattenes andel (inkludert eiendomsskatt) av samlede inntekter skal utgjøre 40 %. For å oppfylle denne betingelsen er skatteinntektene økt sammenlignet med skattenivået i RNB 2023. Rammetilskuddet er på den annen side redusert slik at samlet realvekst blir lavere.

Det bemerkes at det nye foreslåtte statsbudsjettet enda ikke er vedtatt i stortinget, slik at rammene kan endres i forbindelse med budsjettbehandlingen

EIENDOMSSKATT

I budsjettforslaget for 2024 er inntekt fra eiendomsskatt følgende:

- Vannkraftanlegg 3,5 mill
- Boliger og fritidsboliger 2,6 mill
- Næringseiendommer 0,9 mill

Eiendomsskattevedtak 2024:

- a) Eiendomsskatten 2024 skrives ut med hjemmel i Eiendomsskatteloven §§ 2 og 3
- b) Med hjemmel i Eiendomsskatteloven §§ 3 og 4 utskrives det eiendomsskatt på faste eiendommer i hele kommunen.
- c) I medhold av Eiendomsskatteloven fritar kommunestyret eiendomsskatt for bygninger som er hjemlet i lovens §§ 5 og 7 jfr. egne lister.
- d) Eiendomsskatt utskrives med en sats på 4,0 promille for boliger/fritidsboliger. Næring og vannkraftanlegg utskrives med en sats på 7 promille.
- e) Eiendomsskatten skal betales i like terminer, enten månedlig, kvartalsvis eller halvårig samtidig med kommunale avgifter/eiendomsgebyrer.
- f) Ved taksering og utskriving av eiendomsskatt benytter kommunen vedtatte eiendomsskattevedtekter, «Eiendomsskattevedtekter for Tolga kommune gjeldene fra 01.01.2023»

Økonomiplan for 2024-2027

Følgende eiendommer foreslås fritatt for eiendomsskatt etter eiendomsskattelovens § 7a

Liste over eiendommer helt eller delvis fritatt for eiendomsskatt 2024.						
Fritak jfr. § 5 d - Kommunale eiendommer		Gjelder				
GNR	BNR					
39	466	Tolga Kommune	Brugata 38	2 540	Tolga	Bioenergisentral
26	118	Tolga Kommune	Brugata 38	2 540	Tolga	Dølmotunet
58	43	Tolga Kommune	Brugata 38	2 540	Tolga	Gamle Aldershjem
48	4	Tolga Kommune	Brugata 38	2 540	Tolga	Pumpehus
6	10	Tolga Kommune	Brugata 38	2 540	Tolga	Heimgløtt
39	328	Tolga Kommune	Brugata 38	2 540	Tolga	Industriomt
26	98	Tolga Kommune	Brugata 38	2 540	Tolga	Gymbygg/skole
10	244	Tolga Kommune	Brugata 38	2 540	Tolga	Rensepark Hallrøstveien
26	47	Tolga Kommune	Brugata 38	2 540	Tolga	Helse- og kommunehus
158	4	Hodalen Skolekrets		2 540	TOLGA	Hodalen gamle skole- bygn.nr 18844826
26	139	Tolga Kommune	Brugata 38	2 540	Tolga	Høydebassengtomt
84	23	Tolga Kommune	Brugata 38	2 540	Tolga	Trygdeboliger i Øversjødale n- bygnr.nr.18843986/ 18843978
39	253	Tolga Kommune	Brugata 38	2 540	Tolga	Kronskogsaga
39	360	Tolga Kommune	Brugata 38	2 540	Tolga	Tollmo A
39	344	Tolga Kommune	Brugata 38	2 540	Tolga	Åttern
39	334	Tolga Kommune	Brugata 38	2 540	Tolga	Lyngbo Barnehage 50035
39	403	Tolga Kommune	Brugata 38	2 540	Tolga	Nylund
39	404	Tolga Kommune	Brugata 38	2 540	Tolga	Sneppen
76	14	Tolga Kommune	Brugata 38	2 540	Tolga	P.plass Holøydalen kirke
39	278	Tolga Kommune	Brugata 38	2 540	Tolga	Elvheim
39	346	Tolga Kommune	Brugata 38	2 540	Tolga	Molund 50062
39	163	Tolga Kommune	Brugata 38	2 540	Tolga	Tolga omsøtgstun
39	219	Tolga Kommune	Brugata 38	2 540	Tolga	Fredbo
26	126	Tolga Kommune	Brugata 38	2 540	Tolga	Bolig
26	125	Tolga Kommune	Brugata 38	2 540	Tolga	Bolig
26	140	Tolga Kommune	Brugata 38	2 540	Tolga	Trygdeboliger
79	3	Tolga kommune	Brugata 38	2 544	Øversjødalen	Øversjødalen Samfunnshus/ areal v skola
39	456	Tolga Kommune	Brugata 38	2 540	Tolga	Storfamiliebolig
39	394	Tolga Kommune	Brugata 38	2 540	Tolga	Volltun
		Fritak jfr. § 5 a - delvis				
66	21	Hodalen Fjellstue AL	Hodalen 106	2 540	Tolga	Fjellstue
		Fritak jfr. § 5 c Kirker				
56	42	Tolga Kirkelege Fellesråd	Brugata 38	2 540	Tolga	Tolga Kirke
158	12	Hodalen kirke			Ukjent	Hodalsveien 1202
17	93	Vingelen Kirkesogn			Ukjent	Vingelen kirke og Menighetshus
80	66	Tolga Kirkelege Fellesråd	Brugata 38	2 540	Tolga	Holøydalen kirke
		Fritak jfr. § 7 a- Lag/ foreninger/ stiftelser				
76	1	Øversjødalen skytterlag		2 544	ØVERSIØDALE	Øversjødalen skytterhus
39	439	Tolgen Skytterlag		2 540	Tolga	39/439/0/0
39	457	Sameiet Sæthershallen		2 540	TOLGA	Sætershallen
37	6	TOLGA IDRETTSLAG	Sjukhusmoen 78	2 540	TOLGA	Sumundshytta
174	1	TolgaØst- jakt/ fjellsameie		2 540	TOLGA	Tverrhøua
10	156	Vingelen Skytterlag		2 542	Vingelen	Skytterbanen
10	266	Lagerbygning for løypemaskin		2542	Vingelen	Lagerbygning for løypemaskin
70	4	Hodalen Skytterlag			0 Ukjent	Skytterbane
24	24	Tolga Idrettslag		2 540	Tolga	Sætershallen
17	131	Vingelen Idrettslag	Eggeliveien 141	2 542	Vingelen	Idrettsplassen
56	39	Tolga Kirkelege Fellesråd	Brugata 38	2 540	Tolga	Kirkestua
27	178	Tolga Idrettslag		2 540	Tolga	Kletthytta
10	215	Samfunnshuset Fjellheim	Eggeliveien 141	2 542	VINGELEN	Lekeplass
10	164	Samfunnshuset Fjellheim	Eggeliveien 141	2 542	VINGELEN	Samf. hus + skole
10	217	Vingelen Kirke Og Skolem.		2 542	Vingelen	Vingelen Kirke Og Skolemuseum
39	438	Tolgen Skytterlag		2 540	Tolga	Skytebane
26	91	Tolga Eiendom AS	Eggan 73	2 540	Tolga	Hangar 10
35	10	Tolga Vannforsyning A/L		2 540	Tolga	35/10/0/0
1	19	Vingelen sameie		2 542	VINGELEN	Vingelen skihytte
1	19	Vingelen Sameie		2 542	Vingelen	Storbekkbua i Langsfjellet
67	18	Samfunnshuset Fjelltun		2 540	Tolga	Fjelltun samf.hus
79	12	Øversjødalen Samfunnshus al		2 544	Øversjødalen	Samf. hus
21	4	Tolga jaktsameie	Fjellveien 1300	2540	Tolga	Skog/utmarkskoie
80	65	Øversjødalen Samfunnshus		2 544	Øversjødalen	Tillegg Til Samfunnshus
66	21	Hodalen Fjellstue		2540	Tolga	Bygn.nr. 154913351/ 154913378
80	52	Hola Bygdelag		2540	Tolga	Bygn.nr. 18844362
27	103	Gammelskolavennene	Gammelveien 3	2 540	Tolga	Gammelskole- bygn.nr.154905324
		Fritak jfr. § 7 b- Historisk verdi				
17	232	Groeneveid Anneke	Loenstraaet 23		1 Utlandet	Småbruk- fredet
10	37	Agnes Røe	Londalsveien 45	2542	Vingelen	Fredabygninger-nr.154897011 og 154929630
10	173	Kåre Kvilhaug	Nordate 74	2542	Vingelen	Ousta (fredabygninger)
17	93	Vingelen kirkesogn	Røsliveien 40	2542	Vingelen	Bygg i tilknytning til kirka
63	1	Mari Skogstad Østgård	Rørosveien 243	2540	Tolga	Fredabygning- nr.154903739
63	4	Steinar Kolstad Østgård	Kåsvollan 64	2450	Tolga	Fredabygning- nr. 154903828
75	1	Jon Ivar Holøyen	Svartdalen 404	2544	Øversjødalen	Skolebygning- nr.154918523
84	12	Magnhild Nytrøen	Øversjødalen 14	2544	Øversjødalen	Skolebygning-nr.154921044

INTEGRERINGSTILSKUDD

Det er i budsjettforslaget lagt til grunn mottak av 25 nye flyktninger i 2024. Det bemerkes at kommunestyret skal vedta antall som skal mottas først i januar 2024. Denne inntekten kan derfor bli endret og kreve budsjettjustering.

Økningen i integreringstilskudd utgjør ca 7 mill mer enn budsjett 2023. Dette er en vesentlig økning i kommunens frie inntekter. Det må imidlertid presiseres at kostnadene knyttet til introduksjonsstønader, bosettingskostnader, sosialhjelp, drift av tjenester knyttet til bosetting og inkludering, i tillegg til økt press på øvrige tjenester innen velferd og oppvekst, kan overstige dette. Den største utfordringen knyttet til mottak av flyktninger er nå boligsituasjonen.

Finansinntekter og -utgifter

Beløp i 1000

	Regnskap 2022	Oppr. bud. i fjor 2023	Rev. bud. i fjor 2023	Økonomiplan			
				2024	2025	2026	2027
Renteinntekter	-1 160	-400	-400	-600	-600	-600	-600
Utbytter	-71	-70	-70	-150	-150	-150	-150
Renteutgifter	4 292	7 020	8 020	9 095	9 095	9 095	9 095
Avdrag på lån	11 778	10 000	10 000	12 000	12 000	12 000	12 000
Netto	14 839	16 550	17 550	20 345	20 345	20 345	20 345
finansinntekter/finansutgifter							
Finansutgifter i tjenesteområdene	0	0	0	0	0	0	0
Totale finansutgifter	14 839	16 550	17 550	20 345	20 345	20 345	20 345
Motpost avskrivninger	-11 685	-10 380	-10 380	-10 380	-10 380	-10 380	-10 380
Motpost avskrivninger	-11 685	-10 380	-10 380	0	0	0	0

UTGIFTER TIL RENTER OG AVDRAG

Tolga kommune har vedtatt å tilstrebe en gjeldsgrad som over tid ikke bør overstige 80 %. Denne var nede på 78,2 % i budsjettet for 2023, men stiger til over 80 % gjennom foreslått investeringsplan. Ihht investeringsplanen er vi oppe i 84 % i 2024, 86,6 i 2025 og 85,1 i 2026. Vi skal i henhold til planen ned igjen på 80,2 % i 2027.

Rentekostnaden har vært et usikkerhetsmoment i hele 2022 og 2023, hvor renten har fortsatt å stige med stor fart. Dette har stor påvirkning på kommunens handlingsfrihet, siden nesten alle våre investeringer finansieres ved låneopptak. Renten forventes å stige også i begynnelsen av 2024, men at den kan stabilisere seg etter hvert. Nedenstående prognoser er hentet fra våre nedbetalingsplaner i KLP Kommunekreditt, Kommunalbanken og Husbanken.

Økonomiplan for 2024-2027

I 2023 ble det vedtatt å bruke rentesikringsfondet på 1 mill, som var avsatt til nettopp slike markedsutfordringer. Det er ikke slike midler igjen i 2024.

Oversikten fra de obligatoriske oversiktene:

	LÅNEGJELD 31.12.23	LÅNEGJELD 31.12.24	Renter 2024	Avdrag 2024	Renter 2025	Avdrag 2025	Renter 2026	Avdrag 2026	Renter 2027	Avdrag 2027
Investeringslån	198 800	188 342	7 956	10 555	7 110	10 049	6 528	9 947	6 182	9 947
Nytt låneopptak	-	11 711	400	596	400	596	400	596	400	596
SUM	198 800	200 053	8 356	11 151	7 510	10 645	6 928	10 543	6 582	10 543
Videreutlån	13 831	13 026	610	804	527	835	435	865	386	897
Nytt låneopptak	0	1 000	129	45	129	45	129	45	129	45
SUM	13 831	14 026	739	849	656	880	564	910	515	942
SAMLET	212 631	214 079	9 095	12 000	8 166	11 525	7 492	11 453	7 097	11 485

Avsetninger og årsoppgjørdisposisjoner

Beløp i 1000

	Regnskap 2022	Oppr. bud. i fjor 2023	Rev. bud. i fjor 2023	Økonomiplan			
				2024	2025	2026	2027
Overføring til investering	372	440	440	450	450	450	450
Avsetninger til bundne driftsfond	259	115	115	500	500	500	500
Avsetninger til disposisjonsfond	13 344	4 200	4 200	1 500	2 249	2 271	2 271
Bruk av disposisjonsfond	-355	-1 400	-4 400	-2 800	-1 200	-1 200	-1 200
Netto avsetninger	13 620	3 355	355	-350	1 999	2 021	2 021
Netto avsetninger og årsoppgjørdisposisjoner i tjenesteområdene	-1 466	-2 525	-2 525	-1 738	-1 738	-1 738	-1 738
Totale avsetninger	12 154	830	-2 170	-2 088	261	283	283

DISPOSISJONSFOND

Status disposisjonsfond pr. 2. tertial 2023:

BEHOLDNING ALLE DISPOSISJONSFOND 31.08.23						
KONTO		Saldo			VEDTAK	DISPONIBELT
		31.12.22	AVSATT	BRUKT		
256080003	FLYKTNINGEFOND	-659 352			659 352	0
256080004	FOND OPPGRADERING BREDBÅND	-376 250			376 250	0
256080005	FOND LÅNEAVDRAG	-2 567 106			2 567 106	0
256080006	FOND KOMMUNALE VEIER	-3 376				-3 376
256080007	FOND GARANTIANSVAR	-86 578				-86 578
256080008	DISPOSISJONSFOND - NÆRING	-1 663 730		33 522	1 305 250	-324 958
256080010	DISPOSISJONSFOND	-20 326 186		1 100 000	7 648 782	-11 577 404
256080011	FOND SKOGREISNING	-88 947				-88 947
256080012	FOND BILDER GAMMELBRUA	-1 381				-1 381
256080013	FOND SALG BYGDEBOK	-165 302				-165 302
256080015	TAPSFOND	-899 085				-899 085
256080016	VEDLIKEHOLD KOMM.BOLIGER (FOND)	-660 000				-660 000
256080017	FOND KRAFTINNTEKTER	-10 000 000				-10 000 000
256080018	RENTESIKRINGSFOND	-1 000 000			1 000 000	0
256080019	DISP FOND BOLIGMILLIONEN	-1 800 000	600 000	400 000		-2 000 000
		-40 297 293				-25 807 031
	Vedtatt, ikke bokført, finansiert fra generelt disposisjonsfond					
	Bredbåndutbygging sak 33/19	2 000 000				
	Bredbåndutbygging sak 33/23	330 000				
	Rest planstilling	600 000				
	Velferd etter 1. tertial	3 000 000				
	Rest BUA, ikke brukt i 2022	43 586				
	Retaksering eiendomsskatt ikke brukt	1 000 000				
	Rest prosjektstilling kraftutbygging	675 196				
		7 648 782				

I budsjettet for 2024 er det lagt til grunn følgende bruk av disposisjonsfond:

- Arbeid med kommuneplanens arealdel 1,6 mill
  - Tidligere avsatt til formålet 0,6 mill
  - Omdisponert fra ikke brukte avsatte midler til retaksering eiendomsskatt 1 mill
    - På grunn av mindreforbruk for kommunen totalt sett ble retakseringsprosjektet finansiert over driften til sektor samfunnsutvikling. Det synes derfor naturlig å foreslå en omdisponering av disse avsatte midlene.
- Rest boligtilskudd 1,2 mill

Avsetninger til disposisjonsfond:

Det er lagt til grunn en avsetning av netto kraftinntekter til disposisjonsfond kraftinntekter på 1,4 mill.

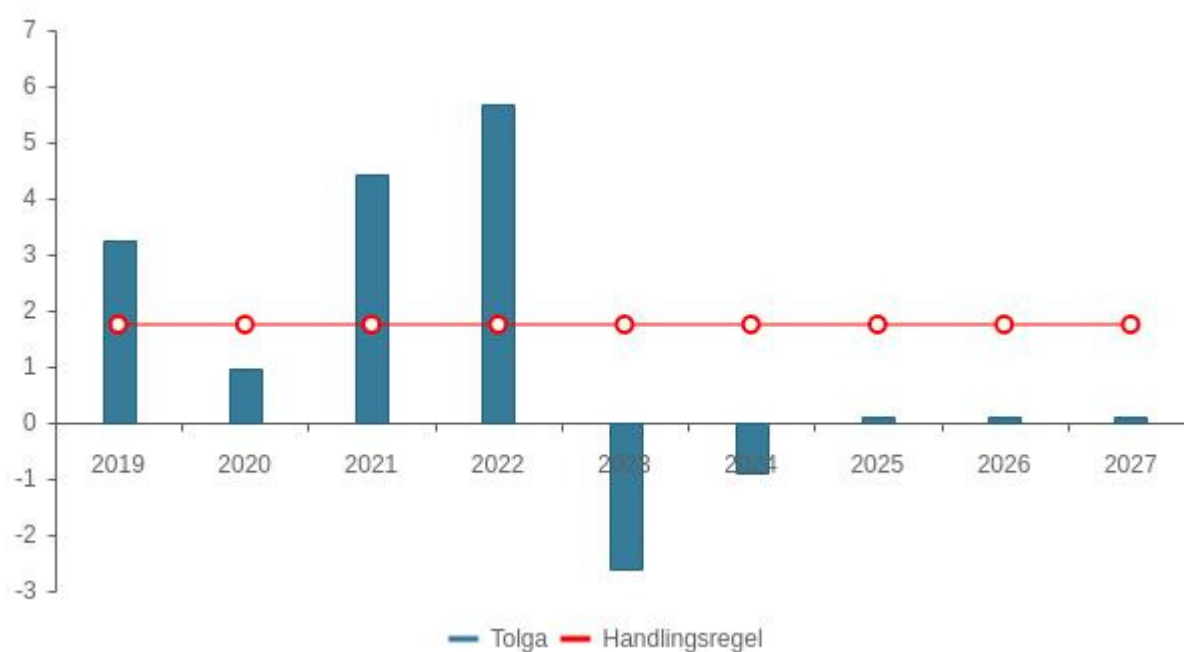
BUNDNE DRIFTSFOND

Inntekter fra konsesjonsavgift forutsettes avsatt til to bundne fond:

- 20 % til kunst-, kultur- og idrettsfond
- 80 % til fond konsesjonsavgifter (næringsarbeid)

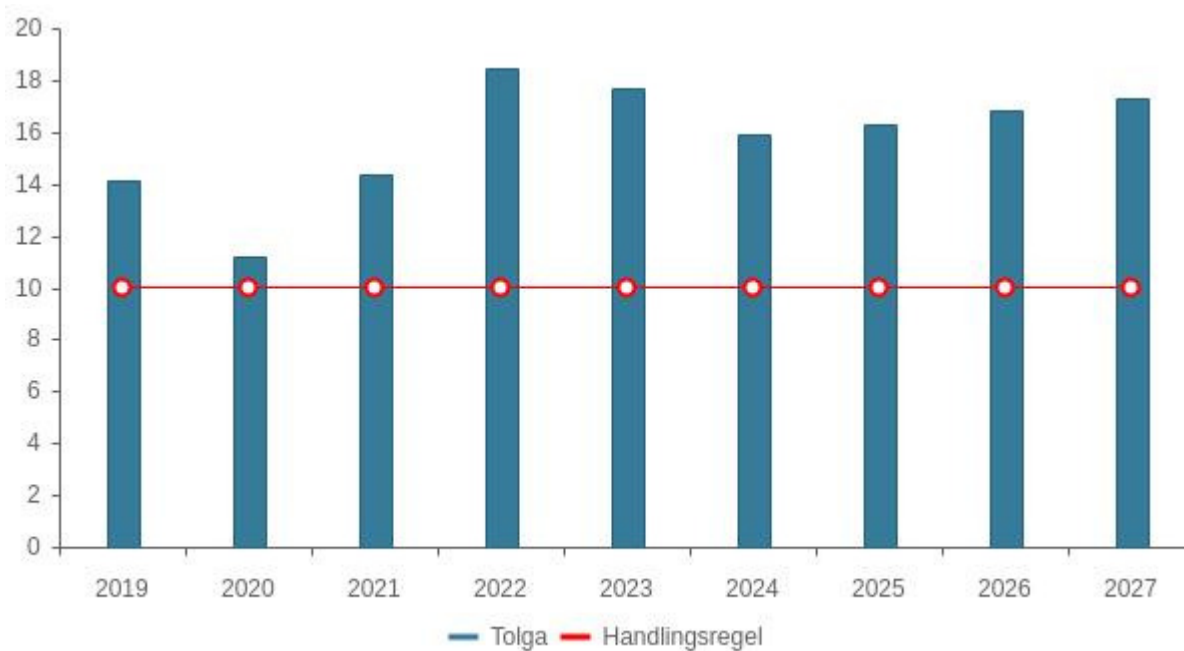
Økonomisk utvikling i planperioden

Netto driftsresultat i % av brutto driftsinntekter

Tabell	KOSTRA 2019	KOSTRA 2020	KOSTRA 2021	KOSTRA 2022	Budsjett 2023	Økplan 2024	Økplan 2025	Økplan 2026	Økplan 2027
Tolga	3,26 %	0,96 %	4,43 %	5,68 %	-2,60 %	-0,90 %	0,10 %	0,10 %	0,10 %
Handlingsregel	1,75 %	1,75 %	1,75 %	1,75 %	1,75 %	1,75 %	1,75 %	1,75 %	1,75 %

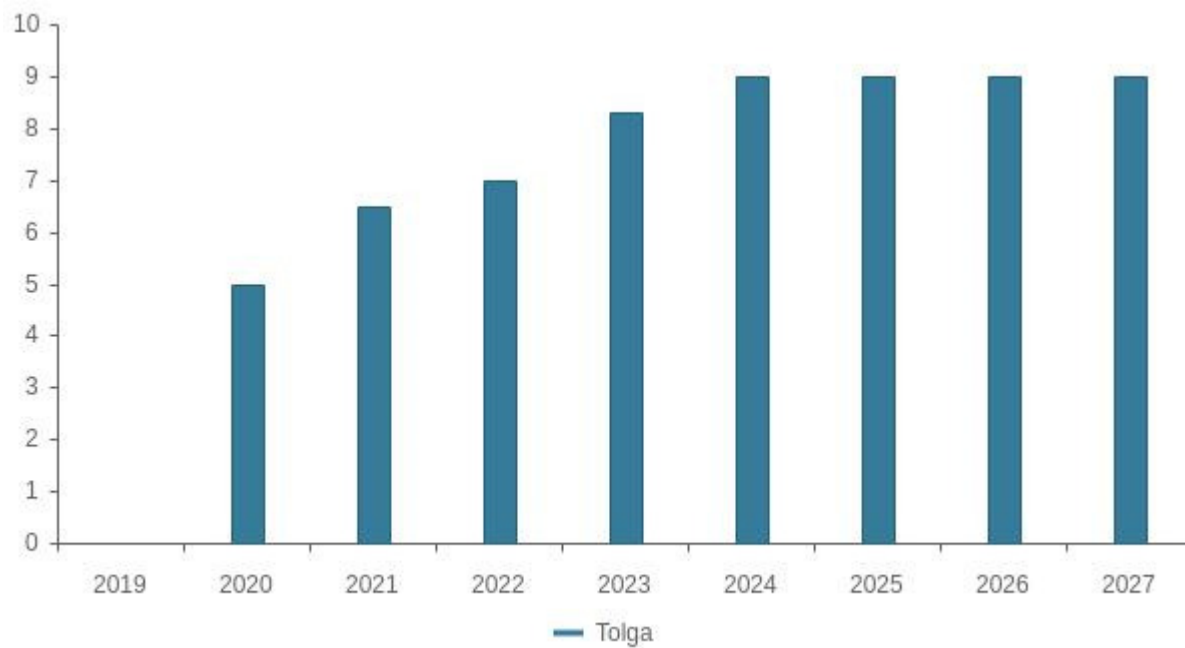
Disposisjonsfond i % av brutto driftsinntekter

Tabell	KOSTRA 2019	KOSTRA 2020	KOSTRA 2021	KOSTRA 2022	Budsjett 2023	Økplan 2024	Økplan 2025	Økplan 2026	Økplan 2027
Tolga	14,2 %	11,2 %	14,3 %	18,4 %	17,7 %	15,9 %	16,3 %	16,8 %	17,3 %
Handlingsregel	10,0 %	10,0 %	10,0 %	10,0 %	10,0 %	10,0 %	10,0 %	10,0 %	10,0 %

Netto finans og avdrag i % av brutto driftsinntekter

Økonomiplan for 2024-2027

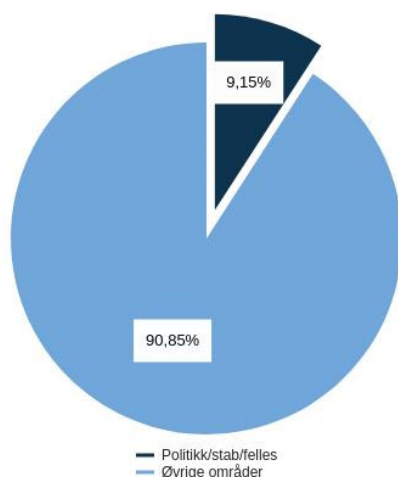

Tabell	KOSTRA 2019	KOSTRA 2020	KOSTRA 2021	KOSTRA 2022	Budsjett 2023	Økplan 2024	Økplan 2025	Økplan 2026	Økplan 2027
Tolga	0,0 %	5,0 %	6,5 %	7,0 %	8,3 %	9,0 %	9,0 %	9,0 %	9,0 %

Kommunens tjenesteområder

Politikk/stab/felles

Brutto utgifter i % av kommunens totale brutto utgifter

Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Politikk/stab/felles	18 257	19 320	19 177	19 073	19 070	19 070
Sum	18 257	19 320	19 177	19 073	19 070	19 070

Fordelt på enhet

	Opprinnelig budsjett 2024	Opprinnelig budsjett 2023
Inntekt	0	0
Utgift	2 474 742	2 624 535
100 POLITIKK	2 474 742	2 624 535
Inntekt	-757 756	-649 300
Utgift	11 301 184	10 792 260
111 KOMMUNEDIREKTØR OG STAB	10 543 428	10 142 960
Inntekt	-124 614	-277 614
Utgift	6 283 068	6 908 912
120 FELLESUTGIFTER	6 158 454	6 631 298
Politikk/stab/felles	19 176 624	19 398 793

Beskrivelse av dagens virksomhet

Politikk/stab/felles består av følgende tre hovedområder:

- POLITISK
  - Kommunestyre, formannskapetets disposisjoner, kontroll og revisjon og diverse utvalg
- KOMMUNEDIREKTØR OG STAB
  - Kommunedirektørens kontor
  - Personalavdelingen
  - Økonomiavdelingen
  - Innbyggertorget
  - Bibliotek
  - Diverse områder innen vilt- og fiskeforvaltning
- FELLESUTGIFTER
  - Felles kontordrift
  - Felles administrasjonskostnader
  - IT drift
  - Felles opplæring
  - Felles personaltiltak
  - Lærlinger

Utfordringer og strategi

For staben er det viktig å tenke effektivisering og digitalisering, og å utnytte de tekniske muligheter som ligger i våre systemer. Avdelingen skal også være en pådriver for kommunen som helhet med tanke på å tenke nytt og se kommunen som helhet. Endringsledelse og kompetanseutvikling står i fokus, og vil også framover være prioriterte oppgaver.

En utfordring for stab og fellesutgifter er at man på tross av få antall ansatte får stadig flere oppgaver å forvalte. Man blir sårbare i forhold til nye oppgaver som skal løses, og sårbare i forhold til permisjoner og annet fravær. En liten stab med åpne dører har likevel en "smådriftsfordel" ved at kommunikasjonen går lett og man får god oversikt over den totale situasjonen i kommunen.

Fellesutgifter er utsatt for press fra samtlige sektorer mht midler. Eksempelvis ekstra kostnader knyttet til juridisk bistand, lærlinger og nødvendige tiltak fra bedriftshelsetjeneste vil bli belastet fellesutgiftene uansett hvilken sektor utfordringene er knyttet til.

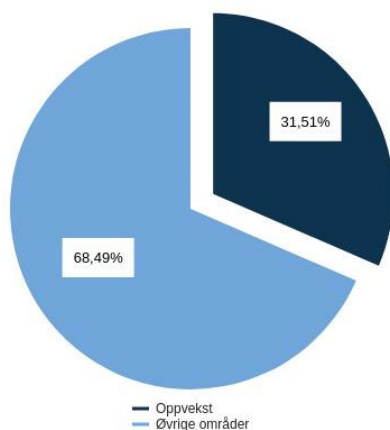
IT-kostnader er en utfordring også for Tolga kommune. Dette er kostnader som øker, blir mer uforutsigbare, og det er uavbrutt nye oppgaver og utfordringer å løse. Kostnader knyttet til FARTT ligger under dette området.

Sammendrag budsjett

Budsjettet for 2024 er svært stramt, og også for politikk/stab/felles har man måttet kutte kostnader for velferdstiltak, ansattes dag osv. Det gjøres stadig gjennomgang av personforsikringsordninger, abonnementer og kontingenter og andre avtaler, for å få disse kostnadene så lave som mulig.

Oppvekst

Brutto utgifter i % av kommunens totale brutto utgifter

Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Oppvekst	46 709	53 580	57 944	57 700	57 693	57 693
Sum	46 709	53 580	57 944	57 700	57 693	57 693

Fordeling på enhet (tabell)

	Opprinnelig budsjett 2024	Opprinnelig budsjett 2023
Inntekt	-2 120 000	-2 122 000
Utgift	14 496 650	16 605 816
200 OPPVEKST FELLES	12 376 650	14 483 816
Inntekt	-3 240 000	-2 741 000
Utgift	13 693 864	12 259 365
220 VINGELEN SKOLE OG BARNEHAGE	10 453 864	9 518 365
Inntekt	-2 002 000	-2 709 573
Utgift	23 159 005	20 941 173
230 TOLGA SKOLE	21 157 005	18 231 600
Inntekt	-1 458 000	-1 494 000
Utgift	3 272 198	3 190 888
240 KULTURSKOLEN	1 814 198	1 696 888
Inntekt	-2 349 000	-2 184 000
Utgift	14 491 646	13 833 274
260 BARNEHAGE	12 142 646	11 649 274
Oppvekst	57 944 363	55 579 943

Beskrivelse av dagens virksomhet

I sektor oppvekst inngår:

- Oppvekst felles (sektorleder, skolekonsulent, fritidskoordinator, div felles tiltak grunnskole, skoleskyss)
- Vingelen skole og barnehage
- Tolga skole
- Barnehage felles
- Tolga barnehage
- Tolga kulturskole
- Voksenopplæring og introduksjonsprogrammet for flyktninger (flyttet fra sektor velferd fra 2024)

Interkommunale tiltak (administreres av Tynset kommune) som hører inn under sektoren:

- PPT og logoped
- Voksenopplæring
- Felles kompetanseheving barnehage og skole

Utfordringer og strategi

Visjon

"Røtter i fortida, tro på framtida og læring i fellesskap".

Verdier

Vi vil ha et lokalsamfunn og oppvekstmiljø som gir trygge, glade, selvstendige og skapende barn og unge.

"Det skal en landsby til for å oppdra et barn" (afrikansk ordspråk).

Utfordringer

I budsjettkonferansene (juni og oktober) med kommunestyret, samt sektorens interne budsjettforberedelser, er disse hovedutfordringene trukket fram:

Bemanning og kompetanse barnehagene

Barnehagenes utfordringer handler om to forhold: Tilstrekkelig bemanning generelt sett og tilstrekkelig bemanning med godkjent pedagogisk fagkompetanse. Barnehagene lyste ut ledige stillinger som barnehagelærere/pedagogiske ledere 4 ganger i forkant av inneværende barnehageår uten å få kvalifiserte søkere til de ledige stillingene. I dag er det innvilget 3 dispensasjoner fra fagkravet; 2 i Vingelen barnehage og 1 i Tolga barnehage.

Kommunestyret fikk i juni presentert utredning om økt bemanningstetthet i barnehagene. Hvilke fordeler det vil gi, men også hvilken kostnad dette tiltaket har. Fordelene er økt voksentetthet for barna og mindre slitasje på personalet. Større mulighet til å dekke alles individuelle behov. Bortsett fra to delstillinger i samarbeid med NAV er ikke grunnbemanningen i barnehagene økt ut over kravet til bemanning pr. antall barn. Krav til grunnbemanning har vært den samme sentrale bestemmelsen i mange år. Det pågår imidlertid et arbeid sentralt nå som kan påvirke at grunnbemanningen øker.

Kostnadsøkning interkommunale tjenester / fylkeskommunale tjenester

Eksterne kjøp av tjenester har økt med kr 441 000 fra 2023 til 2024. Det gjelder PPT(kr 240 000), skoleskyss (kr 38 000) og kjøp tjeneste ved Tynset pedagogiske senter (TPS) (kr 163 000). Økningen skyldes lønns- og prisvekst. PPT har i tillegg fått økt samlet stillingsressurs for å betjene kommunenes behov.

Bortfall inntekter (foreldrebetaling) kompenseres ikke fullt ut gjennom rammetilskuddet

Makspris foreldrebetaling barnehage halveres fra fra 01.08.2024. Dette er en sentral bestemmelse. Ny pris pr mnd. fra barnehageåret 2024/25 er kr 1500. Dette kompenseres delvis i rammeoverføringene, men ikke tilsvarende sum reduserte inntekter. For 2024 reduseres inntektene med kr 450 000. For 2025 er summen 1 mill. 12 t gratis SFO for elever i 2. og 2. trinn ble innført fra 01.08.23, og gir reduserte inntekter. Helårsvirkning for 2024 er kr 235 000.

Økende behov for spesiell tilrettelegging for flere barn/elever

Tolga har i denne budsjettperioden flere barn og unge som trenger spesiell tilrettelegging i barnehage og skole. På noen klassetrinn omfatter behovet for ekstra tilrettelegging halve klassen. Noen av disse barna har behov for full tilrettelegging (1:1) og noen 2:1. 30% av grunnskolens pedagog-ressurser er spes.ped. og særskilt norsk opplæring. Dette utgjør en betydelig andel av både oppvekstsektorens- og velferdsektorens ramme. Kommunens utgifter til spesiell tilrettelegging kompenseres først når tiltaket samlet når en kostand på 1,6 mill (innslagspunkt for særlig ressurskrevende brukere).

Tolga har gode rutiner for tidlig innsats, men dette er barn som likevel trenger betydelig tilrettelegging i barnehage- og skoletiden (lagt fram i tilstandsrapporten for skolene). Noen få trenger også tilrettelegging ut over det (24-7 tilrettelegging). Tolga har gode rutiner med tverrfaglig jobbing, men det

kreves både tid og ressurser for god samhandling på tvers. Tolga har iverksatt tiltak beskrevet i "Strategisk plan for tverrfaglig samhandling og forebyggende innsats for barn, unge og familier i Rendal/Folldal/Tynset/Alvdal/Tolga kommune" (Oppvekstreformen) med tverrfaglige team for alle enhetene (skole/barnehage, helse, barnevern og PPT).

Flyktninger uten avtaler om jobb/utdanning etter endt intro-periode

Det er utfordrende for kommunen dersom mange av de voksne flyktningene ikke er i et videre utdanningsløp eller er i en arbeidssituasjon etter endt intro-periode. For ukrainske flyktninger med kollektiv beskyttelse er intro-løpet betydelig kortere enn for kvoteflyktninger. Dersom mange må ha støtte til livsopphold og til videre opplæring/sysselsetting, må kommunen fullt ut finansiere dette av egne midler (NAV). I tillegg er dette en uutnyttet arbeidsressurs som kommunen og andre bedrifter burde dra nytte av. Det er viktig at kommunen lykkes i målsettingen som ligger til grunn for introduksjons-programmet.

Strategi

(hentet fra styringsplattformen)

- Vi skal sørge for at hver enkelt unge når sitt potensial og rustes for å mestre eget liv.
- Vi skal ha en oppvekstsektor som skaper et attraktivt lokalsamfunn og bidrar til bosetting.
- Gjennom gode relasjoner skaper vi tillit, bygge god psykisk helse og gir den enkelte solide røtter.
- Oppvekstsektoren skal være utviklingsorientert og bruke ressursene effektivt til beste for barn og unge.
- Vi vil så langt barnetall og budsjett tillater det opprettholde dagens oppvekststruktur og full barnehagedekning med fleksibelt opptak.

Vi skal nå dette gjennom

Identitet

«Hvis du snakker til en mann på et språk han forstår, går det til hodet hans. Hvis du snakker til han på hans eget språk, går det til hjertet hans». Det Nelson Mandela beskrev her blir ofte kalt for «hjertespråket». Men hjertespråket handler ikke bare om kommunikasjon, det handler om å se verdien i hvert enkelt individ og at alle skal få være den de er. Våre barn og unge skal finne sitt hjertespråk, enten det er gjennom ord, tegn, bilder, teknologi, musikk eller annet, for å styrke sin identitet, kulturarv og tilhørighet. Våre barn og unge skal bli godt kjent med kommunen sin og stolte av sine egne røtter og stedet der de bor. Bruk av lokalmiljøet og samarbeid med organisasjoner og næringsliv er en del av hverdagsaktiviteten. I barnas møte med lokalsamfunnet overføres verdifull kunnskap og tradisjoner.

Naturen – en unik arena for lek og læring

I Tolga er samspillet mellom folk, natur og miljø sentralt for livsgrunnlaget, og bidrar til livskvalitet og mestring. Vi vil at ungene skal utvikle positive holdninger til friluftsliv og lek ute. Målet er at de skal oppleve gleden ved å ferdes i naturen og bruke kroppen sin. Gjennom aktiviteter ute utvikles respekt for naturen og gode holdninger knyttet til klima og miljø. Frilek, opplevelser og erfaringer i naturen gir læring, trivsel, samhold, og styrker tilknytningen til hjemstedet.

Et mangfold av mestringsarenaer

Vi vil spille hver enkelt unge god med å bruke et mangfold av mestringsarenaer. For å skape livsglede må alle oppleve mestring, finne og dyrke sine sterke sider. For å finne hver enkelt sine sterke sider, satser Tolga kommune bredt på ulike mestringsarenaer:

- Kunst og kultur: Å samarbeide med utøvende kunst og kulturaktører gir læring. Kunst og kultur har stor egenverdi og beriker livene våre.
- Praktisk læring: Vi lærer gjennom å gjøre, og vi knytter praksis til teorien. Praktisk læring gir en mulighet for flere til å oppleve mestring, og barna blir trygge på egne ferdigheter, for eksempel gjennom arbeidslivsfaget. Vi vil at praktisk læring skal bidra til å bygge ned sosiale forskjeller og kjønnsdeling i utdanningssystemet.
- Samfunnet: Vi skal skape møter på tvers av generasjoner, inkludere frivilligheten, næringsliv og organisasjoner i hverdagen. Medmennesker i spill gir identitet og engasjement. På den måten lærer vi samfunnet å kjenne.
- Entreprenørskap og innovasjon: Vi skal ha en oppvekstsektor som bygger bro til arbeidslivet gjennom å dyrke en kreativ gründerkultur med fokus på nyskaping og utvikling. Elevbedrifter og bruk av teknologi er sentralt. Gjennom læringsaktiviteter skal vi skape naturlig nysgjerrighet, som setter barn og unge i stand til å påvirke egen læring og bidrar i skolens og barnehagens utvikling.

Oppvekst hele året

Oppvekst foregår ikke bare i åpningstiden til skole og barnehage, men hele døgnet og hele året. Som lokalsamfunn bygger vi aktiviteter og opplevelser for barn og unge som gir bolyst og en god oppvekst. I den lange sommerferien trenger mange barn og unge et tilbud utenom ordinær sfo, for eksempel. Organisert gjennom "sommeraktivitet for barn og unge". Åpne tilbud større deler av året (fritidsklubb, svømmehall). Nye lavterskelaktiviteter (åpen hall, drop-in/møtepunkter rundt eksisterende anlegg – eks. ballbingen i Vingelen, Hamran, Kunstgrasbanen i sentrum).

For å ruste hver enkelt unge til å mestre eget liv, må vi jobbe helhetlig med oppvekst. Vi må bygge en kultur hvor vi deler erfaringer og kunnskap, hvor vi åpent kommuniserer og styrker samarbeidet mellom oppvekstsektoren og foresatte og oppvekstsektoren og frivillig sektor.

For å avklare forventninger vil vi satse mer på foreldreskole og samarbeid og medvirkning fra foreldre/foresatte. Vi må styrke relasjonene både mellom voksne og barn/unge, mellom voksne, og mellom oppvekstsektoren og lokalsamfunnet.

Vi har lang tradisjon med samarbeid med lokalsamfunnet, men enkeltindivider, og da særlig nye innbyggere - unge voksne/voksne, kan kobles enda tettere på eksisterende aktiviteter i sektoren.

Sommerjobb for ungdom er et godt tiltak for unge som inngangsport til arbeidslivet. Gjennom å være rollemodeller bygger vi barn og unges relasjonskompetanse.

Sammendrag budsjett

Kommunestyret har gitt disse budsjettpermisjene:

- Sommeraktivitet for ungdom skal beholdes.
- Introprogrammet beholdes. Viktig tiltak for "ut i jobb".
- Følge opp Barnevernsreformen (Oppvekstreformen). Starte med forebygging og tidlig innsats.
- Gjennomgå bruk av kompetanse.
- Jobbe med kultur for samarbeid.
- Ha nok og riktig bemanning til enhver tid.
- Dersom bemanning skal styrkes, prioriteres barnehagene.

"Konsekvensjusteringer" som påvirker ramma for sektoren i 2024

Nedenfor er det listet opp ulike tiltak som påvirker det økonomiske handlingsrommet for sektoren.

- Makspris (reduisert) foreldrebetaling barnehage blir halvert fra 01.08.2024. Dette er en sentral bestemmelse. Kompenseres delvis, men gir reduserte inntekter. For 2024 er reduksjonen kr 450 000. For 2025: 1 mill.
- 12 t gratis SFO for elever i 2. og 2. trinn ble innført fra 01.08.23. Kompenseres delvis, men gir reduserte inntekter. Helårsvirkning i 2024 kr 235 000.
- Økte kostnader PPT og logoped. For 2024 er økningen kr 240 000.
- Økte kostnader skoleskyss (prisregulering). For 2024: kr 38 000.
- Økte kostnader kjøp tjeneste ved Tynset pedagogiske senter (TPS) for 2 elever. For 2024: kr 163 000.
- Generell prisstigning på kjøp av varer og tjenester.
- Lønnsjusteringer i 2023.

Tiltak for å øke inntekter/reducere kostnader som er lagt inn i budsjettforslaget for 2024

Følgende tiltak er lagt inn i budsjettforslaget for sektoren for å øke inntekter eller redusere kostnader. Noen av tiltakene har virkning fra 01.01.24, andre har virkning senere i året. For tiltak senere i året er det tatt med helårsvirkning tiltaket vil gi i 2025.

Økonomiplan for 2024-2027

- Redusert bemanning skolene (80 %) ved ikke å tilsette ved ledighet/vakanser mv. Iverksettes fra 01.08.2024. Reduserte utgifter i 2024 kr 268 000. (Helårsvirkning i 2025 kr 644 000).
- Redusert bemanning i Tolga kulturskole ved ikke å tilsette ved ledighet/vakanser mv. 20% stilling. Iverksettes fra 01.08.2024. Reduserte utgifter i 2024 kr 64000. (Helårsvirkning i 2025 kr 154 000).
- Redusert eksternt salg, Tolga kulturskole. Stipulert til 20% stilling. Iverksettes fra 01.08.2024. Tiltaket gir små økonomiske gevinster på kort sikt, gir besparelser på lengre sikt.
- Økte satser: Foreldrebetaling (kulturskolen) økes med 5 % . Eksternt salg selges til kostpris.. Økte inntekter 2024 kr 120 000. Matpenger sfo økes i tråd med økte råvarepriser. Får ingen økonomiske innvirkninger da kostpenger skal dekke utgiftene til måltidene.
- Tilbud introduksjonsprogrammet gis i henhold til nye retningslinjer fra regjeringen. Det betyr at kommunen ikke gir tilbud ut over lovkravet. Reduserte utgifter kr 1,1 mill.

Utfordringer med de foreslåtte tiltakene (økte inntekter/reduerte kostander)

- Redusert bemanning(lærertetthet) i skolene

Skolene har signalisert behov for flere pedagoger. Ved skolestart 01.08.23 ble det en økning på 80% ved småtrinn Tolga skole som ikke planlegges erstattet ved vakanse/permisjon. Redusert bemanning vil påvirke hverdagen i klasserommet.

Tolga skole er organisert full-delt. På mange trinn er det flere elever som trenger særskilt oppfølging og tilrettelegging. Alle barn som kommer til skolen som flyktninger trenger særskilt språkopplæring og tilpasset opplæring for å bli inkludert i ny skolehverdag. Flere av disse har behov for særskilt tilrettelegging for å bearbeide ulike inntrykk de har med seg. Behovet er heller økt ressurs enn å redusere nåværende ressurser.

Vingelen skole er organisert tre-delt (1+2, 3+4 og 5-7. trinn). Skolen får et stort kull på mellomtrinnet neste skoleår (24 elever), og har behov å dele disse klassene i 2 grupper. Behovet er økt 100% stilling fra 01.08.24.

Merkostnad 100% lærerstilling fra 01.08 2024 er kr 400 000. Helårsvirkning 2025 er kr 700 000.

- Mindre stillingsressurs Tolga kulturskole

Kulturskolen har i dag mange på venteliste. Mindre lærerressurs vil påvirke muligheten til å ha et bredt og mangfoldig tilbud, i kommunen og som en del av regionens kulturtilbud. Dette skoleåret har skolen hatt muligheten å prøve ut nye kunstuttrykk for barn og unge i Tolga (tegning og maling). Elever som benytter dette, er andre og nye elever, og som ikke bruker de tradisjonelle tilbudene i kulturskolen (judo, instrumenter, sang, teater). Tiltaket burde derfor vært videreført med en liten stillingsressurs (ca.10 %).

- Økte foreldrebetaling (5 %) og internt/eksternt salg

Foreldrebetaling er justert i forhold til prisstigning. Salg internt er beregnet ut fra kostpris. Det er lagt inn administrative kostnader for salg til voksne grupper andre kommuner. Økte priser kan påvirke at avtaler sies opp.

- Intro-program ut fra nye bestemmelser

Å begrense tilbudet i introduksjonsprogrammet til et minimum (jf nye retningslinjer fra regjeringen), kan øke sosialbudsjettet dersom tidsrammen for å få deltakerne i jobbsituasjon ikke innfrs. I 2024 er det ikke lagt inn ekstra tilbud om norskopplæring ut over nye føringer for introduksjonsprogram for ukrainske flyktninger.

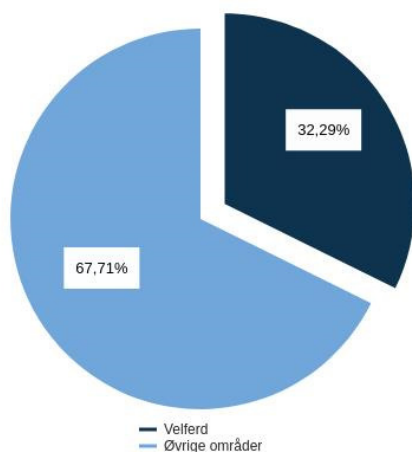
Behov/tiltak som ikke inngår i budsjettforslaget

- Økt grunnbemanning i barnehagene

Tiltaket ble presentert i kommunestyret juni 2023, og betyr at grunnbemanningen øker fra 3 til 4 ansatte på hver avdeling. Økonomisk besparing er mindre bruk av vikar. Fordelene er bl.a. tettere oppfølging av barn, tidlig innsats, holde ansatte lengre i jobb, mindre "turn-over". Beregnet kostnad kr 600 000 pr stilling. For 6 stillinger (1 pr avdeling) er total kostnad pr år kr 3,6 mill.

Velferd

Brutto utgifter i % av kommunens totale brutto utgifter

Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Velferd	53 036	50 281	55 259	54 947	54 938	54 938
Sum	53 036	50 281	55 259	54 947	54 938	54 938

Fordeling på enhet (tabell)

	Opprinnelig budsjett 2024	Opprinnelig budsjett 2023
Inntekt	-5 311 000	-4 708 000
Utgift	22 154 750	19 341 469
300 HELSE	16 843 750	14 633 469
Inntekt	0	0
Utgift	3 516 000	3 490 350
340 NAV	3 516 000	3 490 350
Inntekt	-360 000	-588 000
Utgift	4 073 857	4 295 135
350 FLYKTNINGETJENESTEN	3 713 857	3 707 135
Inntekt	-9 902 500	-7 854 992
Utgift	41 087 654	39 365 004
370 REHAB, MESTRING OG INSTITUSJON	31 185 154	31 510 012
Velferd	55 258 761	53 340 966

Beskrivelse av dagens virksomhet

Visjon:

"Mestring i alle livsfaser"

Tolga kommune skal medvikre til at våre innbyggere mestrer en aktiv og meningsfylt tilværelse ut fra egne forutsetninger.

Velferdssektoren har ansvar for tjenester for alle innbyggere i Tolga. Våre tjenester blir brukt gjennom hele livsløp - fra før innbyggere blir født og videre igjennom livet

Velferd består av enhetene:

- Helse
  - Legekontor
  - Psykiatri/rus tjeneste
  - Helsestasjon/ skolehelsetjeneste
  - Fysioterapi
  - Ungdomslos
  - Foreldre veiledere
- Inkludering og bosetting
  - Nærmiljøkontakt
- Re-/habilitering og mestring
  - Sykehjem
  - Hjemmesykepleie
  - Praktisk bistand
  - Ergoterapitjeneste
  - Kjøkken
  - Dagsenter for eldre
- TFF
  - BPA

Interkommunale tjenester, som administreres av Tynset kommune og som hører inn under sektor velferd:

- Barnevern
- NAV
- Interkommunale legevakt

I tillegg - kjøp av tjenester:

- Krisesenter

Utfordringer og strategi

Utfordringer:

Eldreomsorg:

- Det har i de senere årene vært stort fokus på eldrebølgen som kommer til å utfordre kommunehelsetjenesten. Dette preger ikke Tolga kommune nå, men vi vil merke en liten økning i antall eldre de nærmeste 10-15 årene og må derfor ikke "glemme" eldreomsorgen.
- I 2023 har det vært lavt belegg på sjukehjemmet, som fører til økonomiske utfordringer på grunn av vesentlige mindreinntekter. Dette fører til at det i budsjettforslaget 2024 er tatt ned 1 årsverk som sjukepleier ved naturlig vakanse. Dette er en uønsket kortsiktig strategi for å komme i balanse som strider mot momenter i styringsplattformen.

Barn og unge:

- Strategisk plan- Tverrfaglig samarbeid og forebyggende innsats for barn, unge og familier i FARTT kommunene skal være styrende for den tverrsektorielle samhandlingen.
- Økende behov for foreldreveiledning. Kommunen har nå tilsammen 1 årsverk for å drive foreldreveiledning.
- Med prosjektfinansierte stillinger har Tolga kommune vært tidlig ute med *tidlig innsats og forebygging mot barn og ungdom*. Dette er et ønsket satsingsområde, i tråd med styringsplattformene og den vedtatte strategiske planen og det gir muligheter for å utvikle kommunen i ønsket retning. I økonomiplanperioden ønsker en de prosjektfinansierte stillingene over til ordinær/faste budsjettposter. Prosjekter gir kommunen muligheter for å utvikle tjenesteområder, utvikle samhandling mellom tjenesteområder og prioritere ønskede satsingsområder.

Ressurskrevende tjenester

- De ressurskrevende tjenestene vil øke i 2024, og er tilført tilsammen 2 årsverk i løpet av 2023.
- Ressurskrevende tjenester er riktige og viktige tjenester, men kostbare før innslagspunkt på statlig medfinansiering nås. Innslagspunktet følger ordinær lønns og prisvekst og innslagspunktet for 2024 blir på 1.608.000 pr bruker. Etter at dette innslagspunktet er nådd må det søkes om å få dekt 80% av utgifter over innslagspunktet.

Barnevern:

- Barnevernstiltak fortsetter å stige, spesielt tiltak "utenfor" familie. Dette er særdeles krevende for økonomien til sektoren, og over 10% av sektorens totale budsjett går til barnevernstjenester. Dette er særdeles dyre tjenester, men dessverre nødvendige.
- For områdene I familie og Utenom familie settes det opp budsjett basert på hva vi vet på det tidspunktet budsjettet lages. Dette er uforutsigbart da tiltak I og Utenom familie kan forandre seg ganske mye i løpet av et år, f.eks hvis det tilkommer nye klienter med behov for tiltak eller at tiltak avsluttes. Barnevernstjenesten har faste møter med kommuneledelsen x2 pr. år hvor økonomi er tema. Kommunene orienteres også fortløpende om vesentlige endringer i kostnadene sett ut ifra det opprinnelige budsjettet.
- Som et eksempel på kostnader ser vi at brutto driftsutgifter pr barn som er plassert av barnevernet har økt fra 158 167 i 2021 til 767 000 i 2022. Snittet for landet lå på 512 360 pr barn i 2022.

Inkludering og bosetting:

Økonomiplan for 2024-2027

- Flyktningssituasjonen- det ble i 2023 tilført 2 årsverk i forbindelse med flyktningssituasjonen. I 2024 budsjetteres det med 1 årsverk mindre, samt at 0,5 årsverk blir overført til Helse som foreldreveileder og for å dekke noen funksjoner som opprinnelig har vært hos Ungdomslos.
- Boligsituasjonen kommer til å bli en utfordring også i 2024. Det er mangel på boliger, og det private markedet er allerede brukt i stor grad. Mangel på boliger kan i ytterste tilfelle at vi ikke kan ta imot det anmodningsantallet som er lagt inn i budsjettet, endelig vedtak om anmodning gjøres i løpet av januar/februar 2024.

NAV:

- Mange av flyktingene skal ut i arbeid. Det blir derfor noe reduksjon i antatt utgift på "livsopphold flyktinger". Det er et samfunnsansvar å få disse ut i arbeidslivet, og både offentlig og privat næringsliv må her jobbe sammen.
- "Sømløs arbeidsinkludering" er et prosjekt og satsingsområde sammen med Nav i Nord - Østerdalen og de andre kommunene, hvor hovedfokus er å styrke overgangen til arbeid for flyktingene. Omtrent 50% av ressursen til Integreringsveileder (sektor Oppvekst) brukes mot dette arbeidet fra 1.des og ut 2024.

Annet:

- 8 brukere tar til sammen 21,5% av hele sektorens budsjett. Dette er nødvendige og lovpålagte tjenester som kommunen skal håndtere.

Strategi:

Sektor velferd må ta innover seg et bredt spekter av tjenester, som hver for seg har sine oppgaver, mål og målgrupper.

Sektoren har ansvaret for tjenester til befolkningen i Tolga gjennom hele livsløpet, fra før innbyggerne blir født til de blir borte

I den nylig vedtatte styringsplattformen står følgende:

- Velferdssektoren møter folk i alle livsfaser og livssituasjoner. Mange av velferdstjenestene i kommunen er lovpålagte og skal utføres av kvalifisert personell. Det stilles krav til både tjenestens innhold, kvalitet og dokumentasjon
- Sammen med brukere, pårørende og lokalsamfunn å bidra til livskvalitet for alle innbyggere i kommunen vår
- Å forebygge sykdom, skade og sosiale problemer er et kjerneområde. Dette skal blant annet skje ved opplysning, råd og veiledning. Forebygging betyr å fremme helse, forebygge sykdom, skade og sosiale utfordringer. Forebygging handler også om å hindre en forverring for personer med etablert sykdom.
- Sektor velferd skal jobbe aktivt for en god folkehelse i Tolga kommune
- God opplæring, veiledning og støtte fremmer sunne og gode liv, motvirker forverring og bidrar til at folk mestrer livet med sykdom
- Vi skal forebygge ensomhet og utenforskap
- Demografi og arbeidsmarkedsutviklingen gjør at sektor velferd må ta i bruk fremtidens teknologi for å gi best mulige tjenester
- Tolga kommune skal bruke velferdsteknologi for å nå sine mål og visjoner

Det er også strategisk viktig for sektor velferd å komme inn på tidligst mulig tidspunkt i alle aldersgrupper. Derfor blir den tverrsektorielle samhandlingen viktig slik at vi kan starte med tidlig innsats og forebygging. Videre må det samarbeides tett mellom de ulike enhetene i sektoren, samt at vi må ha en aktiv rolle i de interkommunale arbeidene vi er med i.

Dette står i styringsplattformen:

- Ved et tett samarbeid mellom de ulike enhetene i sektoren, vil tjenestene bli bedre. Sømløse tjenester skal sikre en bedre oppfølging, fordi vi ser brukerne og deres behov mer helhetlig
- Samspillet med andre sektorer er vesentlig, siden mange rammebetingelser for brukere av velferdsektoren legges her
- Sektor velferd skal fortsette med interkommunale samarbeidsformer der det er hensiktsmessig ut ifra behov. Det skal sikre innbyggerne i Tolga gode tjenester innenfor spesifikke fagområder hvor regionen står best samlet
- Sektor Velferd skal videreutvikle samarbeid med spesialisthelsetjenesten og andre eksterne aktører

Sammendrag budsjett

Budsjettpremisser

- Satsingen på barn og unge skal fortsette. Tolga kommune skal fortsatt jobbe tverrfaglig for å se "hele" individets behov. Arbeidet tar utgangspunkt i den nylig vedtatte strategiske planen *Tverrfaglig samarbeid og forebyggende innsats for barn, unge og familier i FARTT kommunene*.
- Samarbeid med frivillig sektor skal utvikles og forbedres i enda større grad. Frivillig sektor er en ressurs som sektoren kan bruke i enda større grad. Når samarbeidet er organisert bedre kan kommunen vurdere å anskaffe verktøy som skal lette samhandlingen og organiseringen mellom kommunen og frivillig sektor
- Inkludering og livsmestring skal fortsatt være fokus. Dette er viktig for den enkeltes selvfølelse og mestring. Det å bli sett og hørt er et grunnleggende behov. Som kommune kan vi ta vårt ansvar ved å legge til rette i våre arenaer slik at alle føler på inkludering og mestring. Dette gjøres eksempelvis via de dedikerte stillingene kommune har som Nærmiljøkontakt, fritidskoordinator, ungdomslos i samarbeid med alle ansatte i kommunen.
- Kompetanse og rekruttering skal være et kjerneområde. Kompetansebegrepet er mangfoldig, i hovedsak handler det om rett kompetanse på rett plass. Sektor Velferd trenger både spesifikk helse/omsorgskompetanse, men også annen kompetanse ettersom en del oppgaver må løses på andre måter enn tidligere. Sektoren må tilpasse kompetansen fortløpende etter de ulike behovene som oppstår og må løses.
- Sektoren skal fortsatt også være en attraktiv arbeidsplass for å beholde og rekruttere gode fagfolk. Å satse på kompetanseutvikling og riktig rekruttering vil være viktig for å møte fremtidige arbeidsoppgaver.

Tiltak og konsekvensjusteringer innarbeidet i budsjett 2024:

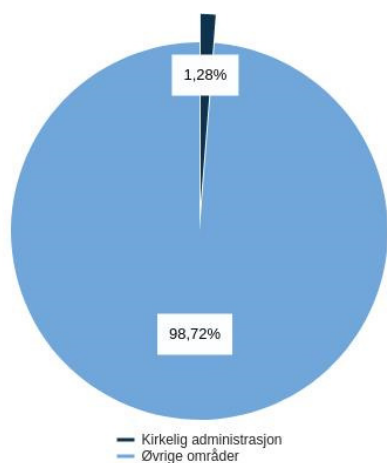
- Reduksjon vakant 1 årsverk sjukepleier på sjukehjemmet, ca 800 000
- Reduksjon 1,5 årsverk fra inkludering og bosetting. 1 av disse årsverkene omhandler permisjon av en ansatt, ca 1,2 mill - en prosjektstilling går over i ordinær drift og skal løse flere av oppgavene

Økonomiplan for 2024-2027

- 0,5 av årsverkene fra inkludering og bosetting overføres til Helse som foreldreveileder, samt dekke noen av oppgavene som ungdomslos har hatt
- Innsparing ungdomslos ca 480 000, ved at andre ansatte dekker oppgavene/øker sin stilling (se over)
- Rammen for introduksjonslønn, Kvalifiseringsrådgiver og Integreringsveileder ble overført i sin helhet til sektor oppvekst i 2023
- Mindre justeringer ifht selvbetalende tjenester som praktisk bistand, matombringning osv.
- Det planlegges investeringer i vedlikehold og rehabilitering av kjøkkenet på omsorgstunet og helsehuset.

Kirkelig administrasjon

Brutto utgifter i % av kommunens totale brutto utgifter

Driftsbudsjett

Beløp i 1000

Fordeling på enhet (tabell)

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Kirkelig administrasjon	2 276	2 550	2 798	2 784	2 784	2 784
Sum	2 276	2 550	2 798	2 784	2 784	2 784

Beskrivelse av dagens virksomhet

Kirkeloven pålegger kommunen et hovedansvar for økonomien i den lokale kirke. Ca. 2/3 av de samlede utgifter på ulike nivåer i Den norske kirke dekkes av kommunene. Utgiftsansvaret er i hovedtrekk knyttet til kirkehus, gravplasser og administrasjon, herunder drift av menighets/prestekontor.

Tolga kommune har nå oppussede lokaler til prest, kirkeverge og organist samlet på kommunehuset, hvor en tjenesteytings avtale regulerer husleie, kontormateriell mm.

Utfordringer og strategi

Vedlikehold kirkebygg:

Tolga kommune har fire kirker. Det er utarbeidet en vedlikeholdsplan for kirkene vedrørende maling. Maling kommer ikke under investering og må derfor tas av driftsbudsjettet. Tolga kirkelige fellesråd ser ikke at de har mulighet for å gjennomføre vedlikehold/maling uten ekstra driftstilskudd.

Kostnadsanslag og prioritering/rekkefølge maling ble utført i 2020:

Hodalen Kirke: Beis/maling påkrevd i 2021 -kostnadsanslag 192 000,-

Holøydalen kirke: anbefales behandlet med oljedekkkbeis i 2023 - kostnadsanslag 147 000,-

Tolga kirke: Kirken ble linoljemalt i 2007- anbefales malt igjen i 2025/2026 kostnadsanslag 410 000,-

Vingelen kirke: utført 2023

Etablering av "Navnet minnelund:"

Tolga kirkelige fellesråd foreslår at det opprettes en komite for å arbeide med dette. Det vil påløpe prosjekteringskostnader og utførende/gjennomførings kostnader

Økning av stillingsressurs kirkeverge:

Tolga kirkelige fellesråd fremmer behov for å øke kirkevergens stillingsstørrelse fra 65% grunnet i arbeidsoppgaver og ansvar. De vurderer at stillingen optimalt sett burde være 100% men at 80% vil avhjelpe behovet. Det foreslås fra Fellesrådet at dette innføres fra 1.mai-2024 forutsatt økt driftsramme.

Tjæring av spontak:

Tjæring av spontak er aktuelt for både Tolga kirke og Vingelen kirke. Kostander og gjennomføring må utredes.

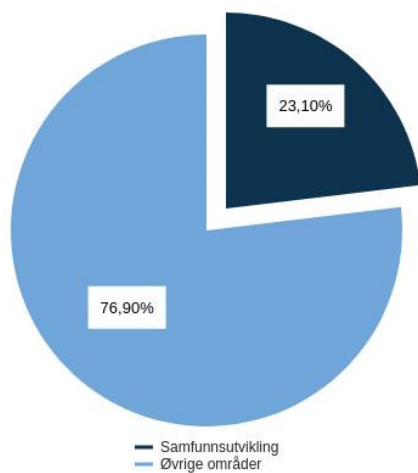
Sammendrag budsjett

I kommunedirektørens budsjettforslag ligger samlet sum for kirkelig administrasjon inkl. tjenesteytingsavtale(kontormateriell, telefon, husleie mm) på kr 2 798 000 for 2024. For 2023 var tilsvarende sum kr 2 550 000 . I forslaget ligger inne muligheten for å økning stillingsressurs i 3 mnd - fra 1.okt-2024 og økning for vedlikehold/maling kirke med kr 200 000 og da forutsettes her bruk av kirkens eget disposisjonsfond for det resterende

I Investeringsplan ligger orgel i Vingelen kirke i 2025og prosjektering "Navnet minnelund" i 2026

Samfunnsutvikling

Brutto utgifter i % av kommunens totale brutto utgifter

Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Samfunnsutvikling	22 790	22 495	24 926	23 206	23 202	23 202
Sum	22 790	22 495	24 926	23 206	23 202	23 202

Fordeling på enhet (tabell)

	Opprinnelig budsjett 2024	Opprinnelig budsjett 2023
Inntekt	-4 487 563	-3 628 618
Utgift	8 666 756	7 943 566
502 SAMFUNNSUTVIKLING	4 179 193	4 314 948
Inntekt	-7 578 800	-7 058 309
Utgift	32 053 843	30 194 010
601 PLAN/TEKNISK	24 475 043	23 135 701
Inntekt	-14 739 299	-13 807 949
Utgift	11 011 408	9 652 579
650 VAR-OMRÅDET	-3 727 891	-4 155 370
Samfunnsutvikling	24 926 345	23 295 279

Beskrivelse av dagens virksomhet

Olaberget Foto: Frode Fosbakken

Sektor Samfunnsutvikling

- er organisert i 2 enheter – **Kultur og utvikling**, og **Plan og teknisk**.

Kultur og utvikling omfatter bl.a. kulturvern, ungdomsarbeid, idrett, frivilligheten, landbruk og næring.

Plan og teknisk omfatter vei, vann, avløp (inkl. selvkosttjenester), byggdrift og vedlikehold, plan, byggesak, oppmåling og matrikkel.

Mange fagfelt fordelt på få ansatte gir både utfordringer og fordeler – små ressurser gir høy sårbarhet, men korte tjenesteveier fører til nær oppfølging av innbyggere og andre tjenestemottakere. Vi skal bidra til:

- *Optimal samhandling mellom fagområder*
- *Helhetlig samfunnsutvikling og omdømmebygging*
- *Effektiv, helhetlig og samordnet tjenesteutøvelse*

I vedtatt styringsplattform er visjon for Samfunnsutvikling formulert slik:

- «*Sammen om bolyst og bærekraft*»

Målsettingen er å bidra til et aktivt lokalsamfunn med fokus på Tolga som en god bokommune, med en framtidsrettet verdiskaping basert på folk som er her, natur- og kulturgitte forutsetninger. FN's bærekraftsmål; økologisk, sosial og økonomisk bærekraft må ligge til grunn. Dette er også tungt forankret i Klima- og energiplanen for Fjellregionen som ble vedtatt i 2023.

"For et aktivt lokalsamfunn med hjerte for mat og kultur"

Kommuneplanens samfunnsdel har tre hovedfokusområder:

- *Aktivt lokalsamfunn*
- *God bokommune*
- *Verdiskaping*

Sektor samfunnsutvikling har oppgaver knyttet til drift, forvaltning og utvikling.

Arbeidet med næring og utvikling skal bidra til:

- Flere arbeidsplasser
- Bevisst områdebruk og aktiv forvaltning
- Kulturarv og identitet som grunnlag for verdiskaping og merkevarebygging

Det er fokus på overordnet koordinering og synliggjøring av sektorens nærings- og utviklingsarbeid.

Utfordringer og strategi

Valmue Foto: Frode Fosbakken

Aktivitetsnivået i sektoren er relativt stabilt. Det er gjort noen grep ressursmessig de senere årene som fører til at f.eks. etterslep på saksbehandling skal reduseres. Samtidig ser vi at saksomfang og -kompleksitet øker, og det må påregnes mer medgått tid pr sak - dette gjelder både byggesak og planarbeid. Så selv om antallet saker har vært nedadgående i 2023 er tidsbruken den samme.

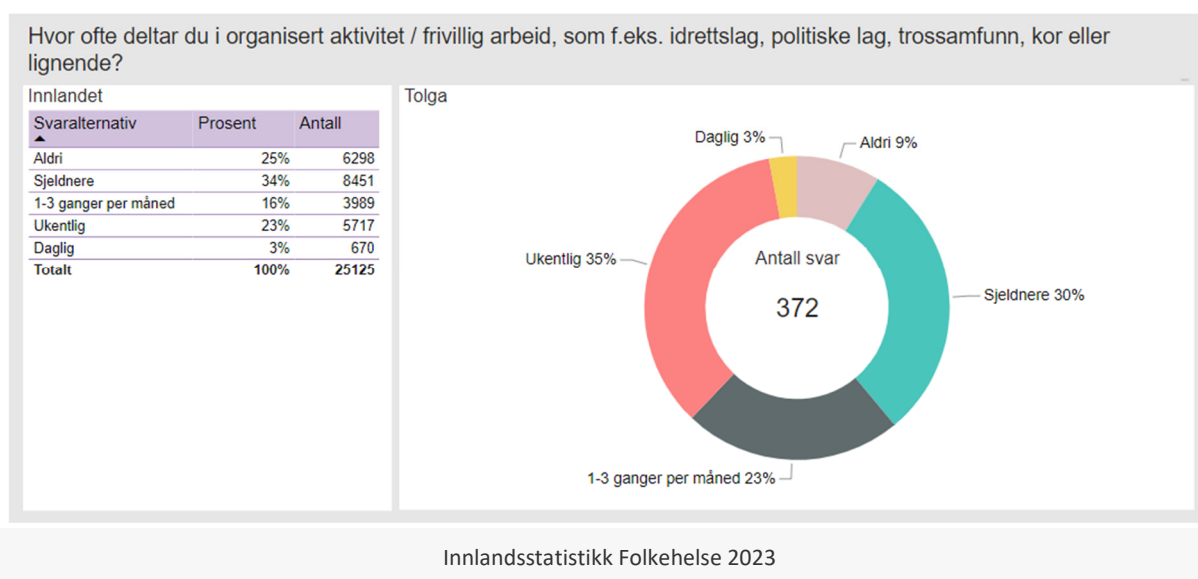
Vi står bedre rustet nå også med tanke på utegående personell (vaktmester/VA). Vi har vært heldig med rekruttering og har nå kompetanse internt som kan føre til noe mindre bruk av tjenestekjøp til mindre vedlikeholdsarbeid. Det har vært og vil fortsatt være en del arbeid med å tilrettelegge for fortsatt bosetting av flyktninger. Tolga

kommune ønsker å få best mulig utnyttelse av sine kommunale boliger, og da er interne ressurser nødvendig for størst mulig fleksibilitet.

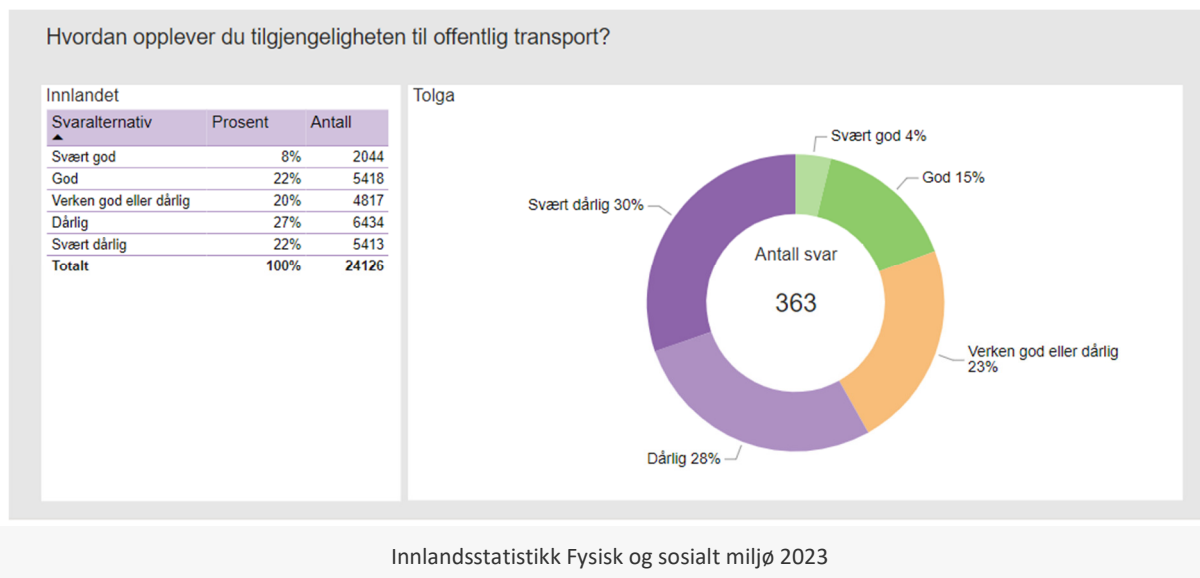
Vi har fortsatt liten kapasitet til å utøve kommunens ansvar med tilsyn - både innenfor landbruk, byggesak, miljøvern og arealbruk. Vedtatt klima- og energiplan legger opp til tettere oppfølging av både nasjonale klimakrav og lokale/regionale tiltak for å styrke regionens klimastatus. Kommunen må se på sin samlede interne kompetanse for å sikre best mulig oppfølging av slikt ansvar.

Vedtatt Frivilligmelding legger opp til at kommunen skal samarbeide tettere med frivilligheten. I løpet av første halvdel av 2024 skal det utredes alternativ organisering av Frivilligsentral, i den sammenheng kan man også se på tettere kobling av aktivitet i kommunens lokaler som et tiltak for å skape flere og bedre åpne møteplasser for Tolgas innbyggere. Det er høy deltakelse i organisert aktivitet i kommunen (se ill.). Dette må man bygge videre på i et folkehelseperspektiv for å redusere utenforskap.

Det er uttalt politisk forventning om framdrift på arbeidet med ny kommuneplan arealdel. Tolga kommune har tilsatt arealplanlegger i 100 % stilling, men det vil ikke være tilstrekkelig ressurs for å komme i mål med en full revidering av arealplan i løpet av 2024. Det vil være parallelt arbeid med annet planarbeid, og omfanget av GIS-analyser, konsekvensutredninger og ROS-analyser tilknyttet arealplan tilsier at vi må basere oss på innleie av privat kompetanse. Et tjenestekjøp av dette omfang må konkurranseutsettes, og dette vil bli gjennomført for valg av tilbyder, hvor også framdrift vil være et av kriteriene. Det legges inn midler til dette i 2024, og om en ikke kommer i mål med arbeidet i løpet av 2024 må gjenstående midler overføres til påfølgende år.

Det ligger en del utfordringer med tanke på tilstrekkelig vedlikehold av kommunal vei, her ligger det noen foreslåtte tiltak i investeringsplan. Tilrettelegging for myke trafikkanter, trafiksikkerhet og offentlig kommunikasjon er viktig for riktig utvikling av Tolga-samfunnet (se ill.). Dialog med Innlandet fylkeskommune for å styrke offentlig kommunikasjon vil være nødvendig for å kunne opprettholde bosetting i grendene, og ikke minst for å kunne jobbe med integrering av nye landsmenn i utkantene.

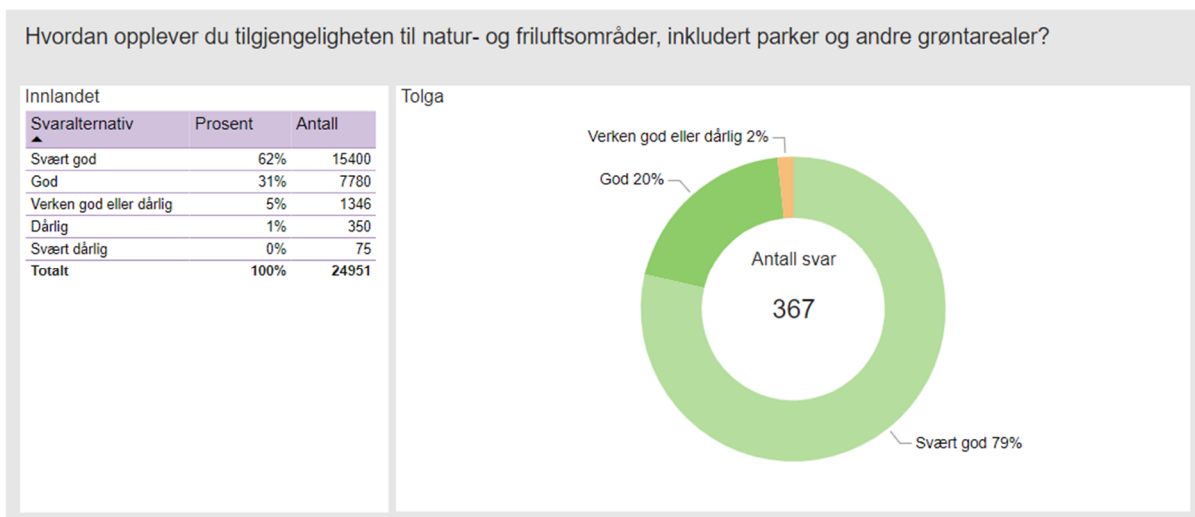

Det jobbes godt i regionen med å legge til rette for ønsket næringsutvikling gjennom en regional næringsstrategi. For Tolga sin del er det startet opp et reguleringsarbeid for Industriområde Kåsdalen, hvor arealet fra Næringsparken sørover mot eksisterende kyllingfjøs vil sees under ett. Dette kan åpne opp for etablering av ny næringsdrift, nye arbeidsplasser og helhetlig øke attraktiviteten for regionen. Landbruket er fortsatt den største næringen i kommunen, og det er viktig å beholde fokuset på å opprettholde bærekraftig landbruk samtidig som det jobbes med nye muligheter innen andre bransjer.

Enhetsleder for Kultur og utvikling gjennom mange år går av med pensjon ved årsskiftet, og arbeidet med rekruttering er i gang. Stillingen er sentral i sektoren, både for å følge opp enheten - men ikke minst alle de oppgavene som tilligger stillingen. Oppfølging av arbeidet med kulturvern, idrett, kulturhus, ungdomsarbeid, frivillighet og ulike regionale samarbeid er viktige for å opprettholde Tolgas attraktivitet som bokommune. På sikt bør det også jobbes med å skape synergier mellom kulturhus, frivillighet og bibliotek.

Med de økende tallene for bosetting av flykninger de siste årene har det vært stort fokus på boligutvikling. Tolga kommune har kjøpt og renovert Skoleveien 2, det er bygd en tomannsbolig i Tolgensli, og det er inngått tilvisningsavtale på et prosjekt på Sjukehusmoen på 8 leiligheter som kan stå ferdig i løpet av 2024/2025.

Tilgangen til natur- og friluftslivopplevelser er stor i Tolga (se ill.). Dette må vi ta vare på for kommende generasjoner, men også forsøke å gjøre mer tilgjengelig for alle som ønsker å benytte seg av det. Bruken av naturressursene må veies opp mot slitasje, og helhetlig bærekraftig vurdering må ligge til grunn for framtidig utvikling. Dette henger nøye sammen med Tolga kommunes ansvar for sin del av Forolhogna nasjonalpark, men også hvordan vi disponerer annen urørt natur med tanke på utvikling. Dette kan tas igjen i prioriteringer i kommuneplanens arealdel.

Innlandsstatistikk Fysisk og sosialt miljø 2023

VAR - vann/avløp/renovasjon - er samlebetegnelsen på de såkalte selvkosttjenestene. Det innebærer at tjenestene er gebyrfinansiert, og at kommunen ikke skal tjene penger på disse tjenestene. I kort handler dette om produksjon og tilgang til drikkevann, føring og rensing av avløpsvann, tømning av lukkede avløpsanlegg, og håndtering og gjenvinning av innsamlet avfall. Gebyrene skal også dekke løpende renteutgifter på investeringer gjort på VAR-området. Gebyrene skal beregnes etter en forskrift, og Tolga kommune er nå i prosess med å oppdatere forskrift som skal sørge for at gebyrnivået skal være mest mulig korrekt og rettferdig for innbyggere og næring i kommunen. Ny forskrift vil legges fram for behandling 1. halvår 2024.

Sammendrag budsjett

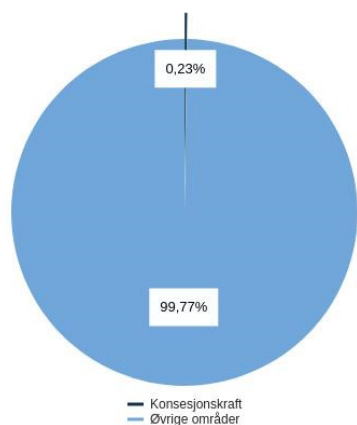
Sektor Samfunnsutvikling har en samlet budsjetttramme på kr. 24.926.345,-.

Dette er en økning sammenlignet med forrige år på kr. 1,632 mill. Utover framskrevet lønns-/prisvekst kommer endringene av tiltak på kommuneplanens arealdel og mindre justering på andre ansvar. Mer-/mindreforbruk innad i sektoren justeres i løpet av året.

Det er en rekke faktorer som er av usikker karakter som kan føre til mer-og/eller mindreforbruk, men det er innarbeidet en god budsjettdisiplin i sektoren, og det jobbes hele tiden med å sikre at de riktige tingene gjøres til riktig tid.

Konsesjonskraft

Brutto utgifter i % av kommunens totale brutto utgifter

Driftsbudsjett

Beløp i 1000

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Konsesjonskraft	0	-4 200	-1 500	-1 500	-1 500	-1 500
Sum	0	-4 200	-1 500	-1 500	-1 500	-1 500

Beskrivelse av dagens virksomhet

Tolga Kraftverk genererer en god del inntekter til kommunen. Disse er:

- Netto salg av konsesjonskraft
- Eiendomsskatt
- Konsesjonsavgift
- Naturressursskatt

Foreløpig har vi kun mottatt netto salg av konsesjonskraft og eiendomsskatt til kommunen. Konsesjonsavgift etterbetales fra utbygger når NVE har fattet sitt vedtak. Det samme vil gjelde for naturressursskatten, som vil bli en del av rammetilskuddet.

Tidligere lå netto salg og kjøp av konsesjonskraft med tilhørende fondsavsetning under finansområdet og inngikk slik i kommunens ramme. Siden dette er avgiftspliktig kjøp og salg, kan man av tekniske

årsaker ikke ha disse postene under finansområdet i Framsikt. Vi måtte derfor i løpet av 2023 opprette et eget tjenesteområde som vi kalte konsesjonskraft. Det er kun kjøp og salg av konsesjonskraft som inngår i tjenesteområdet. Øvrige inntektsposter knyttet til kraftverket ligger fremdeles på Finansområdet og inngår i kommunen rammer. Av praktiske årsaker kommenteres imidlertid alle typene kraftinntekter under dette tjenesteområdet.

Utfordringer og strategi

Verken størrelsen på konsesjonsavgift eller naturressursskatt er kjent på dette tidspunktet. Konsesjonsavgift betales til kommunen av utbygger, og er øremerkede midler som primært skal benyttes til næringsformål. Disse avsettes til fond konsesjonsavgifter, mens 20 % er vedtatt avsatt til kommunens kunst-, kultur- og idrettsfond. Avgiften skal betales årlig fra og med det tidspunktet kraftverket er satt i drift. Utbygger kan imidlertid velge å vente til vedtaket foreligger, noe utbygger har bestemt seg for å gjøre. Det skal da foretas en etterbetaling fra driftsstart og fram til vedtaksdato. Vi håper dette kommer på plass i løpet av 2024, og har lagt inn ekstra konsesjonsavgift i 2024. Dette avsettes i sin helhet til fond, og påvirker ikke kommunens rammer.

Naturressursskatt er et foreløpig ukjent beløp. Dette blir imidlertid ansett som en del av kommunens skatteinntekter, og har direkte påvirkning på inntekstutjevningen vi mottar. Hvordan dette vil bli totalt sett må vi vente og se.

Når det gjelder Eiendomsskatt, gjelder ca 1,8 mill i 2024 Tolga Kraftverk direkte. Det øvrige gjelder f.eks. Aursunden og kraftlinjer.

Utfordringene med hensyn til kraftinntekter er uforutsigbarheten.

Utvikling i 2022 og 2023:

Sammendrag budsjett

Netto salg konsesjonskraft

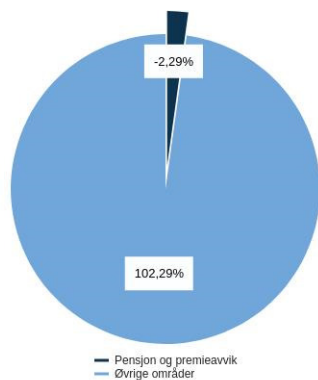
Tolga kommune har en midlertidig avtale med utbygger om kjøp og salg av konsesjonskraft. Vi har avtalt kjøp av konsesjonskraft til selvkostpris, mot salg av konsesjonskraft til markedsverdi i vår sone. Slik kraftprisen utviklet seg gjennom 2022 og 2023 har vi gått med et godt overskudd med hensyn til netto salg av konsesjonskraft. Mot slutten av 2023 har imidlertid kraftprisen endret seg kraftig, så vi så på de siste avregningene at vi gikk i underskudd og måtte betale til utbygger i stedet for å motta en netto utbetaling.

Netto salg av konsesjonskraft avsettes budsjettmessig i sin helhet til disposisjonsfond, slik at disse svingningene ikke påvirker kommunens rammer. På grunn av den store usikkerheten på kraftprisene har vi redusert budsjettinntekt og avsetning fra 4,2 mil i 2023 til 1,5 mill i 2024.

Når vedtak fra NVE foreligger, må kjøp og salg av konsesjonskraft settes ut på anbud. Det antas at man ikke lenger vil få de store svingningene i netto inntekt, slik at dette blir mer forutsigbart.

Pensjon og premieavvik

Brutto utgifter i % av kommunens totale brutto utgifter

Driftsbudsjett

Beløp i 1000

Fordeling på enhet (tabell)

	Regnskap	Budsjett	Økonomiplan			
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Pensjon og premieavvik	-7 034	-8 431	-5 022	-4 977	-4 976	-4 976
Sum	-7 034	-8 431	-5 022	-4 977	-4 976	-4 976

Beskrivelse av dagens virksomhet

Budsjett- og regnskapsforskriften har særskilte regler om håndtering av pensjonspremie, premieavvik, pensjonsmidler og pensjonsforpliktelser i kommuneregnskapet.

Når man snakker om pensjonskostnader i budsjettet, er det i prinsippet to områder som påvirker rammer og kostnadsnivå:

- Pensjonskostnad i prosent av lønnskostnaden
- Premieavvik

Det beregnes arbeidsgiveravgift av disse kostnadene i regnskapet.

Den netto pensjonskostnaden fordeles mellom Statens Pensjonskasse (SPK) og Kommunal LandsPensjonskasse (KLP). Førstnevnte gjelder i hovedsak lærere og øvrige statsansatte, mens resten av kommunens ansatte ligger under KLP. **Pensjonspremien** (det vi betaler inn til pensjonskassen) føres løpende gjennom året. For å komme fram til netto **pensjonskostnad** beregnes summen av årets pensjonsopptjening og årets rentekostnad, fratrukket årets forventede avkastning på pensjonsmidlene. Dette er kompliserte beregninger som kommer fra aktuaren (pensjonskassen) i januar påfølgende år. Budsjett og oppdaterte estimater kommer oppdatert et par ganger i året. Man kommer fram til en prosentsats som utgiftsføres sammen med lønnsutbetalingene, og det gjøres en avregning ved årsslutt. Ansatte trekkes 2 % av sin lønn mens arbeidsgiver betaler resten - for 2024 18 %.

Premieavvik er differansen mellom årets pensjonspremie og årets beregnede netto pensjonskostnad. Dette er normalt store regnskapsmessige inntekter, som påvirker netto driftsresultat direkte. For å demme opp for de store svingningene skal premieavviket periodiseres, og tilbakeføres over 7 år med like store årlige beløp. Dette kalles amortisering, og er normalt en utgiftspost som reduserer det store premieavviket.

Utfordringer og strategi

Den store utfordringen når det gjelder pensjon, er at det svinger voldsomt gjennom året, og det er ofte stor forskjell på hva som legges frem som budsjett, og hva det endelige resultatet blir. En annen utfordring er at man aldri vet dette sikkert før aktuarberegningen foreligger i januar påfølgende år. Det er først da man har helt klarhet i hva det regnskapsmessige resultatet blir.

Utfordringen gjelder i alle hovedsak KLP, SPK holder seg forholdsvis stabilt. I tillegg er det forholdsvis få av kommunens ansatte som hører inn under denne ordningen, så den regnskapsmessige konsekvensen blir ikke så vesentlig.

Pensjonskostnaden påvirkes av mange forhold, som lønns- og prisvekst og rentenivå. Når det er så stor usikkerhet i markedet, og renten stiger, påvirker dette i vesentlig grad hva pensjonskostnaden kommer til å bli. Eksempelvis hadde man i 2023 budsjettet med 24 %, som ble ansett som en god margin. De siste prognosene fra KLP tyder på at det nå i stedet ligger an til 28 %. Når lønnsoppgjør og lønnsøkning generelt i tillegg blir så stor som den har blitt i 2023, blir merkostnaden svært stor.

Kommunenes Sentralforbund har også presisert at pensjonskostnaden også for 2024 blir en utfordring for kommunene. Det er endringer i pensjonsordningene som påvirker, blant annet at det skal innføres sær-aldersgrenser for en del grupper. Så også i regjeringens forslag til statsbudsjett legger man til grunn at pensjonskostnaden blir større enn lønnsøkningene skulle tilsi. Det må også tas hensyn til bruk av premiefond, som brukes av likviditetshensyn. For 2023 ble det eksempelvis mottatt budsjettforslag fra KLP som la fram et positivt premieavvik inklusive amortisering på 7,7 mill, mens det ligger an til et premieavvik på nærmere 13 mill. I 2022 hadde man et budsjettforslag på netto 1,7 mill mens det i januar 2023 viste seg å bli 2,5 mill.

Sammendrag budsjett

I budsjettet for 2024 er det lagt til grunn en pensjonsprosent for KLP på 24 % og en pensjonsprosent for SPK på 12 %. Dette ligger i budsjettet som tillegg på all pensjonsgivende lønn. Det beregnes arbeidsgiveravgift av både lønn og pensjon.

I Tolga kommune sitt budsjett er det lagt inn en forventet lønnsøkning for 2024 på 5 %.

Budsjettet premieavvik i 2024 er 7,9 mill inklusive arbeidsgiveravgift, med en amortisering på 5,5 mill. altså en netto inntekt på 2,4 mill.

Vedlegg

Gebyrer Byggesak
Oppdaterte gebyrer 2024